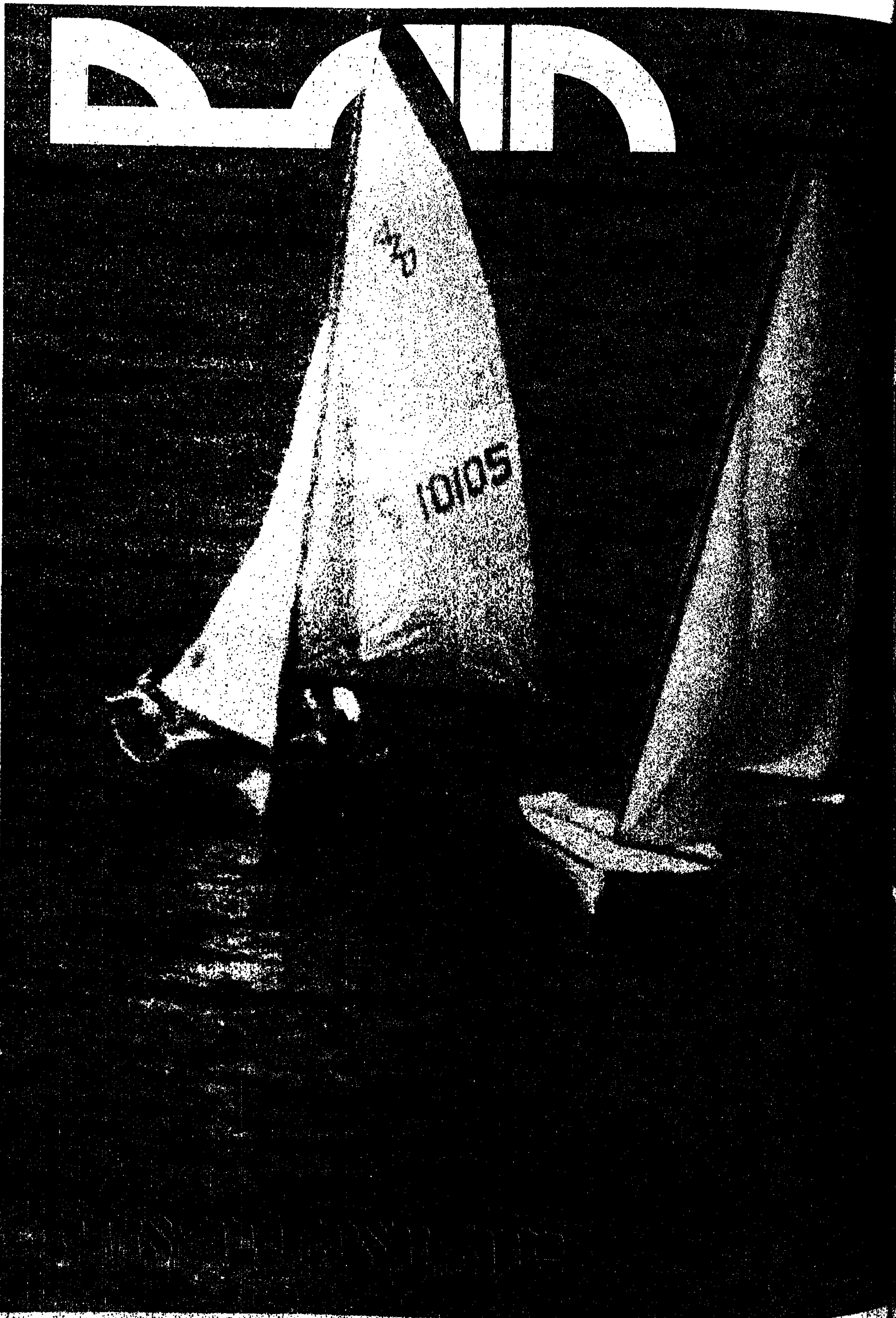

פור פורים

יוסי שטרן יצא לגימלאות, לאחר 35 שנות הוראה בבצלאל, והתחיל להגשים חלומות.

לאחר הגדה של פסח, בחר בסיפור הפיקנטי של מגילת אסתר.

"פור הוא גורל" כתוב במגילת אסתר, כאשר ביקש המן להשמיד את כל היהודים אשר במלכות אחשורוש. כבר אז ידעו, כמו היום, שאסור לסמוך על המזל, רק שבמקום לקנות פיס – שלחו בת ישראל יפת תואר, בתולה וגם יתומה – אל חיק המלך, לסדר את העניינים.

אותו חיק היה פנוי, יחסית, באותו זמן, לאחר שהמלכה ושתי, מיאנה לבוא אל משתה המלך להראות את יפיה המפורסם. ושתי היתה הפמיניסטית הראשונה בהיסטוריה, וגם היא שילמה על כך ביוקר. הורידו אותה מכס מלכותה, וזאת היתה הזדמנות מצוינת לאסוף את כל הבתולות טובות המראה אל בית הנשים אשר בשושן. כל אחת מהן מורקה בשמן המור במשך שישה חודשים, ועוד שישה חודשים בבשמים ובתמרוקי נשים, עד הלילה הגורלי בו באה אל המלך... ובבקר שבה אל בית הנשים השני, של הפילגשים.

את הסיפורים המדהימים הללו, ועוד סיפורי נקם של היהודים באויביהם, ואיך בשקט־בשקט כבשו אסתר ומרדכי את השלטון, גילה **יוסי שטרן** כשהחליט לצייר את מגילת אסתר.

"קודם חשבתי שזה משהו כמו אלף לילה ולילה; והציורים הראשונים היו של רקדניות בטן חושפניות", אבל התברר שאת המגילה קוראים בבית הכנסת וצריך היה לכסות את הטפחיים. יוסי אומר שהמגילה בנויה מתערובת של מעשי גבורה, ערמה ויצרים, לכן כל כך אוהבים אותה. הוא בחר לצייר את הסיפור בחיוך, ושלח קריצה אל ושתי, אותה חיבב במיוחד.

נות אופיר כתב את הסיפור בכתב מסוגנן, המשלים את הציורים בספר שיצא זה עתה בהוצאת "פלפוט".

מאת תאיר זבולון

"...ככה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ"

כתובת המערכת:
„על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: ישראל זמיר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: ישע וינשטיין
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות
■ סנה, סנהאיזם וה„קדיש" 15 שנה לפטירתו של משה סנה מאת ישראל זמיר 6
■ לחמוק מטהרן סיפורו של ישראלי שנמלט ברגע האחרון מאת ירון זליג 8
■ הנגוע וידויו של הומוסקסואל על רקע ה„איידס" מאת רוגית מורגנשטרן 10
■ סטודנטים סוף־סוף האמנם מרד סטודנטים נוסח אירופה? מאת ורד לוי 12
■ על דבשת הג'יפ הגששים אחרי מסתננים מאת אבי בניהו 14
■ אנגולה — שטח אש אנגולה – באש צולבת מאת רוברט נייט 18
■ גברת לוי קנתה צלב מאת אהוד דיור 19
ראיון
■ „לצלול לתוך מעמקים אפלים" זיוה פוסטאק מספרת על עריכת הסרט „שואה" מאת חיים מאור 20
מדורים וטורים
■ הלו חותם 4
■ חותם אישי מאת יונת גולן 16
■ שלום בית מאת חיה יוסף 17
עודד ליפשיץ – 2; לוי מורב – 2; ישראל זמיר – 3; ראובן רחוביצקי – 3; דן מלר – 3; זאב צחור – 4; נתן רענן – 4; שמואל בונים – 5; עמית רוט – 5
■ כל יום עיצוב: רחל דביר 22־27
■ פסטיבל ישראל לוח מופעים 28
■ בשער כנרת, נראית כבר אחרת.

להתפטר!

ללא תחליף

מה עומד מאחורי ההתפתלויות האקרובטיות של ההנהגה הפוליטית של ישראל? מה מסתתר מאחורי התנהגותה התמוהה? האם זה רק עניין של בריחה מאחריות כפי שהגדיר זאת מוטי אשכנזי בהפגנת היחיד שלו מול משרד ראש הממשלה אחרי מלחמת יום־הכיפורים כאשר עמד עם שלט פשוט: „במקום בו אין אחראים אין גם אחריות".

קו רצוף עובר בין קהות החושים ומצח הנחושה של משה דיין, שלרגע לא חשב שהוא צריך, כאחראי המיניסטריאלי לביטחון ישראל — ללכת הביתה, לבין התנהגותה של ההנהגה הנוכחית בשלוש הפרשיות האחרונות — השב"כ, מכירת הנשק לאיראן ופולארד. קו זה אינו ייחודי רק להנהגות הפוליטיות של שתי המפלגות הגדולות, הוא מאפיין את החיים הציבוריים שלנו כמעט בכל תחום. הדוגמה הבולטת ביותר לכך היתה כאשר סירבו ראשי הבנקים המסחריים להתפטר אחרי מפולת המניות הבנקאיות בעקבות הוויסות המסיבי של מניותיהם. רק הלחץ הציבורי הכבד אחרי דו"ח ועדת בייסקי הביא לתוצאה המיוחלת, כאשר האחראים העיקריים לוויסות נאלצו, וגם זאת רק אחרי מאבק עז, ללכת למקום אחר.

היה זה דווקא אחד מראשי הבנקים האלה שאמר בתשובה לשאלה מדוע אינו מתפטר, ששם את האצבע על הגורם המרכזי בסירוב העקשני להסיק מסקנות. „מנהלים ברמה שלי לא מתגלגלים ברחוב", הוא אמר. אף אחד מהפוליטיקאים המעורבים בשלושת הפרשיות האחרונות לא אמר את זה במפורש, אבל זאת בדיוק הסיבה העיקרית לכך שהם מסרבים לקבל אחריות וללכת הביתה. יצחק שמיר, יצחק רבין ושמעון פרס משוכנעים בעומק ליבם שאין להם תחליף; שאם, חלילה, הם ייאלצו לפרוש מתפקידיהם — ייווצר חלל אדיר שלא יהיה מי שימלא אותו.

נכון שבתי הקברות מלאים בכאלה שלא היה להם מחליף, אבל עובדה זו אינה מהווה כמובן, הוכחה לשום דבר. וודאי לא למדינה קטנה המוקפת אויבים העומדים עליה לכלותה וגומר. הטרויקה הידועה בציבור גם בשם „פורום ראשי הממשלה", לשעבר ובהווה, התנגדה לבדיקה, לחקירה ולכל טיפול ציבורי או משפטי בפרשיות. אחר־כך, כאשר גבר הלחץ, הסכימה בדוחק לוועדת בדיקה חשאית, ודאגה להזהיר אותנו שנזק כבר עלול להיגרם לאינטרס הלאומי של ישראל אם חלילה ייוודע משהו בחוץ. כאילו שיכול להיגרם נזק כבד יותר מזה שכבר נגרם בעקבות טיפולם הכושל בעניינים.

אילו היינו אחרים, אילו דמינו יותר למדינות שמעבר לים־התיכון, שלא לדבר על מעבר לאטלנטי היו הנזקים פחותים בהרבה. אילו נהגו אצלנו כמו, למשל, בצרפת — מדינה בה אין מוסד של ועדות חקירה פרלמנטריות, אבל קיים מושג של אחריות אישית, היה ראש השב"כ לוקח את האחריות על עצמו ומתפטר ללא גרימת נזקים חמורים וקשים לשלטון החוק, למוסר שעמד בראש ולתביעה הכללית. אילו התפטר משה דיין לא היה צורך בוועדת אגרנט. אילו השר שרון היה מסתלק לחוותו, מיד עם פרסום הטבח בסאברה ושתילה לא היה צורך בוועדת כהן. אילו לקח על עצמו שמעון פרס אחריות על מכירות הנשק לאיראן, מבקש סליחה ונוסע לערד כדי לקרוא ספרות יפה ולא שוכח לקחת איתו את עמירם ניר, לא היו נגרמים לנו נזקים קשים כל־כך בדעת הקהל האמריקנית, ולא היינו נכרכים בקשר של עוזרי רייגן להונות את הסנאט ולהעביר כסף לקונטראס באורח בלתי חוקי.

אילו היו הגורמים המעורבים בפרשת פולארד מתפטרים מיד, לא היה צורך בוועדת צור־רוטנשטרייך והנזק לאינטרס הישראלי בוושינגטון היה קטן לאין שיעור. בעקבות שערוריית „גרינפיס" עף שר ההגנה הצרפתי יחד עם ראש השירותים החשאיים, והנה צרפת ממשיכה לעמוד על מכונה ונמצאו אפילו מחליפים לשניים. בבריטניה הגדולה נאלצו ונאלצים שרים להתפטר באותה תדירות בה מתחלפים השחקנים הממלאים את תפקידו של מיסטר גריינג'ר בסדרה המשעשעת „מישהו מטפל בך?" ועל מה? על התעסקות עם נערות טלפון ועל דברים פחותים גם מזה. ואצלנו?

● לוי מורב

מלה רעה

זה הכל פוליטיקה, גם הגשם (ב')

מילה רעה תחת אותה כותרת כתבתי ב־14.11.86, בתחילת עונת הגשמים, אבל אחרי שכבר ירדו באוקטובר ותחילת נובמבר כמויות גשמים חריגות. אז, מומחי תה"ל, נציבות המים ושאר הפוליטיקאים של המים, אמרו שעוד מוקדם לדבר, ובעצם הכנרת לא מתמלאת. „החליטו להפחיד את הציבור בבצורת כדי לקצץ במיכסות החקלאים", כתבתי „... גם לי יש תחזית... אם... יירדו בחודשים הבאים גשמים בכמויות השנתיות הממוצעות, לא יותר מזה, אז בסוף העונה יפתחו את הסכר בדגניה... בענייני מים, אנחנו, אנשי הנגב, פרנואידים: אנחנו בטוחים שעובדים עלינו בעיניים ושכבר ממלאים בקצב מקסימלי את הקידוחים למי התהום שמפלסם ירד... מה יש להם לעשות עם כל המים האלה כשבכל המדינה המוצפת אף טפטפת לא מטפטפת?"

אני שונא לכתוב בסגנון „אמרתי: לכם", מחוץ למקרה אחד, וזה הפעם, מפני שמה שנכתב באותו טור נכתב מראש על מנת שיהיה. אפשר להשוות אותו למה שיקרה בפועל בסוף החורף. היום, כשמרדכי רחמים מהמושבה כנרת דג דגים ממרפסתו שעל שפת האגם, גם הפוליטיקאים של המים נאלצו להודות באמת: הכנרת עומדת לגלוש, ומיליוני קובים יזרמו לריק לים המלח למרות ששואבים במוביל הארצי במלוא הקצב וממלאים את מאגרי מי־התהום באיזור החוף.

פרופסור ברונו, נגיד בנק ישראל, יותר עקשן מהפוליטיקאים של המים, גם כשהמודד הנמוך חשף את כשלונו, ושיטפון הריבית שבה הציף אותנו לפני כחודש וחצי, הגיע בפברואר לרמה של 78.6% ריבית ריאלית לשנה, שיעור שיש בו כדי להטביע כל חלקה טובה במיגזר העיסקי, בחקלאות, בתעשייה, בבנייה, בתיירות ובמסחר — הוא אינו מודה בטעותו. הלב כואב על התקלים, למשל, שרק הריבית בחודשיים האחרונים מגדילה את חובותיה בסכום גדול יותר מכל ההנחות, כביכול, הכלולות בהלוואות שאולי תקבל בשנתיים הקרובות מהאוצר, אחרי שביזו אותה בציבור!

העובדות לא חשובות לברונו, הוא לא פותח את סכר הריבית. אבל נחזור לכנרת. התחזיות הקודרות של הפוליטיקאים של המים, שטענו שהכנרת עלתה רק בסנטימטרים ספורים, איפשרו להם לקצץ במיכסות המים, וכך שבאזורים מסוימים של הנגב, באמצע החורף, היתה עצירת גשמים והחקלאים שיוועו לתוספת מים — אך הברזים נותרו סגורים.

מי שחגג באותו איזור זה מושבי גוש קטיף, מתנחלי הרצועה. אלה קיבלו שטחים נרחבים בתוך הקו הירוק, חמישים קילומטר מביתם, ליד גבולות, צאלים, רעים, מגן, שיא האבסורד: להתנחל ברצועה, לקבל אדמות בנגב. אם לא די בכך — נתנו להם מיכסות מים בשפע, וגם תקציבי עתק. בעזרת מנהלים שכירים ופועלים ערבים ובדואים, הם מעבדים את השטחים האלה, נוטעים מטעים, מגדלים גידולי שלחין, משקים חיטה, כשיישובי הנגב סובלים מחובות תופחים בגלל ברונו ושות', ומחוסר מים לגידולים נוספים, מתנחלי הרצועה קונים ציוד השקיה מתוחכם ומשקים חיטה וחופשי־חופשי. החקלאים בנגב נותרו עם כיס יבש, שדות יבשים ולב יבש, מרוב זעם וצער. בשנות השישים סילקו מהנגב את כל החקלאים שאינם תושבי האיזור, וגם מקיבוצים מהצפון שקיבלו שטחים אחרי מלחמת השחרור, ועד לחקלאים פרטיים מרעננה. הסיסמה היתה „אדמות הנגב למתיישבי הנגב".

אילו באו מתנחלי הרצועה לנגב להתיישב בו — מן הראוי היה לקבלם בברכה, היום הם פולשים זרים לרצועה, בה בנו את ההתנחלויות המיותרות והמרגיזות שלהם בלב אוכלוסיה עוינת, ופולשים זרים לנגב שבתוקף העוצמה הפוליטית הם מקבלים בו קרקע, מים וכסף, וכדי ביזיון וקצף.

אבל נחזור לכנרתו לנבא בנובמבר שיפתחו את הסכר בדגניה במרץ או באפריל לא היה הימור או ניחוש. גם מי שאינו מומחה מבין שזה מה שצפוי בשנה שבה התחוללה תופעת טבע חריגה: כמויות הגשם בתחילת העונה עלו פי ארבע (!) על הממוצע הרב־שנתי לחודשים אלו. באותה מידה לא היה צריך להמר ולנחש כדי לדעת, אחרי שנתיים של ריבית קטלנית, מאז התכנית הכלכלית החדשה, שהעלאת הריבית שעם נוספת תביא שירוף כלכלי, שהורס את הכלכלה ומעשיר את הבנקים. זה הכל פוליטיקה, גם הגשם.

● עודד ליפשיץ

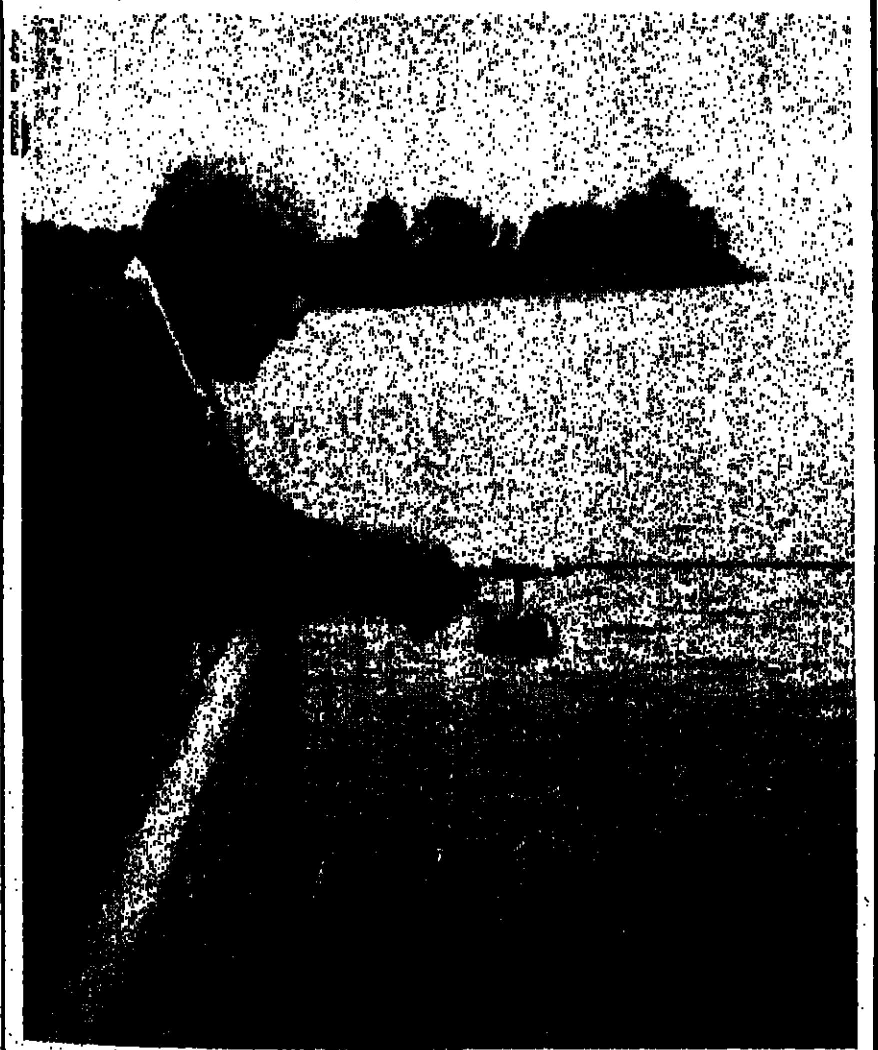

מיליוני קובים של מים יזרמו לריק לים המלח בזמן שבנגב שיוועו לתוספת מים – אך הברזים נותרו סגורים

עוד שבוע

פסק־דין

הפולארדים והרוזנברגים

פאריס 1953 – הפגנת המונים למען שחרורם של הזוג רוזנברג

פרשת משפטם של בני הזוג פולארד ופסק־הדין החמור מעלים באוב פרשייה אחרת שאף בה דבקו סממנים יהודיים של שאלת הנאמנות הכפולה אצל יהודי ארצות־הברית. מדובר, כמובן, במשפטם של יוליוס ואתל רוזנברג, שביום שישי ה־19 ביולי 1953 הובלו אל הכיסא החשמלי בכלא סינג־סינג.

פרשת הרוזנברגים החלה במרץ 1951, כאשר בני הזוג הואשמו ב„קשירת קשר למסירת סודות למדינה זרה". השניים היו חברים רשומים במפלגה הקומוניסטית האמריקנית, והחשש מפני „הסכנה האדומה" העלה את הסנטור ג'וזף מק'ארתי ואת ראש האף.בי.איי., אדגר הובר — לעמדות השפעה מרכזיות, כלוחמים בליברליזם ובקידמה.

ב־1951 פוצצה ברית המועצות את פצצת הגרעין הראשונה שלה וזמן־מה לאחר מכן שורה של מרגלים נעצרו באשמת ריגול למען הרוסים: ד"ר קלאוס פוקס, (בלונדון) שריגל למען הרוסים הארי גולד, דייוויד גרינגלס — סמל בצבא האמריקני ששירת בלוס אלאמוס בזמן המלחמה, שהפך לעד מדינה והסגיר את אחותו וגיסו אתל ויוליוס רוזנברג.

למרבה האירוניה, כל הנוגעים בדבר הם יהודים: השופט הפדראלי שנקבע — ארווינג קאופמן, התובע — ארווינג סאיפול, והסנגור — עמנואל בלוך. בתום שלושה שבועות של ישיבות בית המשפט החליט חבר המושבעים כי הזוג אשם, והשופט קאופמן גזר עליהם מוות על הכיסא החשמלי. בין נימוקיו הדגיש שהזוג העביר מידע על פצצת האטום לרוסים, ובשל כך נהרגו עשרות־אלפי אמריקנים חפים מפשע במלחמת קוריאה. הוא סיים באומרו: „מי יודע כמה מיליוני בני־אדם חפים מפשע עתידים לשלם את מחיר בגידתכם".

יהדות ארה"ב וחוגים ליברליים דאז היו המומים. העונש היה מעבר לכל יחס. יהודים התכנסו אל תוך עצמם, נשתתקו וחששו לעורם. היה חשש כבר שכל מחאה יהודית עלולה ליצור זהות מסוכנת בין יהדות לקומוניזם. האנטישמיות עלתה ופרחה, על קירות הופיעו כרזות: „הלאה העכברושים הקומוניסטים היהודיים" אווירה של לינץ' ביהודים ובליברלים — שררה אז בערי אמריקה.

ניסיונות נואשים נערכו להצלת הזוג על בסיס הומניטארי, מבלי לשלול את אי־הצדק שבמשפט, ונגד התערבות הממסד. פסק־הדין נדחה כמה פעמים. בעולם התעוררה תנועה גדולה של אנשי רוח שפנו אל הנשיא הארי טרומן ואחר כך אל הנשיא דייוויד אייזנהאור. בין הפונים היו האפיפיור פיוס ה־12, אלברט איינשטיין, ז'אן פול סרטר, ברטראנד ראסל, ובישראל: הסופר ש"י עגנון, מרטין בובר, פרופ' הוגו ברגמן, חנה רובינא, יעקב פיכמן ואחרים. הכנסת דחתה את הצעתו של חה"כ משה סנה שהציע לדון בפרשה וקשרה את העניין עם „משפטי פראג".

ימים אחדים לפני ביצוע גזר־דין המוות פנו ילדי הרוזנברגים, מייקל בן העשר ורוברט בן השש, בתחינה דרמטית שלא יהפכום ליתומים; בארץ אורגנה פטיציה בהנהגתן של מפ"ם, מק"י וכמה חברי כנסת ממפא"י, שעליה חתמו 75,000 איש. אולם איש כבר לא היה מסוגל לעצור את הלחץ האדיר שהפעילו דרגות הממסד האמריקני וגורמי ביטחון שונים על המערכת המשפטית. פסק הדין בוצע.

הפרשה כולה מסרבת לגווע. פרטים רבים נחשפו בשלושים השנים שחלפו מאז, והספקות לגבי אשמת בני־הזוג גוברים והולכים, כאשר ברקע ההתערבות הפעילה מאוד של הדרג המדיני בהליכים המשפטיים.

קשה שלא להידרש לפרשת פולארד שכמה נקודות דומות מופיעות אף כאן. ארווין מיז, שר המשפטים של ארה"ב, מחליט לבקש מאסר עולם לפולארד, על אף העובדה שבני משפחת ווקר, שריגלו למען האויב האמיתי של אמריקה, קיבלו עונשי מאסר של 25 שנה או פחות.

בין שרי הקבינט של ארה"ב, טוען קספר וויינברגר, כי העונש ההולם צריך להיות עונש מוות. ואילו הטלוויזיה האמריקנית טורחת להסביר שיש להיזהר מפני „בעלת ברית אסטרטגית" שכזאת.

הארגונים היהודיים חשים עצמם נבגדים לאור קידומם של איתן ואביאם סלע ובשל סירובה של ישראל להתיר את חקירתם. הנאמנות הכפולה שוב עלתה, והפטריוטיות של יהודים אמריקניים לארצם — זוכה לכרסום. אנו שומעים על פקידים יהודיים במימשל האמריקני, המתרחקים לאחרונה מכל מגע עם נציגים ישראליים. לפי העיתונות, הם חוששים שמא לא יסמכו על אמריקניותם ויראו בהם נציגי הלובי הישראלי. מנהיגיה של יהדות ארה"ב חשים כי ישראל, בטיפשותה, פגעה בעצמה, אך גם בהם ולא בנקל יסלחו.

זרמים אנטישמיים תת־קרקעיים לא עלו עדיין על פני הקרקע. הסנטור ג'וזף מק'ארתי זכור לרע בארה"ב, ואיש אינו מתגעגע לימי ציד המכשפות של שנות החמישים.

פרשת פולארד ו„המלצות" הממסד להחמרה בעונש — הזכירה לנו את ימי הרוזנברגים, את ימי האימה והסערה, והבליטה ביותר שאת מה גדולה האיוולת במעשים אלה.

● ישראל זמיר

הילולה

הקדושה

גם בפורים תשמ"ז, כבכל חג בשנים האחרונות, הביא הדוור לכל בית בישראל את דף התעמולה של חב"ד, שבתחתיתו האזהרה הקבועה: „שמור על קדושת הגיליון". קדושת הגיליון? דף נייר פשוט, אח לגיליון עליו מודפסים גם העיתון היומי שלך, ספר הטלפונים והברית החדשה, הופך „קדוש" לזה שעשאו. גולם שקם על יוצרו. היום קראתי על רוגזו של הרב דרוקמן שקפץ על מאיר חסידיו כ„נשיא העולם". ופולחן ה„טיש" של ה„צדיקים", על ההתנפלות הבלתי שפויה של אברכים על פירורים משולחנו של „הקדוש", משל קנו לעצמם דריסת־רגל בעולמה של „קדושה". אינפלציה של „קדושה". אירוס בודד בשדה סביונים, יחיד הוא ומיוחד. בשדה האירוסים שבו גרתי אירוס אחד אינו מעורר כל עניין.

השימוש במונח „קדוש", חרג זה מכבר

כל העם רואים את הקולות בהילולת הבאבא סאלי

צילום מאיר פרטוש

שלו בשל „פגיעה" שפגע, כביכול, בקדושת ספר התנ"ך, בפרשנות שאינה צועדת בתלם האורתודוקסי. היום קראתי גם ש„בגלל קדושת השבת הועיקו הריידים במגדל העמק את מכבי האש ברגל".

וזה לא מכבר חווינו עם כל העם את הילולת הבאבא־סאלי, כשכל העם „רואים את הקולות" וקונים את בקבוקי „המים הקדושים", והרבי „הקדוש" מברוקלין. עד היכן „קדושתו" מגעת? עד כדי שהוכתר בידי מעבר לעניין ולמהותו. המונח הפך לגימיק למימכר אמונה, סמל מאגי להמונים להאמין בכוחו של „עושה הנפלאות", מאנטרה הנוטלת מיצור אנוש את כוח המחשבה והופכת אותו לעבד נרצע — ברצונו או שלא ברצונו — למנהיג החרדי, לגורפי.

קדושה היא מושג ערטילאי, ערך עליון, שמן הראוי ליחס לעיקר אחד בלבד: לחיים עצמם. חיינו, חיי האדם באשר הוא אדם, היא הקדושה, ואין בילתה.

● דן מלר

תמונת מצב

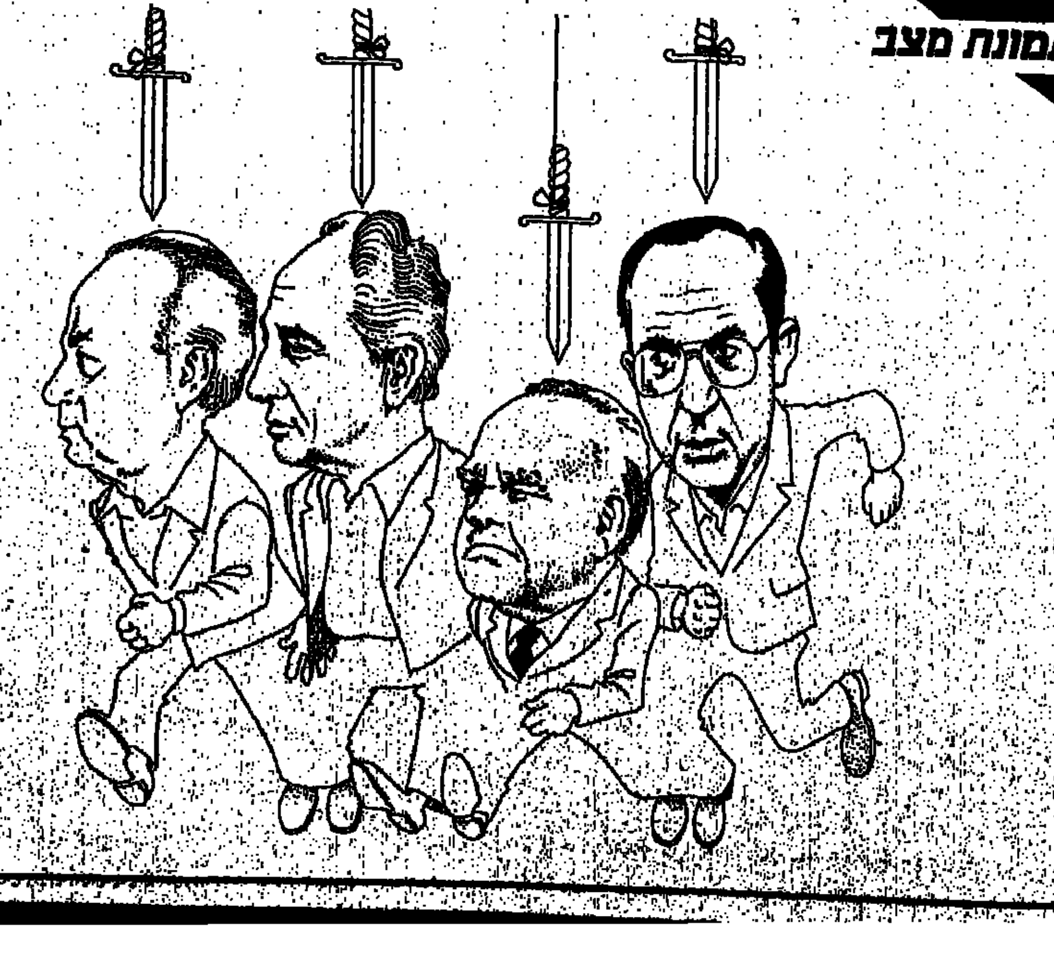

עם סגולה

הפרה הקדושה האחרונה

ארגון הטרור מתמחה בעסקות משפטיות

צילם דן לנדאו

שופטים וחשבון פוליטי

הפרה הקדושה האחרונה שלנו, מערכת המשפט, כבר לא רועה באחו בשלווה. פה ושם היו רינונים על שיקולים פוליטיים בבחירת שופטים ועל מינון פנימי לא רשמי בין הזרמים הפוליטיים בבית המשפט העליון ובמינוי שופטים חדשים. אבל הכל שמרו על דימוי של אמינות. בדרך כלל הקפידו השופטים לא להזרים את עמדתם הפוליטית בפסק דינם. ראשית התחייה הפומבית על אמות המידה של שופט החלה כאשר פורסם פסק דינו של השופט בזק במשפט נאשמי ארגון הטרור היהודי. העונש הקל שהטיל השופט על מי שהודו בפצפוץ רגליים של ערבים העלה לסדר היום שאלות קשות של שוויון כלפי החוק וצדק. היה מי ששאל האם היה הסכם מוקדם להצבת השופט בזק כאב בית הדין של ארגון הטרור. מי שרוצה תשובה לשאלות אלו יקרא את הספר „אחים יקרים" מאת חגי סגל, מנאשמי המשפט. הפרק הראשון שפורסם בידיעות אחרונות, מלמד על עיסקה שערכו החוקרים עם הנאשמים, ממנה ניתן ללמוד על כוונה להשפיע על בית המשפט בדרך פוליטית (האם באמצעות בחירת השופט?). כיוון שההבטחה מומשה, יש לנו הסבר למה שמתחיל להסתמן במערכת המשפט בישראל. הפרק הבא בסוגייה זו עתיד להתבהר בקרוב. משפטים בעלי אופי פוליטי הצפויים בימים אלו. משפטם של אנשי משלחת השלום לרומניה ומשפטו של ורשבסקי. מהלשכה לאינפורמציה אלטרנטיבית. מעניין להשוות.

שרים. בלי חשבון פוליטי

בשבוע שעבר פרסמתי בטור זה הצהרה לפיה ידעתי לפני כ־4 חודשים על מינויו הצפוי של אל"מ אביאם סלע למפקד תל־נוף. שאלתי כיצד קרה שהמינוי הצפוי, עליו ידעו מראש מאות ואולי אלפים, לא היה ידוע לשר הביטחון. בינתיים למדתי ששר הביטחון ידע, התלבט ודחה את החלפת מפקד הבסיס במשך כמה שבועות, עד שלבסוף חתם על המינוי.

הסבר זה מעורר קשיים רבים יותר. אכן אין זה משמח להניח ששר הביטחון אינו שולט בנעשה במערכת ואינו יודע על מינוי קצין בכיר לתפקיד חדש. אבל ניתן להסביר זאת בעומס המוטל עליו. יש מאות אלופי משנה בצה"ל וקידום בכירים הוא עניין של יום־יום. אז הוא לא ידע. לא נעים אבל לא נורא.

עכשיו אומרים לנו שידע והתלבט. אם כך, מדובר בהכרעה שנעשתה לאחר שיקול דעת. אז אם זו רמת שיקול הדעת של שר הביטחון אולי יותר טוב כאשר הדברים אינם מובאים לידיעתו.

„אמריקה היא משהו אחר'

„אמריקה היא משהו ,אחר' אומר ההיסטוריון היהודי החשוב **בן חלפרין**. מספיק לקרוא אחד מ־1600 העיתונים היוצאים שם יומיום (להוציא אולי 15 עתונים, כמו הניו יורק טיימס, שיש להם פחות מ־5% מכלל הקוראים) כדי להבין שהם אחרים בדברים היסודיים ביותר כולל תרבות, עקרונות, מימשל ומוסר. למי שרגיל לקרוא ,על המשמר' עלולות אמות המידה האמריקניות להיחשב צבועות או פשטניות עד כדי גיחוך, אבל זהו שיפוט ערכי. מי שממונה על ביטחון מדינת ישראל חייב לדעת מה חושבים שם על נושאים כמו משא ומתן עם סחטנים, או ריגול מצד מדינה ידידותית. מי שלא עושה זאת אחראי לכל הפרשיות שלנו עם ארה"ב. השאלה אם הדרג המדיני ידע מראש על הנשק לאיראן, יונתן פולארד, או מינוי אביאם סלע, חשובה פחות מהשאלה אם לאחר שהפשלות הפכו לפרשה הוא תיפקד בתבונה ולקח בחשבון את מה שעכשיו קורה.

● **זאב צחור**

הלו... חותם

פאפושה — סוף

לא מזמן תיארתי כאן את קורותיה הטראגיים של משוררת צוענייה, פאפושה, המנודה על־ידי בני עמה, שנטרפה עליה דעתה (חותם 9.1.1987). שלחתי את מאמרי למשורר הפולני יז'י פיצובסקי, שגילה ועודד אותה לרשום את שיריה, הנובעים מעומק לבה הצועני. מבלי שידע „מה יהיה בסופה" (אכן אין, הוא מגיד עתידות, אם כי לא פעם „האשימוהו" שהינו צועני בן־צוענים) שאלתי אותו על שלומה של פאפושה והוא כתב לי במכתבו מ־31.1.1987:

„פאפושה חיה והיא היום בת 77. היא עניה וחולה. משפחתה — קבוצת אמני במה עשירים — איננה מתעניינת בגורלה של פאפושה. הגרה עם אחותה הזקנה באינובוצלב. מעת לעת היא עושה בבית־חולים למחלות העצבים, דווקא בסתיו האחרון והיא היתה מאושפזת של בית־חולים כזה בשכניזט בפלך בידגושץ. ניסיתי לשמוע מבני משפחתה איזה פרטים על מצב בריאותה ועל גורלה הנוכחי. אבל הם לא הואילו אפילו לטלפן אליו. על שאלותי [illegible] קבלתי תשובות [illegible] אבל הטלפון כל הזמן תפוס [illegible]".

יערי, אבי שלי,
אבי השחור,
אתה הנבתני,
אתה עזבתני,
עליך רועדים
ואני רועדת כמוהם,
אתה שר ואני שרה,
אתה צוחק ואני צוחקת,
אתה לא שכחת
ואני אותך זוכרת.
הו, אלוהים, לאן ללכת?
מה לעשות ואיפה לצוד
מעשיות ושירים?
אינני הולכת ליער.
אינני נפגשת עם הנהר.
יערי, אבי שלי!
אבי השחור!

תרגם נ.ג.

לאחר שבועיים (ב־23) קיבלתי מפיצובסקי [illegible]

[illegible] פאפושה [illegible]

המזרחית והמערבית כאחד. גם אני ממהר לרמוס מהדורה חדשה של שיריה, תרגמתי [illegible] 1974 לא סיפקה אותי [illegible] של פאפושה.

אכן, הסתיימה דרך [illegible] של משוררת צוענייה אשר [illegible]

התממות

הדיוויזיות של הוואתיקן

יחסי ישראל ארה"ב בצל המחדלים

צילם יעקב סער

ראיון טלוויזיוני רחב־היקף העניק שמעון פרס בטיסה בשבת האחרון בהמשך לפסק דינו של פולארד ולהשלכותיו.

שתי שאלות היו בלתי־נמנעות: מידת הנזק שנגרם ליחסי ישראל וארצות־הברית והשלכות הפרשה המביכה על תוסנה ומעמדה של הקהילה היהודית באמריקה בעקבות העסקתו של מרגל בן־עמנו במסתרי המחשכים של בעלת־ברית ידידותית.

עוד תגיע השעה לברר באמת את המשמעות הפוליטית של פרשה זאת ואחיותיה, על מעמדו ומשקלו של ה„לובי" היהודי בגבעת הקאפיטול. זה היה המכשיר בו הסתייעה לא־פעם שגרירותנו במאמציה לבלום מגמות אנטי־ישראליות ופרו־ערביות שנשבו מן הבית הלבן, ממשרד ההגנה ומלשכתו של מזכיר המדינה. רק באפריל אשתקד נעשה מאמץ עילאי של ה„לובי" כדי לאלץ את הבית הלבן להטיל וטו נשיאותי על התנגדות ה„בית" אשר בגבעה למכירתו של נשק מתוחכם ומסוכן לסעודיה. נשק כזה — טען ה„לובי" — יעדו הראשון כלבד הוא סעודיה, ולאחר מכירתו אין כל אפשרות של פיקוח צמוד על נתיבו העקלקל ויעדיו הסופיים.

אך נניח, לפי שעה, לשאלות קשות שמועקתן רבה, והשלכתן ארוכת הטווח עלולה להוות איום קיומי לישראל בעת צרה. נידרש הפעם להתממותו של מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ באשר להשלכות הפוליטיות והמעשיות שיש לפרשה על מעמדה וגורלה של הגדולה בקהילות היהודיות במערב החופשי. בתשובה לשאלה בחר שמעון פרס להשיב בשאלה רטורית: „אם אב ובנו ממוצא קתולי נתפסים בארצות־הברית בעוון ריגול, כלום יצא הקצף על כל הקתולים שהם אזרחי ארצות־הברית?" ענה שר החוץ בהיתממות.

במחשבה מהירה נטינו לחוס על האיטלקים והאירים האומללים העלולים לסבול מפרשייה אשר כזאת. אך כאן ראוי לומר כי הכל תלוי בזהותו של המפעיל. אילו היה מתברר כי מן הוואתיקן אשר ברומא ניתנה הוראה מפורשת להפעיל אותם אב ובנו למטרות ריגול, אזי ספק אם חסם הקרדינלים ומאמיניו היו נראים זכאים בעיני הציבור האמריקני. ואם עוד היו הקרדינלים מתקשרים הביתה ומבקשים להעניק את „הקסטוס" אל לשכתו של בכיר הקרדינלים בצמרת־הכנסייה, כלום באמת היה ציבור מאמיניו נותר ללא פגע?

● **נתן רענן**

כל שפה והלורקה שלה

ב־1986 מלאו 50 שנה מאז נרצח פדריקו גרסייה לורקה ליד העיר גרנאדה בספרד, באוגוסט, חודש לאחר תחילת מלחמת האזרחים הגדולה ששפכה את דם העם הספרדי והלוחמים המתנדבים בני העולם החופשי. רבים סבורים שלורקה הוצא להורג בידי אנשי „התנועה הלאומית", המורדים בממשלה הספרדית הנבחרת, אך הדבר לא הוכח.

מאנולו־דיאס הפגיש ב־1986 14 זמרים ומוסיקאים מעל גבי תקליט שנושא את שם אחד מקובצי השירים של לורקה — „משורר בניו־יורק" ומכיל 11 שירים מהקובץ. האלבום יצא לאחרונה, בעטיפה מיוחדת, גם בארץ.

תקליט של יצירות לורקה הוא תמיד חוויה מיוחדת, מה שעושה את התקליט הזה למיוחד במיוחד הן שמונה השפות שבהן הוא מושר בידי כמה מהבולטים שבנציגי כל שפה. כמו ליאונרד כהן ודונובן ששרים באנגלית. פאקו ופפה דה לוצ'יה — בספרדית, ג'ורג' מוסטקי ומיקיס תיאודורקיס — ביוונית, צ'יקו בוארקה הברזילאי — בפורטוגזית, ואפילו דיויד ברוזה — בעברית.

פדריקו גרסייה לורקה נולד בפואנטה־ואקרוס שנה אחת לפני תחילת המאה ה־20, מאה שבה נחשב לאחד מגדולי מ־שוררי תבל. אל החן האישי הרב הצטרפו כשרונות רבים. לא רק משורר ומחזאי, אלא גם מוסיקאי, נגן פסנתר, מומחה לפולקלור, מרצה, שחקן, צייר ואיש חברה מרתק ורומנטי. הוא למד משפטים ומרעי־הרות וספרו הראשון שכלל פרוזה שירתית „רשמים ונופים" פורסם ב־1918, כשהיה בן 19.

הקובץ „משורר בניו־יורק" נכתב בשנת 1929 בה שהה לורקה בעיר הענקית אחרי שהצליח מאוד כמחזאי עם „רומנסרו חיטנו" כלומר — „רומנסרו צועני" אך לא היה מאו־שר במיוחד בספרד. בקובץ הזה חל מיפנה בסגנונו של לורקה שהתקרב לסוריאליזם (על־מציאות) תנועה מהפכנית שרצתה לשח־רר את האדם מכל מעצור וכפייה — פנימיים או חיצוניים חברתיים.

„משורר בניו־יורק" ראה אור רק ב־1940, לאחר מותו של לורקה. ברבים מהשירים האלה הוא שר על ההתנגשות בין עולם הכרך המיכאני והמאיים לבין רוח האדם, ומזדהה, כצפוי, עם הכושי כמו שבמולדתו הוא הזדהה עם בני עמו הצוענים המרוכאים.

ב־1986, דונובן, כוכב המוסיקה ההיפית־הבריטית בשנות ה־60, שר אולי את היפה בשירי התקליט — „עיר ללא שינה, שמתאר עולם שבו אפילו הגוויות לא ישנות. ליאונרד כהן הקנדי שר — „קח את הואלס הזה" על תענוגות וינה, נשיה ואווירת המוות, והוא הלחין לשיר שתרגם וכאילו כתב בעצמו, מנגינה שלא יכולה להיות שמאלצית יותר. השפה השנייה המוכרת לנו בתקליט היא העברית. דיויד ברוזה שר בתרגומו של יונתן גפן את „ילדותך במנטון", כבוד לא מבוטל לברוזה בן ה־32, הזמר הצעיר ביותר בתקליט הזה.

חוץ משלושת השירים האלה נשארות מילות השירים של לורקה חידה מושלמת לעיני שלא יודעות לקרוא איטלקית וגרמנית, קאטאלונית, ספרדית, פורטוגזית ויוונית, אבל המוסיקה הנהדרת בכמה מהשירים מובנת לגמרי ומרגשת. במיוחד נפלאים הביצועים של האחים פאקו ופפה דה לוצ'יה. הראשון הוא הסמכות העליונה של גיטרת הפלמנקו המודרנית והשני זמר מרגש. ונפלא גם הביצוע של לואיס לאק, בן קאטלוניה שבספרד, שהעניק לשירו תיזמור מפתיע.

לכל ארץ ולכל שפה יש את הלורקה שלה: לורקה ששר על תשוקות, על פחד נורא, על מוות, על שמחה, על החיים ומה שמעליהם ועל בני־האדם. „הימים ונחים את עורם כנחשים" הוא כתב במטפורה יפה. ולורקה — מתקבצים עורותיו בתקליט הזה ומושרים בידי מוסיקאים שרק שניים מהם (מיקיס תיאודורקיס, וג'ורג' מוסטקי) נולדו לפני שלורקה נותק מהחיים.

● **עמית רוט**

כוסית

שמואל בונים

מונולוג של ליילה

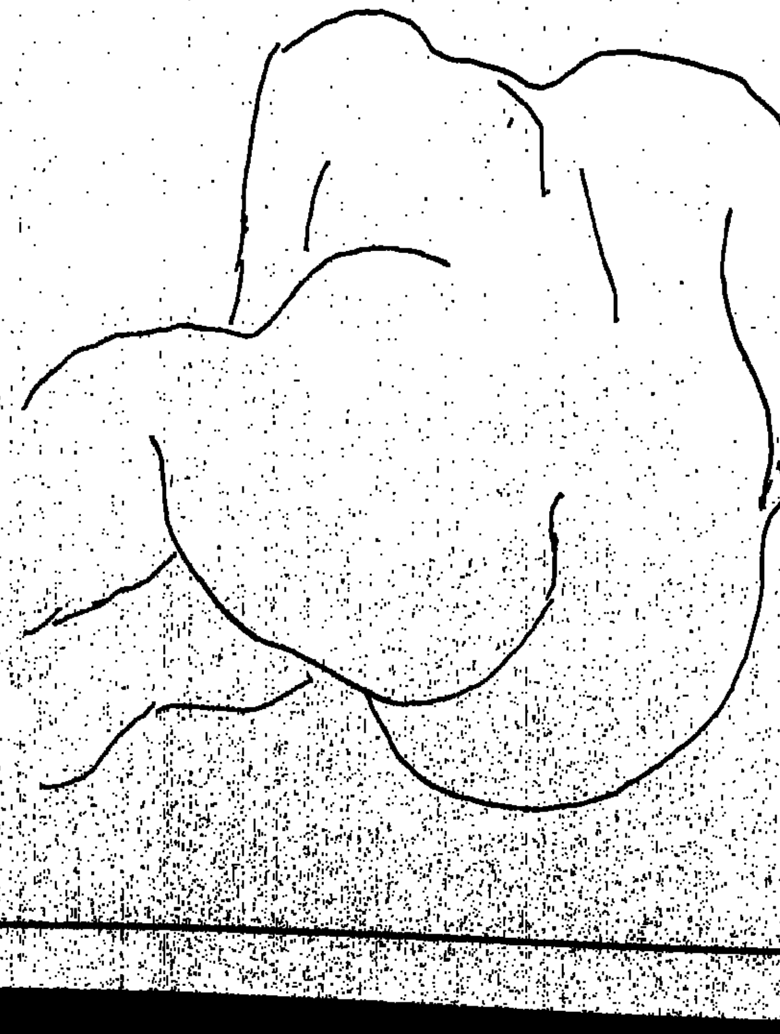

ליילה. המקצוע — דוגמנית ציור ופיסול. נולדה במצרים. כשהייתה בת חמש שנים הביאה אותה אמה לארץ. האב נשאר במצרים והתאסלם. בארץ עבדה האם קשה לפרנסתה. הילדה התגלגלה במשפחות אומנות.

„מאז ומתמיד הייתי מנותקת מן המציאות. לשבת בכיתה וללמוד לא ידעתי. הייתי שקועה בעולם משלי. אולי היתה זאת מערכת הגנה שבניתי לעצמי. שמי לא קראתי ספר. לא הייתי מסוגלת להתרכז ולקרוא. עד עכשיו יש בי התנגדות ללימוד ממוסד, לדחוס דעת. אל העולם הסובב אותי, אל החיים אני מגיעה תוך מגע עם אנשים שפותחים לפני פתח אל עולמות זרים ורחוקים ממני. רק כך אני לומדת יום־יום. בהיותי ילדה מעולם לא סיפרו לי סיפור, לא עשו לי יום הולדת. לא עברתי את השלבים הרגילים שכל ילד עובר. הייתי ילדה מנותקת. עד היום אני נטע זר בעולם, בחוסר אינטלקטואליות, ובחוסר ידע שלי. כיוון שלא למדתי מימי, אני פועלת מעיקר מתוך אינטואיציה. מנהלת המוסד בפרדס־חנה שבו אמי עבדה היתה נוהגת לאחוז בידי והיינו יוצאים לטייל. היא לא עזרה לי בלימודים (לא היתה כל אפשרות לעזור לי), אבל היתה מביטה בי במבט שאמר: „אני מאמינה בך, יהיה בסדר". המבט הזה ליווה אותי שנים ועזר לי מאוד. כוח הריכוז שלי עכשיו גדול יותר. אני יכולה להבין פרטים, הצגות, אבל ספר עוד לא קראתי עד היום. אני לא מבינה בדירות, לא מבינה על מה אנשים צוחקים. לא תראה אותי צוחקת. אני חיה בהרמוניה עם העצב. אנשים אומרים לי שאני אמיצה. האומץ שלי נובע מן הניתוק. אינני מכירה את המציאות. אינני רואה את התהום ולכן אינני מפחדת ממנה.

אל הדוגמנות הגעתי מתוך הצורך לחשיפה — חשיפה טוטלית. חשיפת כל המגבלות שבי. אולי דווקא מתוך חוסר השלמות שידעתי כי יש בגופי — אף נשרי, אחוריים רחבים, רגליים קצרות. ואולי הרצון לתת לגיטימציה למוזרות. לטירוף, לניתוק. כשאני מדגמנת אני יוצרת קשר. אני נותנת אינפורמציה על עצמי. בתמורה אני מקבלת מן הצייר חוות דעת עלי וזה עוזר לי לראות את עצמי. בשלוש השנים האחרונות צעדתי צעד גדול מפסיביות וניתוק אל הבעה עצמית. אני משקיעה את עצמי בפעילות. אני מארגנת מיצגים. אני עורכת ערבי ציור באגודת הציירים. אספתי קבוצת ילדים בגיל 5 עד 14 והצגתי לפניהם ציורים, פסלים, צילומים. במפגישה השנייה הבאתי את הצייר אהרון גלעדי. הילדים ציירו אותו והוא אותם, תוך שהוא מספר להם על עבודתו. אחרי זה באו 14 ציירים. ישבו מול הילדים וציירו אלה את אלה. באחת הפגישות ציירו הילדים את ההורים. ילדים מצפון תל־אביב וילדים מסלמה. רציתי לראות את הכוחות הגלומים בכל אחד, ולא חשוב מאיזו סיבה הוא בא. אני עצמי דוגמא טובה לכך: אני אין לי כלום — לא משפחה, לא כסף. אני חשופה ללא הגנה, ובכל זאת אני יודעת עכשיו שאני משהו. אך כל הפעילות הזאת, הצורך לתפקד במציאות מסוימת, היא, בסופו של דבר, כעין נחיתת אונס לתוך חיי היום־יום".

סנה, סנהיזם וה„קדיש"

מאת ישראל זמ

15 שנה חלפו מאז פטירתו של משה סנה, ואישיותו עדיין מרתקת חוקרים ופוליטיקאים רבים: עורך עתון בוורשה, ראש המטה הארצי של „ההגנה", ראש מחלקת העלייה הבלתי־ליגאלית („הבריחה"), איש הגוש האזרחי, חבר מפ"ם, חבר מק"י ועורך „קול־העם"

נאום בכנסת כנציג מק"י — 1961

אפשר לספר את סיפורו של משה סנה בדרך של כרונולוגיה יבשה: נולד, פעל, נפטר. אך אפשר גם לספר על האיש, מבלי להתיימר להקיף את אישיותו, ואף להסתפק ברסיסי זיכרונות.

בשנת 1954 הדרכתי בקן השומר הצעיר בחולון. נתבקשתי לעבור מעכו, כי ראש קן חולון, דוד כרמלי עבר לסנה והוא הותר להעביר עמו את הקן כולו. ה„סנהאיזם" הוא כבר מושג. כמעט קללה. בקיבוצים סערו הרוחות סביב „פרשת מרדכי אורן": האם יש לראות בפסק־הדין „צדק סוציאליסטי" או להסתייג ממסקנותיו. משה סנה מוביל את מפ"ם להזדהות טוטאלית עם ברית־המועצות ורבים נוהים אחריו. קיצוניות תמיד משכה צעירים, ואני ראיתי תנועה הולכת ונהרסת.

בתל־אביב, רבים מחבריי בהנהגה הראשית של השוה"צ משתתפים בחוג רעיוני למרכסיזם־לניניזם בהנהלת משה סנה. אף אני הלכתי עימם. הרצאותיו מאלפות. עד היום אני שומר עימי את המחברת האדומה בה רשמתי את עיקרי הרצאותיו. סנה, בין־היתר, „צייד" אותנו בנימוקים דיאלקטיים ובתיאוריות עיוניות כיצד להילחם באימפריאליזם.

באחת השיחות, מישהו שאל אותו האם בוויכוח נוקב עם יריב, כאשר הנימוק שבאמתחתך אינו די חזק — כיצד בכל זאת משכנעים חניכים. הרהר סנה לרגע והשיב: „הרם קולך איש צעיר, כי קול רועם — דרכו לשכנע" עצה חינוכית...

אני מרפרף במחברת האדומה ובאחד העמודים, אני מוצא הרצאה על הקשר בין ציונות לאימפריאליזם. לטענתו, קשריה של התנועה הציונית עם האימפריאליזם האמריקני החלו עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, כאשר בראש התנועה הציונית עמדו אישים המקורבים לבית־הלבן ומאנשי סודו של הנשיא וילסון, והכוונה ללואי ברנדייס (שופט בית הדין העליון) פליכס פראנקפורטר וראבי סטיפן וויז. כזה היה גם הסיפור בלונדון, בברלין ובשאר ארצות עולם, ובקיצור — הציונות זהה לאימפריאליזם. זו המסקנה, אך הוא לא אמר אותה מפורשות, כי היינו חניכיה של תנועה ציונית, סוציאליסטית אך דאג שנסיק מסקנות מדבריו. חרף „הספר הלבן" (1939־1948) וממשלות השמרנים והלייבור, על אף דיכויו הנורא של היישוב העברי בא"י וההתאכזרות לפליטים, קרבנות היטלר — „שמרה ההנהגה של ההסתדרות הציונית העולמית אמונים לאימפריאליזם הבריטי" — אמר. אחר כך המשיך והציף אותנו בעובדות על בנקאים יהודים בגרמניה (ורבורג וסימון) ובנקאים בארה"ב (ליהמן וברנדייס) שהקימו את „קוהן־לב". החברה השנייה בגודלה אחר משפחת בית מורגאן, משה סנה ידע לחבר את הבנקאות הגדולה עם „הקרן־הקיימת לישראל", „קרן היסוד", ו„מלווה העצמאות" — מעוזי האימפריאליזם המערבי.

היינו המומים: האמנם אנו, חניכי השוה"צ, שלובים באימפריאליזם העולמי? בתום כל פגישה עימו נותרתי המום, אובד דרך. נהגתי ללכת אל אליעזר הכהן ז"ל, להציג בפניו את העובדות ואליעזר דאג לאיזון. רבים וטובים נגרפו אחרי סנה, עזבו את הקיבוץ, התנועה והמפלגה וב־1945 הוצא משה סנה ממפ"ם, כשהוא נוטל עימו קבוצה מרשימה מאוד של חברים פעילים מן הקיבוץ הארצי.

כעסתי על האיש. חשתי, חרף הוויכוח הפוליטי, שתנועה שלמה נכנסה לסחרחרת אידאולוגית וחברתית, ורבים וטובים נוטשים אותה. משה סנה חתר או להזדהות מוחלטת עם ברית המועצות. להערכתו זו היתה שאלה של זמן עד שהמזרח־התיכון כולו יהיה סובייטי. פעם, כביכול בצחוק, הציע לנו בחוג שנערך בביתו שבמקום אנגלית — נלמד רוסית, ואם לא, אז מוטב...סינית.

יערי על סנה

בשנת 1978 ראיינתי את מאיר יערי וביקשתי את חוות דעתו על משה סנה.

שאלה: סיפר לי חבר בית־אלפא, ארתור בן־ישראל, שחזר משליחות ממושכת באנגליה (בתום מלחמת העולם השנייה), כי את משה סנה הוא פגש בפאריס והאיש, לפי התרשמותו, עבר מטמורפוזה פוליטית־אידיאולוגית עמוקה מאוד. הוא שמע מפי מנהיג פועלים בריטי כי האיש, להערכתו, הוא סוכן של ברית־המועצות, סוכן אידיאולוגי, ולכניסתו למפ"ם יש סיבה וכיוון. ארתור טען שסיפר לך ולחזן והזהיר אתכם מפניו.

מאיר יערי: „היה מישהו יותר קרוב אלינו שהזהיר אותנו מפניו...זה היה ישראל גלילי, שהיה אז יחד עימנו במפ"ם המאוחדת. באותם ימים היינו ידידים גדולים, והוא אמר לי: ,מאיר, אני מזהיר אותך, שמשה סנה מתנהג כסוכן סובייטי'. אמרתי לו: שמע ישראל, יש לך הוכחות ברורות? הוא השיב שאין לו הוכחות במאה אחוז. אמרתי לו: ,ישראל, אני שומר־צעיר־ניק ותיק ואצלי אדם נהנה מן הספק. כל עוד אין לי הוכחה, לא ארים יד נגדו'. גלילי אמר: ,ראה הזהרתיך!' והלך לו. לאחר שנתגלה סנה בכל מעשיו הוצאנו אותו, וישראל גלילי אמר לי בהזדמנות: ,הזהרתיך, מאיר, ולא רצית לשמוע לי'.

„אינני מצטער שנהגתי כפי שנהגתי, ויש לזה המשך. בינתיים, בסוף ימיו, חזר בו באופן מפתיע וכנה במיוחד אל שני אנשים: אל חזן ואלי. אמרתי או לסנה אני מאמין לך היום. זה מה שהיה — אני סוגר את החשבון. הזיכרון הוא זיכרון, ואני זוכר ששבועיים לפני שפנה (ב־1954), הצהרת ואמרת בפומבי שתלך אחרי מאיר יערי לנטות ימינה או שמאלה, עד לדמוקרטיה העממית. אמר, והוסיף שהוא מוכן לפרסם זאת בכל עיתון ועל קו לה: ,אינני רוצה בכך. אני מכיר אותך מן העבר.' אך לפני סנה הוא השאיר צוואה מנוגדת. לי הוא אמר שהוא אפילו להצטרף למערך; הוא שלח אלי את בארכונים בהסתדרות יאיר צבן, אדם הגון, ואני האמנתי לו.

„דבר אחר ברור, איני סבור שסנה היה סוכן מכור. אך נפוצה שמועה כזאת וזו הגיעה אליו, אמר: ,אני סוכן לאידאה גדולה, לאידאה משחררת גדולה' וזה נכון, משה סנה למכור את הכתונת האחרונה, כאשר נתפס לאיזו מין אמונה חדשה. הוא היה מוכן להפקיד למענה את ביטחונו הכלכלי. סנה היה אדם שהלך שבי אחר בסוף ימיו הוא חזר, וכל אלה שהוא היה מפקדם ב„הגנה" ביום פטירתו לבית הקברות, כולל גלילי, וזה מסמל הרגישו שהוא בכנות חזר בתשובה".

מאיר, מה לדעתך הניע אותו לחזור בתשובה?

„לחזן ולי הוא אמר שהמצב היום בארץ, והריאקציה הרימו ראש — הוא מתגעגע לסוציאליזם של ברל כצנלסון".

עד כאן דבריו של מאיר יערי.

מקום בהיערכות העולמית

אל משה סנה הגיע יאיר צבן ב־1968, אחרים לאחר שעזב את קיבוץ צרעה. הוא ופנחס טובין הציע לו תפקיד כמולו לשמש וכאחראי על ביטחונו של משה סנה. היה זה הוצאת משה סנה ממפ"ם. היו אז איומים על לארגן את השמירה עליו, ביתו, משרדו. צבן היה מקורב מאוד לעבודתו מתהליך החשיבה, איסוף העובדות וגיבוש עמדותיו

משה סנה ומזכירו ושומרו האישי יאיר צבן

לציוני אין שום סיכוי להכות שורשים בעם הזה.

ע בהווית חיים

ת ה„סנהאיזם" בקיבוץ הארצי יאיר צבן לא חווה, כי נמסרו הוא מקיבוץ של „חבר הקבוצות". אך יש לזכור, צבן, כי באותן שנים לכל קרע פוליטי־אידיאולוגי היה אנושי־חברתי קשה. די לזכור את הפילוג הקשה שעבר המאוחד וכו לא דובר על פרישה מן הציונות, כדי את ה„סנהאיזם" בפרופורציה ראויה.

צבן, שני משגים נעשו באותם ימים: עצם ההינתקות הילקיחה בחשבון שמדובר לא רק בקרע פוליטי, כי נקרע כהווית חיים, בחיי צוותא בכל מה שמתמצה „קיבוץ". עם זאת, סבור צבן שדרכי הטיפול של הנהגת הארצי היו קשוחות מאוד, והושפעו מאופי התקופה. היתה אז צנטרליסטית, והקנאות המפלגתית גדולה נראה שההנהגה הרחיקה לכת בסנקציות ובאמצעי שנקטו עם הללו שהזדהו עם סנה. לאחר הפרישה רבים המשיכו לשחר את פניו של סנה ולבקר בחוגים שבהם רצו אליו לא הוא אליהם. פגישתי עם יאיר צבן לארוכה לאחר מותו של יערי, ושאלת יחסו של סנה כמו עולה מאליה.

העריך מאוד את מאיר יערי. גם במרי הוויכוחים, בימים שמעתי מפיו ביטויי הערכה. סנה מעולם לא זלזל לא כבן־גוריון וכוודאי שלא ביערי או חזן.

1969 נפגש משה סנה עם חזן ויערי. היה זה לאחר ששב הוא היה נרגש וחי בתחושה שאולי חרף הקשיים, היה כאישיותו, שנשמר גם במחיצה הקרובה, ללא ויציעים מלאי קהל. הייתי במחיצתו שעות רבות היתה באיש הזה רוח קרב, דבקות במטרה, נמשכים עכשוויים בהתקשרותם לתמונת הרקע הפוליטי הכללי, הן ההיקף הישראלי והן ההיקף הבינלאומי. משה סנה היה בעל חוש הומור רב, מקור בלתי נדלה לאנקדוטות יהודיות, ובמצבים פוליטיים רגישים ידע לתבל דבריו באנקדוטה טובה מהאוצר הבלתי־נדלה של הפולקלור היהודי או מחוויות חייו בוורשה..."

דרך חיים

[illegible]

אילו העיקר בעיניו היה מקום טוב בצמרת — היה צריך להצטרף למפא"י, מיד עם בואו ארצה. סנה, אז, לא היה שונה בהשקפותיו מחברים רבים במחנה מפא"י. להערכת נחום גולדמן, יגאל ידין ואחרים, אילו כך נהג — יכול היה לכבוש את מנהיגות היישוב ואחר־כך — את מנהיגות המדינה.

משה סנה עבר בארץ תהליך הדרגתי של התקרבות לתנועת השמאל הציונית־הסוציאליסטית. תחילה התקרב אל „אחדות העבודה" ואחר־כך אל „השומר הצעיר". התקרבות זאת היתה בשלבים, שראשיתה במסגרת עבודתו ב„הגנה" ובפלמ"ח. כרמ"א הוא אמנם ייצג פורמלית, במיפקדה הארצית של ההגנה, את המחצית האזרחית, אך מבחינה רעיונית־חברתית־פוליטית מצא עצמו קרוב יותר להנהגת אחדות־עבודה, ובעיקר בשל תפיסתם האקטיביסטית, שתאמה את השקפותיו בסוף מלחמת בעולם השנייה.

בסוף 1944 התחיל להתפתח אצלו שינוי בתפישת מקומה העתידי של ברית־המועצות, במאבק על כינונה של מדינת ישראל ואכזבתו הטוטאלית מאנגליה ומארה"ב. באותה עת הוא ניהל ויכוחים מרים עם דוד בן־גוריון, שקירבו אותו עוד יותר למחנה השמאל הציוני.

ב־1964, בהיותו בפריס, התגורר במלון „רויאל מונסו", שם התאכסן גם הו־צ'י־מין ראש הממשלה של הרפובליקה הווייטנאמית הדמוקראטית שנמצא שם כראש משלחת ארצו למו"מ עם ממשלת צרפת על הכרה בעצמאות וייטנאם. הפגישות ביניהם יצרו „כימייה" והביאוהו לקריאת ספרות מרכסיסטית. סנה העריך שיש סיכוי סביר לתמיכת ברית המועצות במאבק הציוני העתידי לקראת כינונה של מדינה, ומצא את עצמו מתקרב לאוריינטציה פרו־סובייטית, תחילה במישור המדיני ולאחר מכן־גם בתחום האידיאולוגי. באותה תקופה הלך ונפער פער ביחסים בינו לבין בן־גוריון, והתקרבותו לשמאל הציוני הולכת ומואצת.

ב־1946, בקונגרס הציוני הכ"ב שנערך בבזל, נבחר משה סנה לראש המחלקה המדינית באירופה, והיה אחראי על ארגון הבריחה. הוא הרבה לבקר בארצות מזרח־אירופה וקשר קשרים עם ראשי מפלגות קומוניסטיות. תהליך ההתקרבות התעצם וכאשר, בסוף 1947, באה פרשת שילוחן של שתי אניות המעפילים „פאן־יורק" ו„פאן־קרשצנט", מרומניה אל מול ההוראה האמריקנית־אנגלית (מארשל־בווין) שלא לשלחן ארצה, בנימוק של החדרת מרגלים תבע סנה שלא להיכנע, ולהביא ארצה את 16 אלף העולים. על רקע חילוקי דעות בהנהלת הסוכנות הוא מתפטר, וכעבור חודש (ב־1948) השתתף בכנס הייסוד של מפ"ם, כאשר הרקע האידיאולוגי והכשרת הלבבות הוכנו עוד קודם לכן.

לדעת חה"כ יאיר צבן, הקרע בין סנה לבין מפ"ם, עד שהוצא מן המפלגה ב־1954, היה משגה טראגי". הדבר הוא מעבר לשאלה מי צדק בוויכוח זה או אחר. באותה תקופה העריך סנה שהעולם צועד לקראת החרפה טוטאלית בקיטוב הבינגושי, העלול לדרדר את היחסים עד למלחמת עולם שלישית. לדעתו, האינטרס היהודי הלאומי, במקרה כזה הוא — שיהיו בישראל כוחות יהודיים שמאליים, המסוגלים לנטות גשר לידידות עם ברית־המועצות להבטיח את עתידה וקיומה של מדינת ישראל. הטעות בתפישה זו לא היתה נעוצה, לדעתי, בהערכה היסטורית שלא התממשה. יש הטוענים באירוניה או בלגלוג: סנה החכם טעה טעות קונצפטואלית קשה — בנה על עימות בינגושי שלא היה ולא נברא; סנה לא היה יחיד שהחזיק בדעה זו. כל הצמרת הפוליטית בישראל עסקה בכך. מיכאל בר־זוהר מספר על פגישה שנערכה באותם ימים בין בן־גוריון לגורם צבאי בריטי רם מעלה, כאשר ב"ג הציע להפוך את הנגב לבסיס צבאי אנגלו־אמריקני, מתוך הנחה שהעימות הבינגושי ממשמש ובא. לא היתה זו שגיאה להניח כי עימות כזה עלול להתחולל באותם ימים. טעותו של סנה היתה בכך שהאמין כי אותו כוח שמאלי שיכלול את מפלגת השמאל הסוציאליסטי שהקים ואת מק"י, יוכל להוות, אכן, גורם שמאלי משמעותי שיבטיח את עתידה וקיומה של המדינה היהודית, במיוחד אם יהיה האזור תחת השפעה סובייטית. סנה הביא בחשבון שלכות ולא בדרך הקצרה — בכל זאת אפשר יהיה לחדש קשרים מימים עברו.

בשנים האחרונות לחייו סוף שנות השישים, החלו דיונים בכנסת על העלאת אחוז החסימה מ־1% ל־2.5%. אחרי הפילוג במק"י, מפלגה זו אך בקושי עברה את אחוז החסימה (בחירות 1965 — 1.1%) וסנה חשש מאוד שלקראת הבחירות לכנסת הבאה לרק"ח יהיה ייצוג בכנסת ולמק"י — לא. סנה פתח, אפוא, בשיחות גישוש עם לובה אליאב (אז — מזכ"ל „העבודה") ובמקביל עם יערי וחזן, כאשר לטענת צבן, לא היה מדובר בהתמזגות, כי לסנה היתה קונצפציה של שמירה על מפלגה קומוניסטית שמייצגת מגמות פרו־ציוניות ולא אנטי־ציוניות. המגמה שרווחה אז היתה אורו־קומוניסטית, מעין נוסח של מרקסיזם פתוח עם עצמאות רעיונית כלפי ברית המועצות. סנה ראה גם אינטרס לאומי בכך שתהיה הן בתנועה הקומוניסטית הבינלאומית והן בכנסת מפלגה קומוניסטית בעלת מגמות פרו־ציוניות. לכן רצה, במקרה שיועלה אחוז החסימה, להגיע לאיזשהו בלוק טכני במסגרת המערך שיבטיח נציגותה של מק"י בכנסת. כך מפרש צבן את פניית סנה ליערי וחזן להליכה משותפת. סנה נהג לומר אז שכאשר שופטים את האידיאולוגיה המקורית של הזרם המרכזי בתנועת־העבודה מן הימים של ברל כצנלסון ובן־גוריון בשנות העשרים — על רקע ההידרדרות ימינה שחלה בחברה הישראלית כיום — אין כל קושי להציע שותפות במסגרת בלוק שבאמצעותו יש לקוות שיוגשמו הרעיונות המקוריים של תנועת העבודה מראשית ימיה.

בין שומר מסורת לשומר מצוות

אשר ליחסו ליהדות ואפילו לאמירת „קדיש" על קברו, כותב יאיר צבן: „יחס עמוק למורשת היהודית שימש, כאמור, גם מעין פיצוי עצמי, בימים בהם לא נתקיימה הצמידות לתנועה הלאומית של עמו. עתה, משחל המפנה, משמש יחסו למורשת משענת נוספת, תומכת ומחזקת, בהתפייסות שבינו לבין עמו. וכך מגדיר סנה, האתיאיסט, הרציונליסט, את יחסו למסורת ישראל:

„לא הרי שומר־מסורת כהרי שומר־מצוות. בהווייתנו היהודית טושטש ההבדל בין שני מושגים קרובים אך שונים אלה, היות ובמשך תקופה ארוכה מאוד בתולדות העם יהודי נשתמרה זהות בין הדת לבין הלאום. בדורות האחרונים חדלה זהות זאת להתקיים לדידי רוב היהודים * * * אבל גם יהודי לאומי, שאינו־דתי, חילוני, לא יהיה נאמן לעצמו אם לא יטפח את המסורת של עמו ולא ינחילנה לבניו ולבני בניו".

סנה לא האמין שאפשר להכיר את מלוא עושרה ויופיה של השפה העברית בלי לדעת את התפילות והפיוטים הגנוזים בסידור ובמחזור. „ללמוד, לדעת — צריך ראש; לאהוב — יכולים כולנו. אולם להתפלל, רק המאמינים יתפללו". וכאן הוסיף ברמיזה: „אני מכיר היטב יהודי אתיאיסט אחד, אשר לא התפלל מזה עשרות שנים, אבל עד היום הזה הוא מתרגש ומתמוגג למשמע הצלילים של ,כל־נדרי' או ,ונתנה תוקף', ובשעת התייחדות עם עצמו הריהו מפזם את מנגינתם בדבקות רבה."

במשפטים ספורים אלה ניסה להפריך, כאילו מלכתחילה, כל אותם תלי־תלים של פרשנויות שנערמו סביב פרשת ה„קדיש" בצוואתו. מכאן אדוקים־תמימים־באמונתם וסוחרי־החזרה־בתשובה, ומכאן אתיאיסטים־ישרי־לב ואפיקורסים־להכעיס — אלה גם אלה ניסו לתלות בו מה שלא היה בכוונתו וברצונו. והרי הוא עצמו פירש בצוואתו את עקרון־חייו — הרציפות שבתמורה — גם בהקשר זה, לאמור:

„הערך המסורתי העממי של אמירת קדיש עולה לאין־ערוך על הכפירה בתוכן המילולי של תפילה זו — ומי שלא יבין הסבר קצר זה, לא איכפת לי מה יחשוב על נאמנותי למסורת היהודית, שהנני רואה בה סוד קיומנו, הישמרנו ותחייתנו עם עתיקי־ימים וצעירי־ימים כאחד".

ולבל ייחסו לו כוונות דתיות־מיסטיות; טרח להדגיש בצוואתו, כי רצונו הוא — רצונו ולא הסכמתו — שתיעשה נתיחת גופתו לאחר מותו. גם כאן חוט של רציפות מאז מאבקו של הצעיר בן העשרים בראש המערכה של הסטודנטים היהודים לרפואה בפולין ובליטא, בפרשת נתיחת־המתים היהודיים, דרך מלחמתו הנמרצת בכנסת להגנת הפתולוגים הישראליים לנוכח מסע השיסוי של שומרי־החומות הקנאיים, ועד לפרידתו מן החיים: רציפות של מאבק למען תמורה והתחדשות.

אפשר להעמיק ולחקור מתוך מאמץ לרדת לשורשי התופעה של אתיאיסט המבקש על „קדיש". אפשר לומר דברים כל כמיהתו של אדם, הניצב על סף הקץ האחרון, להיצמד לחוויות ילדותו, לבית־הוריו. אפשר להזכיר כי מנהיג היה האיש ליהדות גדולה, שהלכה אל כבשן־המוות, ורבים בה הנקרעים מחייהם כשזועקת „שמע ישראל" חונקת גרונם — ואחיהם, שזכו וקיבלו עוד מנה של חיי־שעה בגיהנום ההוא, מלווים אותם ב„קדיש" וב„אל־מלא־רחמים". אלה היו היהודים שלו. הם אשר שיחרו לפתחי אסיפותיו וקיבלוהו בחום ובאהבה. הם אשר שתו בצמא את דבריו, שבוע־שבוע, מעל דפי „היינט". וביניהם אחותו, יקירי־נפשו, האם והאב והאחות. ואולי „קדיש" זה הוא גשר של מלים ושל מנגינה בינו לבינם, בין רגעי פרידתם לרגעי פרידתו.

ואולי אין צורך לומר כל זאת, שהרי הכל כאילו כה ברור ומובן־מאליו. ואולי רק ראוי להוסיף כי זה האיש; משה סנה, בכל ימיו, גם בימים הסבוכים ההם, יהודי גאה היה."

* מתוך מסה שכתב י. צבן: „משה סנה — החותר לתשובה" אשר הופיעה כאחרית־דבר בקובץ „אחרית כראשית" מבחר מאמריו של סנה, בהוצ' הקיבוץ המאוחד.

לחמוק מטהרן

הדלפק של „אל־על" היחיד שפועל... יוסף יאס ממתין ללא דרכון... אנשי ביטחון מבקשים ממנו להתלוות אליהם... מטוס „אל־על" צמוד למטוס המלכותי... דקה להמראה

מאת ירון זליג

המהומה חיכתה ליאס עם סכין ביד. רצח בלילות מול הקליעים, מסתכלת בבוקר איך הדם מתנקז לביבים וממשיכה הלאה. בשכונות הצפוניות, בג'ורדן וסביב הארמון, נלחצת טהרן של־מעלה עם הגב לצלע ההר. סופרת את השניות, מנסה לגנוב עוד רגע של שפיות. בעין אחת פוזלת לעבר מסלול ההמראה במאהרבאד, השנייה משותקת מפחד כשהיא רואה איך „מאזה" ודרום העיר עולות בשדרות פהלווי צפונה עם לפיד ביד, צועקות בורו!! בורו!!

מי שיכול הולך. מתנחל במאהרבאד ומחפש על לוח הטיסות שעוד מגיעות לכאן את ההזדמנות שלו להידחף החוצה. בדרום העיר רצים אחרי לחם, דלק ואחרי ראשו של השאה; בצפון חיים על מזוודות וקונים דולרים שחורים. 50 מיליון דולר בורחים כל יום לחו"ל. דרכון מזויף הוא מיצרך מבוקש. שתי תמונות 3x4 ו־15000 טומאן שעוברים מדילר לדילר. מי שקונה לא מכיר את מי שמוכר. מחזור עסקים שמן שמתנדנד בין פחד מה„סאוואק" של אתמול למשמרות המהפכנים של מחר.

● דצמבר 1978. במערב קונים מתנות לעוד חג מולד, במזרח התיכון נושמים את קמפ־דייוויד ובקמבודיה מחכים לצבא ויאטנאם שמתגלגל במהירות לתוך פנום־פן. באיראן נכנסים למוחרם, החודש הראשון בשנה המוסלמית. 1399 שנים מאז היגר הנביא ממכה למדינה, עוד מלחמת קודש מגיעה לרגע האמת שלה. הכתבים הזרים מתרוצצים ברחובות, רוצים לדעת כמה גוויות נספרו עד עכשיו. השלטונות מדברים על עשרות, החזית הלאומית על אלפים. ברחוב מספרים על קצין משטרה במשהאד שירה באקדח בארבעה מפיקודיו. האשמה: סירוב לירות במפגינים. הארמון מורה על השבתת הלימודים לעשרה ימים, טהרן שומעת ומתכוננת לימי האבל של ה„תאסועה" וה„עאשורה". אוספת שרשראות ברזל וענפי־עץ, מחכה בין הפסקת חשמל אחת לשנייה ליום היחיד בשנה האחרונה בו גם הצבא לא יוכל למנוע את תהלוכת האבל המסורתית מלנוע ברחוב בפולחן של הלקאה עצמית עם הפנים לארמון. בחוץ העולם מחכה למבחן־הכוחות האחרון.

בקומה השנייה של בניין מגורים בג'ורדן, אי של הקהילה הזרה בעיר, מתכנן יוסף יאס את המעבר לדירה אחרת בשדרות פהלווי. מסגר אחזקה מקריית מוצקין שכבר הספיק לשכוח את היחס הטוב שקיבל בהתחלה, כמו כל „מהנדס" שבא להזיז את איראן קדימה למאה העשרים. מאז אותו לילה, חודשיים קודם לכן, לילה ארוך במטה המשטרה הוא מסתובב ברחובות בלי ניירות בכיס. הדרכון נשאר בכספת של הצדק המקומי, תעודת הזהות האיראנית לא שווה את הנייר עליו היא מודפסת. האמריקני שגר בקומה העליונה מבטיח לו שהכל יהיה בסדר „כי אנחנו אלפים כאן וקרטר שולח שלוש נושאות מטוסים שמחכות לנו למטה באוקיאנוס". יאס שומע וממשיך לארוז. הטיפ האחרון שקיבל היה שכדאי להחליף דירות. להיות בתנועה. להתרחק מג'ורדן של הזרים שהופכת למטרה מבוקשת עם סיכוי שואף לאפס, ולהיבלע בשכונה איראנית. מי שמבין אומר לו ששם לא מחפשים זרים, אם יש להם מספיק שכל לא להראות את הפרצוף שלהם ברחוב. במפעל של נזאריאן אף אחד כבר לא קונה את הסיפור על „כפר חסידים — אי גרמני קטן בין אוסטרליה לניו־זילנד". כולם כאן יודעים שיאס ישראלי. גם שאהפור, שרק אתמול הבטיח ליאס עם סכין ביד שהנה אוטו־טו הוא הולך לשחוט אותו. שאהפור, שקיבל מדליה בשאט אל־ערב ורוצה לדעת אם יאס הרג ערבים במלחמה. מסביב מקשיבים הפועלים להבטחות שמפזר שאהפור. אחר כך הם חוזרים למשחק החדש שלהם, משחק ברוח הזמן שעיניים מערביות רואות ולא מבינות: מעגל של פועלים עומד סביב אחד שמסתובב במהירות במרכז המעגל עם שרשרת ברזל ביד. מי שלא קופץ בזמן, וגבוה — חוטף את השרשרת בברך. הנאה מקומית.

עכשיו, בדירה בג'ורדן, יאס אורז במהירות, מזכיר לעצמו שהגיע הזמן לפנות לשגרירות ולשאול איך, לעזאזל, יוצאים מהגיהנום הזה בלי דרכון.

המהפכה הלבנה וקיר המוות

מאי 1978. נציג „טכנואיז", חברה מקומית למפעלי בטון, אוסף את יאס מהטרמינל במאהרבאד. חצי שנה אחרי שהתחתן, איראן נראית לו כתחנה משתלמת בדרך לדירה בקריות. יחסים של תן־וקח בלי סנטימנטים. מודעה קצרה בטור הצעות העבודה: „לעבודה מעניינת בחו"ל דרושים בעלי מקצועות..." סיפור מוכר שמתרחש כל יום. העולם השלישי רוצה להתקדם, מוכן לשלם כסף טוב לכוח עבודה מיומן שיראה לו את הדרך. ראיון קצר בחיפה, שאחריו הגיע האור הירוק עם חוזה עבודה לשנה וכרטיס טיסה ת"א־טהרן. אז עכשיו גם יאס בפנים. עובר מאתר בנייה אחד לשני, לומד להכיר את מאחורי־הקלעים של המהפכה הלבנה אותה מריץ השאה במהירות מופרזת, אל תוך קיר המוות של איראן. העתונים הרשמיים מדברים על 22 מיליארד דולר שנכנסים לקופה, מדי שנה דרך הרגולי הנפט. הכסף הולך לבניית תשתית — כבישים, חשמל, מבני ציבור. הולך ולא תמיד מגיע. קצב של עולם חדש מול מנטליות של עולם ישן שמסרב בעקשנות להתקדם במהלך שמתאים לשאה. פרשיות השחיתות מתפוצצות אחת אחרי השנייה. רק השנה השקיע הארמון 600 מיליון דולר בבניית אי־נופש. במסגדים. יש מי שמתייק את העניין הזה בזיכרון, מכין את הרשימות השחורות שיתפרסמו כאן בעוד שלושה חודשים. אלף משפחות ששולטות על 33 מיליון אזרחים המחפשים במסגדים את יד האלוהים, אייטוללה בעגה מקומית, שתורה להם איפה ואיך לפרוק את התסכול.

יאס, שמתגלגל מפרויקט לפרויקט, רואה פרטים קטנים בתמונות שנשארות בינתיים מחוץ לפוקוס: המשרת שזוחל על ברכיו לתוך קרונו של המהנדס הגדול, כדי להגיש לו תה ונסוג מבלי להפנות את אחוריו לבוס הגדול.

● את עצמו, לאחר שבועיים בפרויקט הסכר כווידאן, שבעצם אף אחד מהמהנדסים האיראניים לא מעוניין לגמור את העבודה. יושבים על הקופה וממזמזים את הזמן.

יאס רואה ולא מבין לאן זה מוביל.

על פוליטיקה לא מדברים. חוק ברזל אותו לומד כל אחד מ־700,000 הזרים שעובדים באיראן. לא לדבר על פוליטיקה, לא להתקרב לנשים המקומיות, אם אתה יודע מה טוב בשבילך, ולשמור על הרגלי צריכת אלכוהול בפרופיל נמוך. על מוט...

ומים שששש [illegible] מקלטים, של קליפ מכניס. העיתונות המקומית מצנזרת ומתרצת לחילופין. הכל במידה. על פני השטח השלטון יציב. את חומייני האיראנים לא מכירים. לא באוזני הזרים. הפחד מה„סאוואק" — התשובה המקומית לק.ג.ב. — חזק יותר מכל רצון לפרש לזרים את מה שהם רואים ולא מבינים. האינפורמציה עוברת דרך המסגדים וקרנות הרחוב. תהליך משוכלל של „מפה לאוזן", ששואב כוח מקסטות מוברחות, אותן שולח חומייני מ„לה נופל", פריז.

בטהרן נעצר יאס לחקירה של לילה. איראני על אופנוע שוב ובלי קסדה התנגש במכוניתו מאחור. האיראני בדרך לבית־החולים, יאס כזר וכחשוד בפוטנציה, כמו כל הזרים, מובל למטה המשטרה. לבוש בבגדי עבודה כחולים, בלי חליפה ועניבה של „מהנדס" מערבי, אף אחד לא מתרגש ממנו. המשטרה לוקחת ממנו את הפרטים, אחר־כך גם את הסיגריות, ומובילה אותו לחדר צדדי. שיחכה עד שמי שהוא מ„טכנואיז" ישלוף את הדרכון שלו מהכספת ויבוא לחלץ אותו. „אחר כך נראה."

נציג החברה מגיע בבוקר. גנרל ברימוס שיושב על תקן של קצין־ביטחון בחברה. איש עם קשרים במקומות הנכונים המקבל הרבה כסף כדי למשוך בעדינות בחוטים כשיש צרות. בתקציה שמשמנת, עם חשבון הוצאות פתוח, את הגלגלים הנחרקים. הגנרל נכנס, מפקד המשטרה רואה את מי שלחו לו, קופץ מן השולחן ורץ לקראתו. חיבוקים, ברכות, כוס תה ושיחה באיראנית מהירה על החיים בכלל ועל עתידו של יאס בפרט. מפקד המשטרה לוקח את הדרכון שמגיש לו הגנרל, מעיין בו כמעט בחוסר עניין, ומניח אותו על השולחן. שנייה לפני שהמפקד מוותר עליו לגמרי, פותח יאס את הפה באנגלית פורחה ואומר לגנרל „רק אל תיתן לו את הדרכון". הגנרל דוחק את מרפקו ביאס. מאוחר מדי. החוק לוקח שוב את הדרכון, הפעם לתמיד, מחזיר ליאס את רשיון הנהיגה ואת תעודת הזהות, „עד למשפט", הוא אומר. „אל תדאג, הכל יהיה בסדר." הגנרל מאשר בהנהון. „תודה, חודפס — להתראות". שוב חיבוקים, שוב ברכות והגנרל מלווה את יאס לרחוב. במהלך הימים הבאים הוא גורר את יאס למפגשים ארוכים עם הביורוקרטיה המקומית, שלא יעלו או יורידו כלום. הגנרל בטוח, יאס על תקן של בובה מהנהן איפה שצריך. והדרכון נשאר במשטרה.

לכודים בתוך המון פרוע

תחילת נובמבר, כשאיראן נכנסת לחורף האחרון שלה תחת שלטונו, מודיע השאה על הקדמת העוצר לתשע בערב. טהרן שומעת ולא מתרשמת. בדירה בג'ורדן קשה להירדם. בחוץ מתנהלת מלחמה, בפנים שומעים קסטות של אלביס ובוני־אם, כדי להחליש למהפכה את ה„ווליום". ההמון לובש תכריכים לבנים, רץ ברחובות. הצבא מנסה לעצור אותו בגז מדמיע, ועובר מהר מאוד לכדורי מקלע לתוך ההמון.

בבוקר, דקות אחדות לפני שש, עוברות ברחובות מכוניות עם זרנוקים, שוטפות את הדם, מנקזות אותו לג'ובים — תעלות רחבות בצדי הכביש, שמשמשות את הנשים לכביסה. מיום ליום עולה מספר ארונות הקבורה שמוצבים בצדי הרחוב עם תמונות הקדושים שנפלו בלילה הקודם. איראן משותקת, משביתה את עצמה לדעת. מי שאין לו מה לעשות, וכאלו יש מיליונים, מצטרף לתהלוכות הענק ברחובות, שעוברות ושורפות כל מה שנמצא בדרך. בנקים, מכוניות, משרדי ממשלה. שגרירויות זרות — הם מטרה נוחה. יאס, שיצא ממשרדי „טכנואיז" בשדרות וושינגטון, מוצא את עצמו מול אלפי מפגינים שמגיחים מהסימטאות, רודפים אחרי שלושה שוטרים. הוא רץ בחזרה למשרדים, בציפייה שהמפגינים יעברו. אחרי רבע שעה מורגשת רגיעה. יאס יורד למכונית עם שני חברים. מתניעים במהירות ומתחילים לנסוע. ההמון עשה בינתיים אחורה פנה. מקיף אותם. עכשיו כבר אין לאן לסגת. האלפים מטלטלים את המכונית כמו סירה. החיים עוברים ליאס בראש כמו סרט מהיר. מישהו, לידו אומר שיש איזו סיסמא מהפכנית — „המלך מת — יחי חומייני" שכדאי לצעוק אם ההמונים תולשים אותך החוצה. כוס אמו... שום סיסמא ושום דבר. תן גז, תדרוס אותם ונצא מכאן." הנהג לוחץ על הדוושה, מסתלק לסימטה צדדית ונעצר בחריקה. משאית הפוכה חוסמת את המעבר. רוורס לתוך שדרות וושינגטון בחזרה לתוך ההמון. מסביב עוד מכוניות מנסות להימלט. כל אחד נוסע בכיוון אחר, עולה על איי תנועה, נוסע נגד הכיוון. רק לצאת מכאן...

יום ההפגנות הזה מביא את ראש הממשלה שריף אמאמי בריצה אל השאה עם מכתב התפטרות ביד. השאה מנסה, כצעד אחרון, לפנות מלב אל לב העם. „רוב חלקי הבירה עולים באש... אני מבטיח שהשגיאות והמעשים הבלתי חוקיים בעבר, העינויים והשחיתות לא יחזרו..." המהפכה מגחכת בזעם, ממשיכה לשעוט ברחובות, מחפשת את ראשו של השאה, מסתפקת בינתיים בפסלים שלו. הטלוויזיה האיראנית משדרת הודעות סותרות, התחנות הזרות מצמצמות עצמן בהדרגה להודעות. „טיסה מיוחדת תצא היום. תחנות המשטרה פתוחות כל הלילה לשירותם של זרים..." השגרירויות יועצות לכל מי שיכול — לעזוב.

יאס לא יכול. לא בלי דרכון. כפתרון ביניים הוא עוזב את ג'ורדן ועובר לדירה בשדרות פהלווי. שכונה איראנית אותה מאכלס המעמד הבינוני, קרובה לגבול שבין דרום העיר לצפונה. עכשיו, שהוא גר קרוב למהפכה, יציאה לרחוב זה לוקסוס מסוכן. כשהוא קם בבוקר לקנות לחם עוטף יאס את הראש הג'ינג'י שלו טוב־טוב בתוך המעיל. על דש המעיל, אותו קנה חודש קודם לכן, סמל של משפחת המלוכה. יאס הולך למכולת ולא מבין למה המוכר שולח בו מבט מלוכלך. חוזר לדירה ומחכה, כמו כולם, להפגנת ה„עאשורה" יום אבל על מות נכדו של הנביא מוחמד. עבור השאה ההפגנה הזו היא להיות או לחדול.

● עשירי בדצמבר 1978. כרים סאנג'אבי, 73, מנהיג החזית הלאומית, מוליך אחריו 12 ק"מ של מסע האבל. טהרן מוציאה לרחוב 1.5 מיליון מפגינים — שליש מתושביה — להפגנה הגדולה ביותר מאז תחילת המהומות. שש שעות צועדת ההפגנה ברחבי טהרן, נזהרת שלא להגיע לגבול שבין צפון העיר לדרומה. הצבא חונה שם עם טנקים, מחכה למפגינים שינסו לפלוש צפונה. כוהני הדת מורים למפגינים שלא להתגרות בצבא, נאמנים לסיכום מוקדם לפיו יעבור היום הזה בשקט. סיכום שלא מפריע למאות־אלפי נשים רעולות, לסטודנטים וילדים, לדרוש את מותו של השאה ואת הקמת הרפובליקה האיסלאמית. כוהני הדת מסיימים את המסע בתפילות, קוראים להמונים להתפזר בשקט לבתיהם. מאוחר יותר מסביר אחד הכוהנים לכתבים זרים שכל ניצוץ מיותר יכול היה להפוך את המסע לטבח הגדול ביותר בתולדות איראן. בארמון הולכים לישון, בפעם הראשונה מזה זמן רב, בחיוך על השפתיים. רק כדי להתעורר בבוקר מול איראן שחוזרת ודורשת את ראשו של השאה.

תכריכים לבנים ברחובות

במינוס 10 מעלות מתקלקלת מערכת החימום בבניין המגורים בפהלווי. בעל הדירה מבקש מיאס לצאת לחדר המדרגות ולראות אם הוא יכול לתקן את המערכת. בית־דירות ענק, מאוכלס במשפחות איראניות. השכנים עולים ויורדים, עוברים ליד יאס ורוטנים. אחר־כך מגיעות גם הלחישות, וועד־בית מאולתר מחכה לרגע שיאס יעזוב את הבניין. בעל הבית מסביר שהשכנים מפחדים שמרדף מקרי ברחובות אחרי יאס יוביל את ההמון ישר אל הבניין ואליהם.

יאס מתחיל לחפש דירה חדשה. מקבל את הזמנתו של אלנקווה — חבר לעבודה — שמציע לו אירוח מלא עד שהעניינים יסתדרו. דירתו של אלנקווה מרוחקת מהדירה של יאס כשלוש־מאות מטר. עכשיו יאס כבר לא יוצא לרחובות. מלבד גיחות קצרות לדירה הקודמת, כדי להתקשר לשגרירות והביתה. אסתי, אשתו, שביקרה אותו באיראן, מבררת את סיפור הדרכון. היא שומעת ממנו רק „הכל בסדר. עובדים, מרוויחים כסף." יותר מזה יאס לא מעז לאמר. חושש מציתות ומלווה שבבית יבינו מה קורה. יושב בדירה של משפחת אלנקווה משחק קלפים איתם וגם לבד. „פאסיינס" סביב השעון. בלילות לפני שהוא נרדם, הוא מתכנן איך אפשר לברוח בלי דרכון. אחותו של אלנקווה מציעה לו לצבוע את השיער ולנסוע איתה לגבול התורכי. „אני אדבר, ואספר להם שאתה אחי ושאתה אילם, אולי יתנו לנו לעבור לפחות עד לצד התורכי..." תכנון אחר בודק את האפשרות להגיע לנמל עבדאן, ולהסתתר באנייה זרה. הסיפור ששמע על שני אחים מיוגוסלביה, שעבדו איתו ונסעו הביתה במכונית דרך תורכיה, מגרה אותו לחשוב על מחבוא בתוך תא מטען של מכונית. ליד שולחן האוכל במשפחת אלנקווה מציעים לו בצחוק ציני להתאסלם אצל הקאדי. בתוך שלל התכניות הוא ממשיך להתקשר לשגרירות ישראל. אחרי שהם הודיעו לו, שהם יודעים עליו ומטפלים בעניינו, כל מה שנשאר, הוא להתקשר אליהם בכל הזדמנות, להזכיר, לחכות. שומר על קשר כמו שביקשו ממנו.

● 30 בדצמבר. שאהפור בכטייאר, ראש ממשלת איראן, מודיע בפעם הראשונה שה„שאה" שוקל נסיעה לחו"ל לצורך „בדיקות רפואיות". טהרן ממשיכה להצביע ברגליים. „רוצים לראות". למחרת מכחיש דובר הארמון את הודעתו של בכטייאר. ההכחשה מחזיקה מעמד 24 שעות. בשני בינואר יודעת כבר כל טהרן שעכשיו זו רק שאלה של ימים. בכטייאר מודיע כי מעתה השאה הינו שליט מונארך חוקתי בלבד, ופותח בצעדים להקלת עומס המשטר הצבאי. האורחים הזרים, מי שעוד נשאר בעיר, מסתערים על שדה התעופה במאהרבאד שם הם מוצאים את הפקחים האיראנים בשביתת מחאה נגד השאה. אין נחיתות אין המראות. פקחי חיל האוויר האיראני נשלחים לנווט את תנועת המטוסים שעדיין מוכנים לנחות במאהרבאד.

● 14 בינואר. בכטייאר מפרט במג'לס, בפני חברי הפרלמנט, את תוכנית הייצוב שלו. בחוץ הצבא מחליף מגרש. החיילים ברחובות טהרן מניפים את דיוקנו של חומייני, מקבלים מהתושבים ציפורנים אדומות לקשט את קני הרובים.

בקריית מוצקין מתקשר אריה יאס, העוקב אחרי החדשות מאיראן ומפריז, אל משרד החוץ, מזכיר להם את אחיו בטהרן. משרד החוץ מבטיח לטפל במהירות.

אל־על צמוד למטוס של השאה

שישה עשר בינואר. בארוחת הבוקר בבית אלנקווה מדברים על בקבוק התבערה שעף יום קודם לכן אל מרפסת הדירה ולא התלקח. אשתו של אלנקווה קוראת ליאס לטלפון. איש ביטחון מהשגרירות רוצה לדעת אם יאס יכול להגיע אליו. אלנקווה מסיע אותו במכונית. טהרן שקטה, מחכה. הרחוב בו ממוקמת השגרירות מלא מכוניות וחיילים שמבקשים לראות תעודות לפני שהם מניחים למישהו לעבור הלאה. אלנקווה מציג את תעודת קצין המילואים שלו, מזרז את התהליך. מי שמחכה ליאס בשגרירות שואל אותו אם הוא יכול להגיע בכוחות עצמו לטרמינל. יאס עונה בחיוב שואל למי הוא צריך לגשת בטרמינל. „תגיע לטרמינל, ידאגו לך שם." בדרך למאהרבאד הוא מספיק לעצור בדירה בפהלווי ואורז את מה שנכנס לשתי מזוודות. „תן גז", הוא אומר לאלנקווה, „לפני שגם אל־על לא תנחת כאן". ככל שהם מתקרבים למאהרבאד גדל מספר האנשים ברחוב. טהרן יורדת לשדה התעופה, נעצרת בכיכר שהיאד הסמוכה. מחכה. בכניסה לנמל מוציא אלנקווה פעם אחר פעם את תעודת הקצין שלו במחסומי הצבא. „הכרטיס שלו בדלפק" הוא מסביר לקצינים המבקשים הוכחה שיאס באמת אמור לטוס היום. כשהם נכנסים לטרמינל רואה יאס בואינג 720 של אל־על נוחת בקצה הרחוק של שדה התעופה.

הדלפק של אל־על הוא היחיד שעוד פועל. מאה וחמישים נוסעים חסרי סבלנות שרוצים להגיע למטוס לוחצים על הדלפק. יאס ניגש לפקיד. מציג את עצמו ושואל אם ידוע לו משהו. הפקיד מסתכל עליו ואומר „תן כסף עבור הכרטיס". יאס נותן לו ומקבל כרטיס טיסה. הפקיד מציע לו לחכות בפינה. יאס עומד בצד, מביט אל השוטר האיראני שעומד ליד פקיד הטיסה ובודק דרכונים. שני אנשי ביטחון ניגשים אליו ומבקשים ממנו לבוא איתם. לפני שהוא מספיק להבין את פשר המהומה שמעורר פקיד הטיסה סביב השוטר האיראני מובילים שני אנשי ביטחון ישראלים את יאס במהירות הצידה ולמטה למכונית שממתינה, כדי להסיע אותם למטוס. שוב שדה התעופה ריק ממטוסים, עמוס בחיילים ואנשי ביטחון מתוגברים בטנקים ונגמ"שים. דקה של נסיעה מהירה לקצה המסלול, יאס רואה את מטוס האל־על חונה לצד המטוס המלכותי האיראני. המטוס המלכותי, גם הוא כחול־לבן, מוקף במכוניות מרצדס לבנות ומשמר כבד של אנשי צבא וביטחון. ליד מטוס האל־על תמונה דומה. יאס יוצא מהמכונית ועולה אחרי אחד המלווים. מרגיש איך המצית שלו נופל מכיס המעיל על המדרגות. עד שהוא מספיק לשקול אם להתכופף מכניסים אותו המלווים למטוס, מובילים אותו לתא הטייס ואומרים לו לחכות.

בארמון המלוכה מבטל השאה ברגע האחרון מסיבת עיתונאים מתוכננת, יוצא עם אשתו וממריא במסוק לשדה התעופה. כשיאס מתיישב בתא הטייס נוחת המסוק בשדה התעופה הצבאי הסמוך. שני פנטומים שליוו אותו נוחתים אף הם, מחכים ללוות את השאה אל מחוץ לשמי איראן.

קברניט האל־על שואל בקשר את הטרמינל מה עם הנוסעים. ליאס הוא מסביר שהוא צמוד למטוס של השאה. „ברגע שהוא ממריא, אני אחריו". מחכים. עשר דקות לפני שהנוסעים מגיעים למטוס משתעשע אחד החיילים האיראנים שמוצבים מתחת למטוס בעוזי שהוא מחזיק ופולט יריה אחת שמקפיצה את כל מי שיושב במטוס. הקברניט, שחושב על מיכלי הדלק של המטוס, לוחץ שוב על הטרמינל לשלוח לו את הנוסעים „כמו שהם". הנוסעים מתחילים לעלות במדרגות. דואגים למזוודות. מאה מטרים קדימה יוצא השאה, מלווה באשתו, ממכונית המרצדס. לבוש חליפה כהה הוא עולה במהירות למטוס. רדיו איראן משדר ראיון קצר עמו שהקליט לפני כן. הכתב שואל כמה זמן הוא מתכונן לשהות בחו"ל. השאה עונה: „קשה לקבוע עכשיו, תלוי במצב בריאותי". בתא הטייס של האל־על שומע יאס בקשר את המטוס המלכותי פונה למגדל, מבקש רשות המראה. המגדל מאשר. „החלמה מהירה וחופש נעים, הוד רוממותך". הדלתות באל־על סגורות, דקה להמראה.

יאס מפנה את הראש שמאלה, רואה את שיירת המרצדסים מקיפה בנסיעה את המטוס המלכותי שצובר מהירות על המסלול. ממריא ופונה מייד דרומה, מפנה את המסלול למטוס האל־על שממריא דקה אחריו. רדיו טהרן מודיע שהמטוס המלכותי חוף בשמי העיר, טהרן שומעת ולוחצת על צופרי המכוניות. ■

יוסף יאס: חזר הביתה בקושי

צילום: כועז לניר

הנגוע

החברה ההומוסקסואלית הופכת בימים אלה לחברה במצור ההולך ומתהדק. דוד (שם בדוי), הומוסקסואל מוצהר, מתאר מה עושה להם היסטריית ה„איידס" ביחסים שביניהם וביחסה של החברה כלפיהם, ובמיוחד המשטרה. גן העצמאות — מקום הזורה

מאת רונית מורגנשטרן

מישהו כבר הגדיר את עידן האיידס כעידן החשד. החשוד העיקרי — ההומוסקסואל. אם עד כה היה על ההומוסקסואל להתמודד עם תווית החריג בכלל, ומוקצה מחמת מיאוס בעיני החברה השמרנית בפרט, הרי שהיום עליו להתמודד עם תווית הנגוע.

ולא רק נגוע מבחינה חברתית, כפי שתיאר זאת חנוך גוטמן בסרטו בשם זה („נגוע"), אלא נגוע בריאותית: הומוסקסואל, כיום מתקשר מיד בתודעה למחלה האיומה, שתחזיות ההתפשטות שלה ומידת קטלניותה מערערות את שלוות הנפש כמעט של כל אחד — איידס. מערערותו על חלק ממידת הערעור עמדתי, כשאנשים שהערכתי כנאורים, הזהירו אותי מפני לחיצת ידו של דויד, ההומוסקסואל (שמרואיין בכתבה זו), או מפני לגימת משקה מספל בתוך ביתו. ואני, שהכרתי את דויד עוד קודם, חשתי את הגיחוך והעצב שבעניין, שדויד עצמו כבר הסכין לחיות עמם.

החברה ההומוסקסואלית בימינו הופכת להיות חברה במצור — מצור הולך ומתהדק. באפלולית־הגן המגינה, חוסים מדי ערב גברים רבים כדי לחפש אהבת גברים וכדי לחוש את חירות האני האמיתי, שמתכווץ בלחץ החיים בחברה הטרוסקסואלית בחוץ. אפלולית זו מוארת היום על־ידי זרקורי התקשורת, והעניין הציבורי המאיים לגזול את חירות־הפרט שלהם. האיידס היא לאו דווקא מחלת ההומוסקסואלים — היא מחלת החיים המתירניים בכלל. אבל התחושה בקרב ה„עליזים" היא, שבבוא היום כשתבקש החברה „להגן" על עצמה מפני האיידס, יהיו הם המטרה הראשונה אליה יירו כל החצים המורעלים.

דויד, באמצע שנות ה־20 לחייו הוא הומוסקסואל מוצהר, כולל במוסדות רשמיים כצה"ל. ואולם לצורך כתבה זו התעקש לא לחשוף את זהותו, „כי זה לא רלוונטי," כדבריו, ורצונו יכובד. על אהבתו הבלעדית לגברים עמד עוד לפני שחגגו לו הוריו את חגיגת הבר־מצווה. הוא מתגורר בתל־אביב, וחי מקרוב את ההוויה ההומוסקסואלית הישראלית, שמרכזה בתל־אביב, ובעיקר בגן העצמאות.

היסטריית האיידס התוקפת את קהיליית ה„עליזים" בחו"ל, ובעיקר בארה"ב, מועזעת גם את קהילייה ה„עליזים" הישראלית, אם כי בקנה־מידה שונה כמובן: בישראל, הכל (גם איידס, למזלנו) קורה בקטן יותר.

ההומוסקסואלים עדיין מתבקשים היום לערוך בדיקות רפואיות. יש האומרים, שלא ירחק היום והם יידרשו לכך, ואז ינוהלו גם רשימות — רשימות שחורות. רעיון כזה הוזכר כשנשאל על כך הוורולוג שרואיין על־ידי מיכאל קרפין, בכתבת הטלוויזיה „מין בטוח", שעסקה באיידס. שאלתי את דויד אם הרעיון נראה לו ריאלי ואם הוא מפחיד אותו.

„רשימה שחורה? יש כבר. בידי המשטרה". הוא אומר „המשטרה עורכת מדי פעם פשיטות בגנים ואוספת שמות וכתובות. אני מתאר לעצמי, שזו רשימה דומה לזו שיש להם על הזונות."

גן העצמאות וגן החשמל הם חוויה חברתית

גם ממך לקחו? איזו תחושה זאת?

גם ממני לקחו. זו תחושה נוראה גם אם לא עשו משהו אלים. בכל זאת, רק בגלל היותי הומוסקסואל, אני כמעט בחזקת פושע.

איך מתייחסים אליכם השוטרים?

המשטרה אינה אוהדת במיוחד — בכל זאת, ההומוסקסואליות בישראל היא עדיין נגד החוק. לפעמים יש מצד השוטרים התבטאויות חריפות, כמו כינויי־גנאי למיניהם — „מתרוממ", „יה מזדיין בתחת" ואפילו בצורה חריפה יותר, שאיני רוצה לחזור עליה. כשמישהו אין לו תעודת־זהות לפעמים גם עוצרים אותו. אני עצמי עוד לא נעצרתי, אבל חוויית המעצר להומוסקסואל — היא איומה.

אתה כל ערב בגן?

מה פתאום? אין לי משהו אחר לעשות? יש כאלה שהולכים כל ערב — זה נורא אינדיבידואלי. הגן כשבילי, כמו בשביל רוב החברים שלי, הוא בראש וראשונה חוויה חברתית. החלק המיני שקשור בפעילות בגן הוא מזערי. יש בעצם שני גנים — גן העצמאות וגן החשמל, ליד כיכר המושבות, מול הרחובות שמסביב — לבונטין, החשמל, אלנבי. כל אחד מוגנים נושא אופי שונה — גן החשמל מאכלס הרבה זונות ממין זכר, מלוכלך. שם, לרוב באים לשם הומואים מבוגרים עם רכב לפעילות מינית בלבד, חלק מהזונות הם ערבים. גן העצמאות הרבה יותר חברתי — זה המקום העיקרי בארץ בו אתה כהומוסקסואל, יכול להסתובב שם ולהיות בטוח שכל מי שנמצא שם הוא כמוך. זו פשוט תחושת חירות. הולכים לשם רק כדי לנשום אוויר חופשי. גם המשטרה מבחינה בין שני המקומות — היא הרבה יותר טורדנית ואגרסיבית בגן החשמל. לשם באים בעיקר אנשים מבוגרים. בגן העצמאות אפשר לראות את חתך החברה הישראלית, הן מבחינת גיל והן מבחינת מעמד חברתי — מגיעים לשם אנשים מכובדים ביותר. מי שמחפש אנונימיות — זה המקום.

באלו שעות הגן מלא יותר?

בימות החול הגן מלא בשעות הערב המוקדמות — אנ[illegible] עוברים בגן בדרך מהעבודה הביתה כזה. גם נשואים וה[illegible] מהנשואים, בעיקר אנשי עסקים וכדומה מגיעים גם לסאונה. [illegible] גם לנו יש סאונה ברחוב שלמה המלך ליד העירייה. המקום [illegible] נקי ויפה, ומכיוון שהכניסה אליו עולה כסף, מגיעים אליו [illegible] כלל אנשים ברמה גבוהה. נעשית שם פעילות מינית גלו[illegible].

יש בחברה הישראלית היום יותר פתיחות [illegible] ההומוסקסואלים, לדעתך?

בהחלט. בתל־אביב זה בולט במיוחד. אני לא מכיר א[illegible] מתחת לגיל 40, שהזדעזע מכך שחשפתי בפניו את עצם ה[illegible] הומוסקסואל. אני, אישית, בכלל לא מרגיש צורך להסתי[illegible] מהניסיון שלי, זה מוצדק, לא קרה לי שום דבר בכל [illegible] שנחשפתי, כולל בצבא — גם שם לא הרגשתי שום תפ[illegible] שלילית. לא אגיד שלא היו כלפי תגובות קריזות, אבל לא [illegible] מכך. אני שלם עם עצמי, לא רק שלם — אני חושב שאני [illegible] הרבה טוב מהעובדה שאני הומוסקסואל. כי החוויה ה[illegible] סקסואלית היא חוויה מאוד עשירה.

כלומר, אינך רק שונה, אלא שאתה חש גם מיוחד. יהודי? יש כאן ממש רגש של התנשאות.

בהחלט יש. אני מתנסה בחוויות, שאדם רגיל אינו [illegible] בהן. ואני מסתכל על החיים בעיניים אחרות — או נכון [illegible] ייחודי. הרוב המכריע של בני־האדם מותחם, אינני רוצה [illegible] מוגבל, אבל רוב האנשים לא יוצאים ממתחם זה, יכול [illegible] שהם יגידו, שטוב להם יותר בתוך המתחם. או אז שהם [illegible] מרגישים שהם מותחמים, או שהם אינם רוצים להכניס [illegible] במוחם מעבר לגבולות, שהם רגילים להם — להעניין ג[illegible] כרור, שלאנשים כאלה אני בז, וזאת התנשאות, אבל לא [illegible] אני בהחלט מרגיש תחושת ייחוד כשאני רואה [illegible] שהאדם המצוי לא חווה.

אלו דברים מיוחדים אתה חווה כהומוסקסואל, ש[illegible] המצוי אינו חווה בקשרי האהבה שלו?

למשל, השוטטות בגן בלילה היא מעין איך [illegible] כמה כללים לא כתובים, שרומים לציר בכלל [illegible] ברממה, הדיבורים בלחש. יש אזורים בגן, שהם [illegible] ולא נהוג לדבר, ויש אזורים שמקובל לשוחח [illegible] פעמים עד שלומדים את הכללים הלא־כתובים ואלה [illegible]

נדיר ממש, הולכים בשקט בחושך, בין שיחים, מפתחים חושים של הליכה בלילה, ושל ראייה וזיהוי בלילה. כשהייתי בצבא ועשינו אימוני לילה, הייתי המצטיין, מפתחים מיומנות ללכת הליכת חתול, בלי להרעיש — לא פעם אני הפתעתי חתולים. תחושת הצייד הזאת, היא משהו מיוחד, שספק אם אדם רגיל חווה אותה — זה משהו מאד פרימלי, עמוק, של האדם הצייד. אפשר להרגיש ממש מגע ישיר עם הטבע, כמו נמר שמחכה לטרף, על כל המיומנות שבכך — זאת פשוט חוויה — אני אדם של לילה.

בן־זוג קבוע זה אידיאל שקשה מאוד לממש

כשאתה הולך לגן, אתה חושב על מישהו מסוים שתפגוש אותו, או שזה בעצם לא משנה?

כשאני רעב למין, איני מחפש מישהו מסוים, אבל בהחלט אני נוהר בבן־זוג. מספיק לי המבט — זה גם משהו שמפתחים בשטטות הזאת — במבט אני מסתכל גם פנימה, וקולט את האדם השלם. אם אני מעוניין במישהו מסוים או, יש טלפון. בדרך כלל אני מעדיף ליצור קשר עמוק יותר עם מי שמוצא חן בעיני גם מבחינת רמתו האינטלקטואלית. זה די דומה לקשר ההטרוסקסואלי — כלומר, גם מראה חיצוני קובע, גם האישיות. האנשים, בסופו של דבר, די דומים בתחושות שלהם, בין אם הם הטרוסקסואלים או הומוסקסואלים — התחושות הבסיסיות של לרצות, לחשוק ולהיות קרוב לאהובך, הן אותו דבר.

היית מעדיף לחיות עם בן־זוג קבוע?

— בן־זוג קבוע זה אידיאל — האידיאל של הומוסקסואלים רבים שאני מכיר. קשה מאוד להגיע לזה גם אובייקטיבית. פי כמה יותר קשה מלהטרוסקסואלים, שגם הם לא תמיד מוצאים. אבל עיקר הבעיה היא הדימוי העצמי הנמוך שיש לרוב ההומוסקסואלים. כאשר מדברים על מערכת יחסים קבועה, זה כמו עניין של קבלת עצמך ללא סייגים. זה די נדיר למצוא הומוסקסואל שלם עם עצמו, שאומר לעצמו — אני בעיה ועלי להשלים עם כך, עצם ההשלמה עם זה שאני בעייתי היא כבר הודאה בנחיתות. אבל גם לאחר ההשלמה עוד רחוקה הדרך כי אצל הגבר ההטרוסקסואלי, שיכול לומר לעצמו בסיפוק — הנה אני מקים משפחה, זה אידיאל חברתי שאני מגשים. כל הלחץ של החברה מכוון להקמת משפחה, ואותו לחץ מכוון נגד ההומוסקסואלים, שמערערים על הערך הזה. קשה מאוד לבנות מערכת יחסים עם האדם, שאינו שלם עם עצמו, ולהגיע להשלמה זו קשה מאוד! החברה אינה מחנכת את אחד לחיים הומוסקסואליים, ולא לערכים הומוסקסואליים. כל הערכים המקובלים הם אנטי־הומוסקסואליות. אז בשלב ראשון צריך להשתחרר מהערכים המקובלים, ובשלב השני למצוא ערכים אחרים — זה ממש תירבות מחדש, וזה תהליך קשה. אני שלם לחלוטין עם עצמי, אבל קשה מאוד למצוא מישהו שלם כמוני, שגם ימצא חן בעיני עד כדי כך שנבנה מערכת יחסים קבועה יחד.

תוכל לתאר את התהליך אצלך מרגע ההיוודעות להעדפת גברים עד להשלמה עם כך?

גיליתי את זה תוך קריאה. קראתי, וממש שוחחתי תוך קריאה עם סופרים, שטיפלו בנושא והיו הומוסקסואלים בעצמם. כבר בילדות התפתחה אצלי תחושה שערכים קבועים, בעצם אינם קבועים ואינם מוחלטים, שאין להאמין לכל מה שאומרים לך, וניתן להסתכל על שאלה ביותר מדרך אחת. ואז, ברגע שמתגבשת האמונה שלא חייבים ללכת בתלם, נוצרת הקרקע המתאימה לחריגה מהנורמה. השאלה המינית זכתה גם היא לתשומת־לב בהתאם לאמונה — היא פועל יוצא של אותה אמונה. בערך בגיל 12 ידעתי שאני אוהב גברים.

החוויה ההומוסקסואלית הראשונה?

אני פשוט לא זוכר. זה קרה הרבה זמן יותר בראש מאשר במציאות — כלומר, היה שלב ארוך של פינטוזים. לגשר בין שלב לשלב לקח הרבה יותר זמן. אם את שואלת על מגע מיני ראשון עם גבר, או השאלה היא למה את קוראת מגע מיני? גם להתחבק עם גבר, בעיני, זה מגע מיני — גם להסתכל בגבר במבט מלא תשוקה. בעילה זה בכלל לא רלוונטי.

אחד הדימויים לחיי הומוסקסואלים הוא חיי מין פרועים. יש הצדקה למיתוס הזה? ידוע, שבסאונות בסן־פרנציסקו, בסוף־השבוע, יש אורגיות פרועות והזדווגויות ללא הבחנה.

זה קיים, וזו גם הדרך שהמחלה מתפשטת. אבל זה כמו אורגיה בכלל בחיים המתירניים, היום, אגב, זה פחות נפוץ בגלל האיידס. צריך להבחין, קודם כל, בין ארה"ב למקומות מסוימים באירופה שבהם יש תת־תרבות הומוסקסואלית מסוימת, לעומת מה שיכול לקרות במקום קטן כמו ישראל. שמעת על סטונוול? סטונוול הוא שם של בר, שבילו בו רק הומוסקסואלים בגריניץ'־וילג' בניו־יורק, ביוני 69 המשטרה ערכה פשיטה על המקום, אנשים סירבו ללכת למעצר והתפתח מאבק, המאבק נמשך שלושה ימים — אחר כך המשטרה פשוט הפסיקה להטריד. זה היה, כביכול, הניצחון הראשון של המהפיכה לשחרור מיני של ההומוסקסואלים בארה"ב. גריניץ'־וילג' התחיל להיות מרכז משיכה להומוסקסואלים, שהגיעו לשם מכל קצות ארה"ב וגם מחו"ל. התהוותה שם תת־תרבות, כמו בסן־פרנציסקו, שאי־אפשר להשוותה למה שקורה בשאר העולם, פתאום התקבצו כל־כך הרבה הומוסקסואלים במקום אחד [illegible] פשוט עזבו את המקום, פתאום הרגישו כזה חופש, כאלה כמויות של הומואים — המצאי היה עצום, אז אורגיות פרועות היו התוצאה. אז גם הוקמו בתי המרחץ שנועדו לראות ולעשות הכל עם הכל. אבל זה לא קיים באף מקום אחר, ובטח לא בארץ. מי שרוצה להקיש ממה שקורה בארה"ב למה שקורה בארץ, פשוט אינו יודע מה הוא שח — אפילו מי שמגיע כל ערב לגן ומזדיין כל יום, לא מגיע לכמויות ולהספק של מי שהולך לסאונה בגריניץ'־ווילג' או בסן־פרנציסקו בסופשבוע אחד".

אורח־חיים קובע גם אורח־מוות

ביצד השפיע האיידס על החיים ההומוסקסואלים בארץ?

זה התחיל להיכנס לתודעה לפני כשנתיים, כשהתחילו לפרסם על חולים בארץ. לא הייתה פאניקה, אם כי ייתכן מאד שרבים הפסיקו, או הפחיתו, את התדירות של קיום יחסי־מין. אצל נשואים זה קרה בטוח, בגלל האחריות שלהם כלפי נשותיהם. זה גם יהיה מאוד מביך למי שמסתיר את נטייתו המינית, שיגלו אצלו פתאום איידס. הפסקה או הפחתה בתדירות של יחסי־המין קורית יותר אצל המסתירים ואצל אלה שיש להם ברירה — שיכולים לקיים יחסי־מין עם נשים.

מה זה עשה לך אישית, המודעות לאיידס?

בהתחלה הייתי קצת בדיכאון, אבל בגלל שאין לי ברירה מינית — לא אלך עם נשים, למרות שגם עם נשים היום זה כבר לא בטוח... — לא ראיתי צורך לשנות אורח־חיים, אלא להסתדר עם מה שיש. הגעתי להכרעה — זה אני ויהיה מה שיהיה. ברגע שהשלמתי עם היותי הומוסקסואל, השלמתי עם כל מה שנובע מכך לטוב ולרע — אורח־חיים קובע גם אורח־מוות.

ומי שלא שינה אורח־חיים, נוקט, לפחות, אמצעי זהירות?

האנשים ערים למחלה: מאוד מורגשת ירידה בפעילויות מיניות, שהן מסוכנות יותר מאחרות — קליטת זרע בתוך הגוף זה הדבר הכי מסוכן, אז משתדלים לא לגמור בפנים, ומשתמשים יותר בקונדומים. בהתחלה היו גם מארחים עם כוסות חד־פעמיות, אבל זה לא מדבק בצורה כזאת, אז נרגעו מזה. מי שהיסטרי באופיו — נבהל, מי שרגוע בנפשו — ברוך כלל אינו נבהל.

נודע לך, שחבר עמו קיימת יחסי־מין, חולה באיידס. מה זה עושה לך?

טוב, זה לא יעשה לי, אבל איני חושב, שזה יערער את ההשלמה — אני מספיק חזק ברעתי וארע להתמודד גם עם זה. ברור שאלך להיבדק.

נבדקת איי־עם?

נבדקתי לפני כשנה. הייתי חולה, אז קצת ראגתי — בעצם, הרופאים ראגו, אבל תוצאות הבדיקה היו שליליות. אני לא טורח להיבדק באופן קבוע — לא מאמין בזה.

ומה עם אחריות אישית?

אני משתדל לקיים מה שנקרא מין בטוח, או אקט בטוח, כפי שפירטתי קודם, הרי אי־אפשר לבטוח בבן־הזוג — כתולים לא מסתובבים בגן...

איך התחושה היום בקרב ההומוסקסואלים כשהתקשורת והעניין הציבורי מתמקדים בהם?

זה מכניס לדיכאון. ההומוסקסואלים היו מעדיפים לחיות בשקט, ולא תחת אור זרקורים, ובטח לא כאלה. גם הרעיון שבעצם היותך הומוסקסואל אתה נגוע, לא רק מבחינה חברתית, אלא גם וירולוגית — נושא דבר, מצורע, זה בוודאי לא עוזר לדימוי העצמי הקשה בלאו־הכי של ההומוסקסואל.

מה שקובע זה הפנטזיות

אני מגדיר הומוסקסואל — ולא אני המצאתי את ההגדרה הזאת — כאדם, שעיקר משיכתו המינית, לאו דווקא הבלעדית, היא כלפי בני מינו שלו, כלומר — גם אדם, שכל הפנטזיות המיניות שלו הן על גברים, ואפילו אם מעולם לא קיים מגע עם גבר, לגבי הוא הומוסקסואל. ולהיפך — אותם אנשים בבתי־כלא, במשך שאין להם ברירה אלא לקיים מגע עם גברים אחרים, אבל ביסודו של דבר הם נמשכים לנשים — לגבי הם לא הומוסקסואלים.

מחלה של המתירנות

אני לא יכול לומר, שלא מפריד אותי מות יחית, האיידס עלול בוחלט לחזות תהליך עבור חדתיים ומשמרנים לכרות על ההומוסקסואלים. אם כי מי שרוצה להחמיר, יחמיר בעצם כלפי כל מי שעוסקות מהמנשואין והקידושין ומשתמש באיידס. לדעתי כתירוצי, להחמרות בכלל כלפי החברה המתירנית [illegible] [illegible]

[illegible]

סוף־סוף סטודנטים

4000 ומעלה סטודנטים יצאו ממגדלי השן האקדמאיים אל חוצות־העיר, להפגנות סוערות ואלימות. האם אנו לפני ראשיתו של מפנה? האם נוכל בנשימה אחת לדבר על הסטודנטים של פאריס, תל־אביב וירושלים? האם זהו מאבק על שכר הלימוד בלבד? מרד סטודנטים 1987

מאת ורד לוי
צילם בועז לניר

בוקר סגרירי אחד, רכנה פיה זהובת תלתלים ואדומת שפתיים אל פניו של הסטודנט הישראלי שהיה שקוע בתרדמה נוקשה ומתוקה. היא הטביעה נשיקה חמה על פיו היבש והסתלקה חזרה אל תאה שבבניין התאחדות הסטודנטים בתל־אביב.

באותו רגע נעור הסטודנט הישראלי משנתו הערבה. הוא התרומם לאט מרבצו, התמתח, נעמד על רגליו ופקח את עיניו. ברגע שלאחר מכן, כבר ניצב ברחובות העיר כשהוא מצהיר: אני כאן, ואני מוחה. אני מוחה — משמע אני סטודנט. ובכל הרגעים שחלפו מאז הוא אינו חדל אף לרגע מלשבות, להפגין, למרוד, להתריע, לנאום ולזעוק חמס על כל איוולת חברתית ועל כל עוולה שלטונית (סטודנטיאלית או כלל ציבורית) שהמימסד חתום עליה... האמנם?

לא בדיוק, אומרת פרופ' רינה שפירא, סוציולוגית של החינוך באונ' תל־אביב. ואם היא אומרת משהו לגבי הסטודנטים בארץ, היא יודעת היטב על מה היא מדברת. — מאחוריה שנים רבות של מחקרים בנושא ולה שייכים חיבורו ופרסומו של הספר „מי אתה הסטודנט הישראלי?"

על רקע ההפגנות הסוערות והתכופות של הסטודנטים במאבקם הנוכחי על שכר הלימוד, ותוך לקיחת כל הנתונים בחשבון — לרבות המספרים חסרי התקדים של המשתתפים — אומרת שפירא: עוד מוקדם להתנבא. יכול להיות שממה שהתרחש החודש תבוא התעוררות אמיתית ממושכת. יכול להיות שלא. אי־אפשר לדבר על מהפך בתדמיתו של הסטודנט על סמך שתי הפגנות מוצלחות.

אם תבוא ההתעוררות המיוחלת ואם לאו, הרי שנכון להיום, נראה שמאבקם של הסטודנטים בהחלט לא מאבד גובה — בכל שני וחמישי הפגנה בעיר אחרת, בשאר ימות השבוע פגישות עם אחמ"ים והשבתות, כשבכל יום כמעט נושר ממרומי הצמרת הפוליטית אוהד טרי נוסף אל חיקם. על כך אין ויכוח — הסטודנטים עושים את זה הפעם כמו שצריך, ובגדול.

אל מול הצעת האוניברסיטאות להעלות את שכר הלימוד השנתי לסכום שבין 2000־3000 דולר ומול הצעת האוצר הצנועה יותר, המדברת על משהו בסביבות ה־1600 דולר, ניצבת הפעם חזית סטודנטיאלית צפופה ועצבנית, שלא מתרשמת מכל המספרים אלא חוזרת ומודיעה, מצדה, בכל דרך אפשרית, את המספרים שלהם 800 דולר לשנה, ולא אגורה שחוקה יותר.

הזלזול הוא המניע

אבל לא זו הנקודה, אומר דודי ברמן, יו"ר התאחדות הסטודנטים, המצולם והמסוקר ביותר במדינה בשבועיים האחרונים, זאת אומרת, בוודאי שהנושא הנדון הוא שכר הלימוד ושבגינו המאבק. אבל במישור קצת יותר עמוק מצוי — הזלזול. הזלזול המופגן והמוציא מן הכלים של הממסד והשלטונות בקהל הסטודנטים הישראלי. כבר שנים שמים עלינו זין, מתנסח ברמן לא כל כך אקדמית, משתינים עלינו בקשת. עושים מאיתנו צחוק. עושים איתנו מה שהם רוצים. אז זה נמאס. וזה לא יהיה יותר. אם מוסיפים ליחס המחפיר את העובדה ששכר הלימוד הוא ממילא גבוה מדי ושכבר שנתיים הסטודנטים נאנקים תחתיו — פלוס ההצעה המטורפת והלא סבירה של האוניברסיטאות, הרי מגיעים לשיא הזלזול האפשרי.

לפי דודי ברמן, זהו הדבר האמיתי שלשמו יצאו החודש לרחובות. הזלזול. וזו היתה, לדעתו, גם „השורה התחתונה במאבקם של הסטודנטים בפאריס". נכון שעל נס המרד שלהם צוינו נושאים פוליטיים ואקדמיים אבל מה שהוציא אותם לרחובות ומה שכלפיו כוונו כל הזעם והאלימות היה אותו זלזול. אותה שאננות מימסדית עיוורת ומעצבנת.

פרופ' רינה שפירא מציעה שלא להיסחף. היא נזהרת קצת מהאנלוגיה של ברמן. עם כל העבור והיקר למאבק הסטודנטים בארץ, וגם אם הוא נחלק באמת למאבק על שכר לימוד ולמאבק על האופן שבו מטפלות הרשויות בבעיה, הרי שמכאן ועד להגדרת ההפגנות האחרונות כ„יציאה למלחמה בבירוקרטיה הישראלית" קרי, למאבק ציבורי־חברתי — עוד ארוכה הדרך. הסטודנטים בפאריס לחמו, בין השאר, נגד שינויים בתנאי קבלת לומדים, כלומר על עניינים אקדמיים חברתיים טהורים. זה לא בדיוק המקרה שלנו. הסטודנט הישראלי בינתיים עוד לא יצא אפילו פעם אחת לרחובות בעניין כלל־ציבורי. זה תמיד היה ועדיין — עניין סטודנטיאלי מובהק שנוגע בו [illegible] וקשות.

ההכרות המחקרית של שפירא עם מה שקרוי „הסטודנט הישראלי" התחילה ב־67. בסדרת מחקרים שערכה עם [illegible] שותפים באותה שנה, ובסדרה נוספת 10 שנים מאוחר יותר כלל, בין השאר, המימצא הבא: הסטודנט הישראלי, בהתחשב המודעות הסטודנטיאלית שלו, הינו בעל פרופיל קונפורמי, לא מרדני. לא לוחם. בכוונה אינני רוצה לומר אדיש, [illegible] להסביר שפירא, משום שזו מלה בעלת קונוטציה שלילית ולאו דווקא נכונה לענייננו. מנקודת מבט סוציולוגית, מה שחשוב הוא שהמרכיב הסטודנטיאלי אינו אלמנט מרכזי בזהות של הסטודנט הישראלי.

למה?

לשפירא הרבה סיבות — גם בשל הגיל הממוצע ההתחלתי (המבוגר, יחסית לזה שבמדינות אחרות), גם בשל ניסיון החיים שנרכש במשך השירות הצבאי. אבל בעיקר בשל העובדה הלוגיסטית הפשוטה הבאה — באירופה [illegible] להיות סטודנט, פירושו, כמעט תמיד, להתנתק פיסית מהסביבה, מהמשפחה ולעבור לגור באיזה קמפוס רחוק. באופן טבעי האוניברסיטה הופכת להיות קבוצת ההתייחסות וההזדהות של הלומדים בה. הם חיים התעסקות אינטנסיבית בנושאים סטודנטיאליים, 24 שעות ביממה. מה שיוצר הווי ותרבות־קמפוס שלמה. לעומת זאת אצלנו, ברוב המקרים — באים. לומדים. חוזרים הביתה.

כולם שם וגם אני שם

בין אם ניתן לאתר בהפגנות הסטודנטים האחרונות סימנים של נון־קונפורמיזם נוסח אירופה, או לא — נתונים מסוימים מרשימים ומדברים בעד עצמם. לפחות לגביהם אין חילוקי דעות עקרוניים בין פר' שפירא לדודי ברמן, לדיקן האוניברסיטה ולנשאלים אחרים: יותר מ־4000 סטודנטים בהפגנה, זהו מספר חסר־תקדים בדברי ימי ההפגנות הסטודנטיאליות בישראל. העובדה כי באו רבים כל־כך, ממקומות שונים כל־כך, ובמזג אוויר סוער כל־כך, מוסיפה נופך מעלה לתמונה הכללית. באופן ברור למדי, מסתמנת תחושה שמשהו באמת קורה. ובמקביל, מתבקשת השאלה — למה דווקא הפעם. התפלגות התשובות לשאלה קצרה ותמימה זו מדהימה ברב־גוניותה ובמשרעת הנימוקים האפשריים שמעלים הנשאלים. כל אחד והנוסחה הפרטית שלו:

דודי ברמן: עבודת הכנה רצינית ונכונה בשטח ● הצעה מופרזת ביותר להעלאת שכר הלימוד ● פרסום הדו"חות לגבי שכר פרצים ומיני שחיתויות באוניברסיטאות. הכל ביחד — יוצר מוטיבציה גבוהה וחסרת תקדים.

דורון ספיר (יו"ר ארגון סטודנטים של ההסתדרות): קצה גבול הסבל מבחינת שכר הלימוד הגבוה ● מנהיגות סטודנטיאלית הומוגנית, מאוחדת פוליטית ופועלת בהרמוניה. (ההתאחדות עם ההסתדרות עם מפ' העבודה).

מרינינה אבר (עוזרת ראשית לדיקן הסטודנטים): איום ממשי ורציני יותר להעלאת השכר ● מציאות של שכר לימוד נוכחי גבוה למדי גם הוא...

פרופ' רינה שפירא: הנוסחה הבדוקה יותר והמסכמת שלה אומרת ככה — זה כנראה באמת סך הכל של נתונים ועיתויים. ראשית, המשק כולו במצב של רתיחה. בכל שבוע יוצא איזה סקטור פרופסיונלי אחר לשביתה או הפגנה. זה נתן לגיטימציה גם לסטודנטים לצאת למאבק על תנאיהם הסוציאליים. למה [illegible] של האוניברסיטאות — מצוקתן הכספית והעובדה שהן עצמן הרימו הפעם את רגל העלאת שכר הלימוד. זו פעם ראשונה שזה בא מבפנים ולא מבחוץ ואין ספק שגם לכך יש משקל בהתחממות העניינים. ודבר נוסף — המציאות הפוליטית. לפי שפירא, קיומה של ממשלת אחדות לאומית משחק כנראה לטובת הסטודנטים. להנהגת הסטודנטים, שהיא מוצלחת, גם קל להיות כזו, אומרת שפירא. יש להם את כל התמיכה של מפלגת העבודה וההסתדרות ומצד שני — אין צד שני... הליכוד אינו בועט כי למה לו לצאת הרע מכל הסיפור?

דודי ברמן נזהר מהצהרות גדולות ובומבסטיות. הוא עשה עבודה טובה. הוא יודע את זה. והוא נמנע מהעלאת ספקולציות פראיות וסיכומים מוקדמים מדי. במקום לדבר על מהפך הוא מעדיף לומר שינוי וככה נראה השינוי דרך עיניו של ברמן — הדבר החשוב שקרה הוא שבירת המחסום הפסיכולוגי. יותר לא יגיד אף סטודנט לעצמו לפני הפגנה — מה יש לי ללכת, הרי ממילא יהיו שם אותם 200־300 פעילים תמהוניים קבועים... לא, לא עוד. מהיום והלאה הוא יגיד לעצמו — כולם שם ואני לא? כך שגם אם זה לא היה צפוי מראש, אומר דודי, לפעמים מתחיל להתגלגל לך איזה כדור שלג מוצלח כזה והעניין תופס דינמיות עצמאית.

קוראים לזה — תופעת התהליך שמגשים את עצמו, אומרת פרופ' רינה שפירא. אין ספק שעצם ההשתתפות בהפגנה כזו עושה משהו לסטודנטים. פתאום כל אחד תופס שהוא לא לבד. פתאום הוא מרגיש בפוטנציאל הכוח. הוא רואה סיכוי לעשות דברים. לשנות דברים. הוא יבוא גם להפגנה הבאה, וכל העסק באמת מנוע לפתע מבפנים, לכיוונים בלתי צפויים.

לאן?

אי־אפשר לדעת. לא רק לאן אי־אפשר לדעת, גם אין כל ביטחון שמה שתואר באמת כך יתרחש. יכול להיות שהתהליך יתפוס כיוון של „יציאות כלליות מארושות", יפרוץ בסערה את גבולות הדיון על שכר הלימוד ויוציא את הסטודנטים לרחובות בשל נושאים חברתיים אחרים. אך יכול להיות שייעצר כרגע בו תוסדר בעיית שכר הלימוד, או קצת לפניו, או קצת אחריו... אז מה בכל זאת אפשר לומר? הנה מה שהפרופסור שפירא מוכנה להתחייב עליו:

ההפגנות האלה עשו משהו לסטודנטים, אין בכך ספק. יש להן (להפגנות) את הפוטנציאל להביא לשינוי בתרבות הסטודנטיאלית הישראלית. שינוי כזה מותנה, בדרך כלל, בתנאים ובעיתוי שבהם הוא מתרחש. התנאים להתעוררות שינוי היום, הם, כאמור, אופטימליים — מנהיגות סטודנטים טובה ומוצלחת, תסיסה משקית מסביב, מציאות פוליטית נוחה, נושאי מאבק שהם באמת בנפשם של הסטודנטים. ■

לפני 20 שנה

[illegible]

מאת אבי בניהו

על דבשת הג'יפ

גבול השלום עם מצרים שקט מאוד בדרך כלל. קו הגבול המסומן על המפה אינו מגודר או מסומן בשטח, דיונות החול, הג'בלאות והכבישים הם הנוף. למראית עין שקט. אולם בפועל רוחש קו הגבול פעילות ענפה של מבריחים בדואים ואחרים. הנתיב העיקרי הוא ממצרים לישראל ובחזרה, אולם הסחורות עוברות דרך הגבול הדרומי גם לירדן וללבנון. התנועה מתנהלת בדרך כלל בשיירות גמלים או חמורים ולעתים בטנדרים. מה מבריחים? כמעט הכל. בדים, גבינות, חלפים לרכב, הרבה מאוד חשיש והרואין וגם כסף. במערכת הבטחון אומרים כי רבים מתושבי סיני והנגב מתפרנסים מהענף הזה. לכאורה לא צריכה להיות כל בעיה לישראל עם הענין הזה אולם בצה"ל יודעים היטב כי בין הגבינות והחשיש יכולים המבריחים להחדיר לישראל גם אמצעי לחימה, נשק, תחמושת אל השטחים וכו'. בכסף ניתן לקנות הכל. במשך שנים רבות מופקדים הגששים הבדואים בשירות צה"ל על שמירת הגבול מפני מכת ההברחות והחדירות. לפעמים מדובר גם בחוליות החודרות לאיזור מוריעין, בעבר היו חוליות מיקוש, ועוד כהנה וכהנה.

ברבות השנים גדל מערך הגששים והוא עומד בקרוב להתמסר. צה"ל בוחן בימים אלה את מכלול נושא מערך הגישוש, המופקד כולו בידי הבדואים תושבי ישראל. הרמטכ"ל מינה לצורך זה את האלוף (מיל.) רחבעם זאבי (גנדי) שאמור להגיש לצה"ל הצעות לשיפור מערך הגישוש.

בשל אופיו ואורך קו הגבול עליו הוא מופקד, פיקוד הדרום מחזיק ביחידת גישוש עצמאית.

יחידת הגששים של הדרום הוקמה ב־1968, לאחר שנים מאוד החדירות של אמצעי לחימה והברחות. היהודים לא הצליחו להתמודד עם התופעה והחלו לגייס לשורות צה"ל באופן לא רשמי בדואים-כדי שיתחקו אחר עקבות המבריחים. פיקוד דרום, בפיקודו של האלוף ישעיהו גביש, גייס או עשה גששים בדואים שמפקדם הראשון היה הר"ר ניסים קזאז. ההצלחות לא איחרו להגיע. הגששים עלו על עקבות וגילו שיירות של נשק וסחורות; היחידה הוגדלה ל־60 גששים שהתפרסו בנגב ובערבה. באותה העת החלה בצה"ל מודעות לנושא הגישוש. מפקדי היחידות הודיעו כי לא ינועו בסיורים ללא ליווי של גשש. בדואי הפך למצרך מבוקש.

יום אחד, בשהאלוף אריאל שרון פיקד על הדרום נתגלתה כמות גדולה של מוקשים באזור הצירים בסיני. אריק נתן פקודה לגייס עד למחרת היום עוד גששים. אנשי צה"ל, והגששים הוותיקים, הלכו באותו יום אצל השייח'ים במאהלים הבדואים של סיני הגדולה וגייסו את האנשים. למחרת היום התייצבו הגששים הטריים בבאר־שבע והטבעת אצבע נשבעו אמונים לצה"ל ולמדינה. ותיקי היחידה, המשרתים בה כבר כ־30 שנה, נזכרים כי הבדואים סירבו אז לקבל את שכרם בשטרות נייר, לנייר לא היה ערך בעיניהם. צה"ל נענה, והשלם החודשי היה מגיע עם שקים מלאי מטבעות ביום חלוקת המשכורת.

„סיירת הגמלים" פורקה לפני שנים. הגשש הבדואי מגיע הביתה, למאהל, בג'יפ מאובק ועם רובה גליל על כתפו. הלכה לה הרומנטיקה ונותרה העבודה המפרכת – לגלות עקבות

שיטת הגיוס היתה אף היא בלעדית ליחידה. אבא היה מגייס את בניו, בנים את אביהם ודודים את בני־דודם, עד כדי כך שכולה למצוא משפחה שלמה נעה על ציר ומחפשת עקבות. בצה"ל הבינו יותר ויותר כי אין תחליף לגשש הבדואי, ואלה הפכו לחלק בלתי נפרד ממערכת הביטחון השוטף. לאחר פינוי סיני נוצר מצב של עודף בגששים. צה"ל פיטר חלק מהאנשים וארגן במסגרות את האחרים. עד היום מרבית הגששים נחשבים כאזרחים עובדי צה"ל, או משרתים בתנאי קבע. עניין זה הוא הבעיה. מערך הגישוש בצה"ל, העושה כעת מאמצים לגיוס תקנים והחתמה לצבא הקבע של כלל הגששים.

במשך השנים נוצרה מערכת יחסים מיוחדת במינה בין צה"ל לבין שבטי הבדואים בדרום. האלוף משה בר־כוכבא (בריל) שפיקד על פיקוד הדרום מספר שנים, עשה רבות להידוק קשר זה. ביקורי גומלין באוהלים, סיורים משותפים, ומתן הרגשה של גורל משותף בנגב.

שייח' עודה אבו מעמר לחם שנים לצד בריל. מספרים כי את כל נשמתו השקיע בצה"ל מאז קום המדינה. שייח' עודה גייס עשרות רבות של גששים וליווה אותם בשירות. בתקופת האלוף בריל יוסד האחרון את הסיירת המדברית של פיקוד הדרום, כולה על טהרת הבדואים, שהפכה במהרה לגאוות כל השבטים.

אלוף פיקוד הדרום כיום, האלוף יצחק מרדכי: „לגששים בפיקוד הדרום יש תפקיד חשוב מאוד. הם הקומנדוס בסיור, והכל קורה, בעצם, סביבם. הגששים עובדים קשה מאוד, במשמרות יום ולילה, בתנאים פיסיים קשים מאוד. סיור או מירדף רגלי עשויים להימשך אפילו יומיים־שלושה. תחום המומחיות שלהם מוגדר והם צריכים להשיג מטרות מסוימות", אומר האלוף מרדכי.

בשנת 1987 נתקל צה"ל בקשיים בנושא הגישוש ומינויו של האלוף במיל. רחבעם זאבי נועד למצוא פתרונות. 63 אלף בדואים החיים כיום ב־30 שבטים בנגב, עוברים תהליך רציני ומהיר של עיור ומודרניזציה. יותר ויותר פונים למקצועות חופשיים, נפוצות, הולכים אחר הצאן ולומדים את רזי מקצוע הגישוש. בצה"ל שוקלים עתה הצעה להחיל שירות חובה גם על הבדואים, ולשלבם במסגרות צה"ל כחיילים לכל דבר. לשיקוד

מנסים עתה בצה"ל לאתר ולגייס כל צעיר בדואי למערך הגישוש. מפקד היחידה אומר, כי כל בדואי מתגייס חייב לעבור מבחני מיון קפדניים. הגשש חייב לדעת קרוא וכתוב עברית. צריך ללמוד נוהלי דיבור בקשר ולעבור קורסים שונים. כשמונים אחוז עוברים את המבחנים. אגב, בקורס קצינים האחרון של צה"ל סיים גם קצין בדואי ראשון, סגן מישנה. קצין ראשון של משפחת הגששים הבדואים.

ביחידת הגישוש של הדרום שמים דגש רב על המהימנות והמקצועיות. כל גשש חדש עובד כחודש ימים לצד גשש ותיק, ורק אחר כך מקבל הסמכה לגישוש. במידה ו„פספס" פעם אחת את העקבות, הוא מוזהר. פעם שנייה — הוא מורחק מהיחידה. „אין אצלנו פשרות. מדובר כאן גם בחיי־אדם ואנחנו קשוחים מאוד בעניין המקצועיות".

תהליך העיור והמודרניזציה נותן אותותיו גם ביחידה. נסה כיום להציע לגשש בדואי לרכב על גמל, או להקים מחדש את „סיירת הגמלים" המפורסמת שפורקה לפני שנים — ותיענה בבוז גמור. האלוף בריל ניסה ונכשל, הבדואים אמרו שאין על מה לדבר. גשש בדואי רוצה כיום לנסוע בג'יפ עם אנטנות כמו היהודי. תארו לכם לאיזה כבוד זוכה הקצין הבדואי הראשון המגיע למאהל עם ג'יפ מאובק, במדים, ועם רובה „גליל" שמוט על כתפו.

המפקד: „אנו עדים כיום לשינוי בסיסי בתפישה. הגשש רואה את עצמו כחלק מהמערכת הגדולה. הוא מבין עניין ומודע לזכויותיו וחובותיו. מעל לכל אלה עדיין עומד בראש נושא הכבוד. בשבטים קיימת עדיין, למשל, הנורמה של נקמת־דם. ביחידת הגישוש משרתים חיילים משבטים שונים, ואנו עומדים על כך שבתוך היחידה לא תתבצע נקמת דם כלשהי. אנחנו מודיעים להם שיש להפריד בין הבית לצה"ל, והם מבינים זאת", אומר המפקד.

איך פותרים את העניינים? במשרד של מפקד היחידה יש סיפור על גשש בכיר, שחטפו את אשתו והוא דרש נקמה. בהשפעת היחידה הוא ויתר, והתפשר עם החוטפים. גשש אחר רצה לחתן את בתו בגיל 12. האב הגשש היה נחוש בדעתו ואילו בניו, המודרניים יותר, התנגדו בתוקף. באה כל הכבודה למשרד היחידה ושם שוכנע האב. סיפורים ביחידת הגששים לא חסרים. כשניסו לקיים את „יום האשה", הנהוג ביתר יחידות צה"ל — נכשלו ולא ינסו שוב. יש כאן נורמות אחרות.

למערכת הביטחון יש אינטרסים מובהקים לגיוס בדואים לשירות בצה"ל, הרבה מעבר לתרומתם הייחודית בתחום הגישוש. שם טוענים כי ככל שיהיו יותר בדואים בצה"ל, כך יהיו פחות עוינים לישראל. שעצם לבישת המדים והאחיזה בנשק מפנימה שותפות ונאמנות. השבט רואה בגשש מעין נציג של הממשלה ·והמימסד. השייח'ים ומשפחת הגשש זוכים להוקרה, ונהנים מהעדפה מצד השלטונות בשטחי מרעה ובנושאים אחרים. גששים שיוצאים לגמלאות נהנים מזכויות־יתר, ומועדפים בקבלת רשיונות לעסקים. הנוסחה היא — יותר משרתים — פחות עוינים. „הגשש יודע שזוכרים אותו ומכירים לו תודה", אומר מפקד היחידה.

שירותם של הבדואים בצה"ל, כיום, מושרש וללא־תחליף. הבדואים המשרתים נאמנים מאוד. ותיקי היחידה גאים מאוד, למשל, באברהים אל־אטרש שנפל בשבי המצרי במלחמת 73, ולא הוציא מלה מפיו למרות העינויים שעבר. אל אטרש זכה לעיטור העוז מהרמטכ"ל. ביחידה גאים גם על כך שהעבודה מבוצעת ללא משוא־פנים. לפני זמן קצר לכד גשש בדואי באזור הר־חריף בנגב חוליית מבריחים, שבראשה עמד בן משפחתו הקרוב. הגשש עצר את השיירה והסגיר אותה למשטרה. נאמנות מלאה לצה"ל.

הגששים אחר עקבות במרדף

היו שנים...

[illegible]

[illegible]

היתומים של שמואל ובן־עמי...

ה נושא המטריד אותי ביותר זה תקופה ארוכה הוא „מצב האומה" The State of The Union. אני מנסה לעשות מאזן אמת ויודעת כי המדינה הזאת משופעת בכוחות בלתי רגילים, ומרוכזת כאן אנרגיה חיובית לעילא. מלבד חסרון כיס, יש לנו הכל: אנשי מדע ויזמה מחקרית מהשורה הראשונה וברמה בינלאומית. תזמורות ומוסיקאים נפלאים, הכובשים את האולמות ברחבי תבל, לא מעט סופרים ומשוררים טובים וטובים מאוד, תיאטרון רציני שקהל שוחריו הוא, יחסית מהגדולים בעולם. מוזיאונים ואמנות פלאסטית שראוי להתכבד בה, מערכת משפטית נאורה ובעלת אמינות גבוהה. כל אלה מצד אחד, ומאידך אנחנו שוקעים במחשכי ימי הביניים והשתלטות של דתיות פרימיטיבית, הסוגרת ולוחצת עלינו מסביב.

פיחות במוסר האישי והחברתי

ו בתחום אחר: מאז ימי פלשתינה א"י הגיעה החקלאות הישראלית להישגים בלתי הגילים המשתווים, ולעי־תים אף עולים, על אלה של הארצות המפותחות ביותר. כל זאת בכוח היזמה, הגישה המדעית, הפתיחות לחידושים ופרי עמל כפיים. והנה, כיום, עומדת החקלאות מפוארת זו על עברי פי־פחת, ורבים מהעוסקים בה הגיעו לפת לחם. המצב אליו נקלעו אינו עונש משמים, כי אם תוצאה של מדיניות שאינה מבדילה בין עיקר לטפל, וממוטטת את אחד מיסודות ההוויה הלאומית.

קשה להסתכל בשלווה על המתחולל בארץ הזאת. אלה הם חיינו ואנו לבדנו האחראים להם. יש הרבה אנשים מצויינים בכל שכבות האוכלוסיה, אנשים שאיכפת להם, שמוכנים לפעול ולהתנדב כאשר עומד בפניהם אתגר ממשי. אבל, מאידך, אי־אפשר להתעלם מהפיחות הנורא שחל במוסר האישי והחברתי ובנורמות ההתנהגות של הישראלי המצוי. הכל מתחיל מלמעלה. רמת ההנהגה הלאומית ירודה פלאים, הן של הממשלות והן של כנסת ישראל. הדידות הוויכוח והסגנון השוקי משקפים נאמנה את אופי הנפשות הפועלות. אין פלא אפוא, כי אין רוחשים כבוד רב לממשלה ולמוסדות השלטון, כי הרי רואים ושומעים את הקולות יום־יום, ויש שהם מגיעים אלינו ממעמקי ימי־הביניים. מאבקים אישיים היו תמיד, אבל השאיפה לשרת את העם והחברה היתה העיקר, לעומת הקרייריזם האישי כיום, כאילו אין קווים אדומים בדרך לשלטון.

אין כיבוש נאור

א נחנו שולטים, בכוח הזרוע, באוכלוסיה של כמליון וחצי ערבים פלשתינים שאינם רוצים בנו. הצבא המפואר שלנו, המופקד על ביטחונה ושלומה של ישראל, מדשדש גם בין מחנות הפליטים ומפזר הפגנות של נערים וזורקי אבנים למיניהם.

נכון שהצבא חייב להילחם בטרור בכל האמצעים העומדים לרשותו, וקשה להאשים את אותם חיילים צעירים, אשר נקלעים למצבים בלתי אפשריים, כשמבזים אותם ומיידים בהם מכל הבא ליד, הם חייבים להתגונן באמצעים העומדים לרשותם ולפעמים הם נאלצים להשתמש בנשק חם, אך אין כל משמעות להעמדת חייל מסכן לדין, כי הוא השעיר לעזאזל של מדיניות מוטעית; אין ולא יכול להיות כיבוש נאור. מוקד הבעיה הוא בכך שהחייל האלמוני נמצא במקום שלא היה צריך להימצא בו.

הלוואי שיהיו לעם הזה הכוח והתבונה לחפש את השלום בכל מאודו אם חפץ חיים הוא, כי לא נרצה ולא נוכל לחיות לנצח על חרבנו.

במעגל הקיבוצי

י ש לי מעגל צר יותר, שהוא ביתי – התנועה הקיבוצית. התעללו בה לאחרונה, אגב פרישת החובות של תק"ם. עטו על המציאה כמוצאי שלל רב. ונברו בתיאבון בכל בדל משגה או מחדל והעלו, ביודעין, גם טענות שיקריות. אמנם היו מעידות, לפעמים גם קשות, אבל אין עוד מגזר בחברה שלוקח על עצמו את האחריות והנכונות לתקן את המעוות וגם לשלם את המחיר, כפי שעשתה זאת התנועה הקבוצית.

אין לנו סיבה להצטדק, ואין אנו חייבים דו"ח לאף אחד, פרט מלעצמנו. ובביקורת עצמית אנו מומחים לעילא. אבל יש בעיה אמיתית של זיקת הגומלין בינינו לבין החברה שמחוצה לנו.

התנועה הקבוצית הוקמה על־ידי אנשים שלא חיפשו מקלט לעצמם לשמירת טוהר נפשם. מייסדי הקיבוץ קורצו מהחומר של מחפשי שינוי חברתי, השואפים ליחסי חברה ויחסי קניין אחרים. אין אנו רוצים להתבדל מהחברה אשר סביבנו, ואם היתה פה ושם גישה פילנטרופית הרי היא פשטה את הרגל מזמן וצריך לחפש, הדדית, דרכים אחרות.

יש החושבים שבמידה שנהיה דומים לאחרים באורחות חיינו כן ייטב לנו ונהיה חזקים יותר. לדעתי ההיפך הוא הנכון: כוחנו בייחודנו, בכוחות היצירה הגלומים בתנועה הקבוצית, בנורמות היסוד המדריכות את חיינו, ולא בהסתגלות לחלכי רוח כלליים.

הקיבוץ הוא החברה היחידה שהוקמה כתולדה של חזון והאדם חי בה מפני שהכריע על כך מרצונו החפשי. כי יש בה חברים שנולדו לתוכה, אבל גם הם יכולים וצריכים להכריע, ויש כאלה שנשארו בה גם כשהתרופפה האמונה. ואין לי ציפיות למתח רעיוני מתמיד, אבל אם לא ירגישו מרבית חברי הקיבוץ שיש יתרון־ערך לדרך חיים זו, ושכדאי לחיותם גם אם לפעמים יש לשלם מחיר אישי על כך – הקיבוץ לא יוכל להתקיים כקיבוץ.

אחד מעיקרי היסוד של הקיבוץ הוא הערבות ההדדית המוחלטת בין חבריו. עיקרון זה יפה ותקף בכל הקיבוצים, מכל התנועות. אבל אין די בזה על מנת לקיים קיבוץ. אחת ממילות המפתח שלנו היא המושג „הגשמה". רעיון זקוק לתרגום מעשי בחיי היום־יום, אחרת אין לו כל ערך והוא מתנוון.

והנה עקרון העבודה העצמית אינו נשמר בקיבוצים רבים, בעוד שבאחרים הוא נשמר. הווה אומר שאפשר לקיימו בכל הקיבוצים. הצריכה השיתופית התגלגלה לתקציב כולל, אבל יש רבים שלא נתפסו למהלך הזה. החינוך המשותף עובר מטרמורפוזה מרחיקת לכת בצורת הלינה המשפחתית. הדמוקרטיה הקיבוצית, שביטויה המובהק הוא השיחה השבועית, מתדלדלת, ויש המפרקים אותה בעזרת הווידיאו המועבר ישירות לחדרים לנוחות החברים.

אפשר להוסיף כהנה וכהנה. כל עניין כשלעצמו אינו משנה מיד את אופיו של הקיבוץ, כי רקמתו חזקה למדי, אבל אם מצרפים את כולם יחד – יש לתופעות אלה דינמיקה והשפעה מצטברת בלתי נמנעת של כרסום בערכי היסוד והתרופפות החישוקים של אחריות חברתית כוללת.

בטוחה אני שיכול להיות אחרת. יש שינויים הנגזרים מגודלו של הקיבוץ והרב־דוריות שלו. ההשכלה הגבוהה נעשית לחלק אינטגרלי מהמערכת החינוכית של האדם בקיבוץ. יש השפעה גדולה לתיעוש, שחלקו במבנה הכלכלי הולך וגדל, ואפילו לעובדה שאנו חיים בסופה ולא בראשיתה של המאה ה־20. כל אלה משפיעים ומחדשים את מערכות חיינו אבל אינם מערערים את היסודות המהותיים של הקיבוץ. מי שאינו רוצה קיבוץ – בבקשה רבה, אין אונס. אבל מי שחרד להמשכיותו וחוסנו – אל יזנב בערכיו ובדפוסי חייו. קיבוץ שהוא **פחות קיבוץ** אינו קוסם לאיש.

היתומים של הדור הראשון

מ איר יערי הלך לעולמו. היה איש ואיננו עוד. כל מי שחייו השיקו בחייו ופעילותו של מאיר הכיר מקרוב אדם מורכב ובעל שאר־רוח זה.

● פעם אמר לי מאיר: בימים אלה יש יום הולדת לרחל בתי, אולי תעוצי לי איזו מתנה להביא לה. זוהי מְטְרִיָה כל־כך עדינה, ואינני יודע איך לנהוג בה. זה כאילו החזקתי בידי קדרה מלאה שמנת – אָטוֹס מִיט סְמֶטְנָה – אמר באידיש, ואני חושש שתישמט מידי.

● באותם זמנים רחוקים כשמאיר היה מוציא מכיסו לירה אחת או שתיים ונותן ביד לפעילים, לכיסוי הוצאותיהם בעיר, הלכנו, אגב שיחה, ברחוב אלנבי והגענו עד לשפת הים. עמדנו נשענים על המעקה החלוד ליד הקזינו הזכור לטוב, והתבוננו בגלים המתנפצים. מאיר קטע את השיחה ואמר: „את יודעת, פעם המפגש שלי עם הטבע גרם לי לחוויה גדולה. כיום איני מתפעם יותר ממראות הטבע, הם משאירים אותי אדיש".

היה לי חבל עליו. הרגשתי כי יש כאן החמצה גדולה, בדומה לאדם שאזניו אטומות למוסיקה. ואז חשבתי שאדם זה מרוכז עד עמקי הווייתו בבעיות חברה ופוליטיקה. האינטלקט שלו וכוחות הנפש ממוקדים באלה בלבד, עד שלא נשארת אנרגיה לחוויות אחרות. עם זאת קרא ואהב שירה.

● כשמלאו לחזן 80 שנה הכינו במשמר העמק מסיבה גדולה. רן גולן ועמרם גורדון הלכו למאיר וביקשו ממנו שיתרום מפרי עטו למסיבה. הם קיבלו איגרת ברכה יפה מאוד כפי שמאיר, ברוך הכשרון, ידע לכתוב.

יום יומיים לפני המסיבה רצה מאיר לשנות מלה או משפט באיגרת ששלח, וחיפש את החברים הנ"ל. הוא טלפן למשמר העמק וביקש שימצאו לו „את היתומים של שמואל גולן ובן־עמי גורדון". בנוסח זה התכוון למצוא את החברים ששכח את שמם הפרטי. אבל יש בכך איזו סמליות, משהו שמתחת לסף ההכרה. הוא ראה באנשי הדור השני את היתומים של הדור הראשון.

עלתה ארצה ב־1922. סיימה את גמנסיה „הרצליה". ממייסדי „החוגים" (כיום „המחנות־העולים"), משנת 1938 חברת קיבוץ משמר־העמק.

מילאה תפקידים ציבוריים בקיבוץ ובתנועה: רכזת המחלקה לחברות של הקיבוץ־הארצי, רכזת המחלקה לקשרי־חוץ של מפ"ם, שליחויות מטעם התנועה לארה"ב ולמפלגות סוציאליסטיות באירופה. בן, שלושה נכדים — כולם במשמר־העמק.

שלום בית

חיה יוסף

המחלקה הסינית בקוויקי

קוויקי זה גם אכל

יד לפה

אז תדעו לכם, לא רק כדאי לבשל משהו טוב, צריך גם לדעת לאן ללכת לאכול או איפה... אפשר לרכוש משהו טוב לאכול כשבאים כמה אורחים ללא הודעה מוקדמת או סתם ככה, לא מתחשק לבשל. אז מצאנו. פינת רח' פרישמן־דיזנגוף ושם המקום הוא קוויקי. נכון, זה השם שפירושו מהר־מהר.

הקוויקי שלנו מגיש לעובר הרעב מכל טוב ואפשר לשבת קצת יותר ברחוב דיזנגוף כדי שכולם יראו אתכם, אך אפשר גם לאכול בעמידה ולאכול מהר־מהר. בעלי המקום הם נטלי אמסלם, יפהפייה צעירה שאפילו עוד לא הגיעה לגיל 22, אך היא הבת של בעלי המסעדה המפוארת ביפו: אלהמברה, וכבר היום יודעת לנהל מסעדה שבה מכינים 4 תפריטים מארבע ארצות. חברה לעסק הוא פול דראי קצת יותר מבוגר מנטלי, אך בא מאותה ה„ברנג'ה", כלומר מסעדה. שני הצעירים גדלו בין סירים ותנורים והם השתלטו על שתי הקומות של הבניין, ריהטו אותו בסגנון צעיר ישראלי ומ־8 בבוקר עד 12 בלילה אפשר לאכול שם בגט טרי וטעים, קפה או תה או משקה קר וכל מיני מאכלים טעימים, טריים ושאפשר גם לקחת הביתה.

עבור 2 מנות כבד אווז ובגט, סלט צרפתי ובקבוק יין קטן עלו 24 ש"ח. עבור שני תפריטים סיניים: אגרול, מרק תירס, בשר חמוץ־מתוק בירקות ואורז ושילמתי 18 ש"ח. בגט נוסף: 11 ש' והמבורגר בלחמניה, צ'יפס וקולה: 5 ש'. ביחד: 58 ש' כל זאת — ארוחה ל־4 אנשים.

חשבון־נפש של אמן

„אני צייר עכשווי. אולי לא אוונגרדיסט, אבל חש את דופק הזמן. בציור שלי אני חש את המבנה הארכיטקטוני של הגוף והאנשים. המוסיקאי שבי, משתלב בכל קו וקו שאני משרטט. יש עוד אומן אחד, שרגא וייל, שגם הוא צייר, תפאורן, מעצב בולים, פוסטרים, מאייר, קריקטוריסט. כואב לי, ומפריע לי מאוד שיש מבקרי אמנות ואנשים המתעניינים באמנות שאומרים: שמוליק כץ... וירטואוז נחמד מאוד אבל שטחי".

אלכסנדר קראו לו מבית הוריו בווינה, אך שמואל הוא השם הרשום בתעודת הזהות. ישבנו באחד מחדרי המערכת, ששנינו עובדים בה. שמוליק כץ לא חייך, פניו נראו לי שונים הפעם ולא היה עליהם אותו החיוך הלבבי שאנו פוגשים תמיד. גם ציוריו „מחייכים", אפילו ילד רעב המושיט את ידו מקבל בציוריו הבעה ילדותית, מלאת־חן. הפעם, שמוליק רציני, עושה חשבון נפש, אבל גם תוך כדי כך אינו מאשים איש, רק... כואב. „בזמן שד"ר גמזו היה מנהל מוזיאון תל אביב הוצגה תערוכת יחיד שלי במוזיאון תל־אביב. תמונות שלי היו תלויות במוזיאון... היום, אין רישום או ציור שלי המקשטים את קירות המוזיאון, כל התמונות — במרתף."

ד"ר גמזו כתב עליו: „... שמואל כץ, ראשית כל וקודם כל: רשם, אך אין רישומיו בגדר הגדרת קונטורות בלבד של הדמות, העצם או הנוף שהוא מצייר, אלא הם מבטאים רטט סמוי המחיה את הנושא, מרמזים על המצוי מאחורי האובייקט הנראה לעין..."

זה עתה ננעלה תערוכה של איורים לספרי ילדים פרי מכחולו, היו לתערוכה הדים טובים ביותר, בצדק, עכשיו הוא מתכונן לתערוכה בגרמניה. שמוליק עבר כבר את גיל ה־60 ועדיין הוא נראה צעיר, קצת דומה לדני קיי, אמן גדול ואנושי.

שמוליק נולד באוסטריה בשנת 1926. למד פסנתר וחלם להיות מוסיקאי. אחרי כניסת הגרמנים לאוסטריה ברח להונגריה. הוא נלקח למחנה ריכוז ביוגוסלביה. ברח לבודפסט והסתתר במרתפי הצירות השוויי־צרית. אחרי המלחמה למד ארכיטקטורה בבודפסט. ב־46' עלה ארצה עם חבריו מ„ה־שומר הצעיר", עלייה בלתי ליגאלית, וגורש לקפריסין. ב־1947 סוף סוף הגיע ארצה, והיה בין מקימי קיבוץ געתון.

שמוליק התחתן עם נעמי, מורה לחינוך מיוחד, פסיכולוגית ויועצת חינוך. בשנת 1958 אימצו את יעל, בהיותה בת שלושה ימים. נעמי בן־ישראל מבית אלפא ושמוליק כץ הוציאו ספר מקסים לכבודה: הסיפור שלי. 3 שנים אחר כך נולדה לשמוליק ולנעמי בת שנייה דורית.

שאלתי את שמוליק איך התייחס הקיבוץ לפעילותו האמנותית. שמוליק אומר שאולי כאן קבור הכלב. שהיו לו תנאים של חממה. „לא יכול להיות טוב יותר". הוא אומר „אף פעם לא התערבו בעבודתי. נתנו לי סטודיו חומרי ציור, זמן, הכל" ושמוליק מרצין מאוד ומוסיף: „אולי... אילו היה עלי ללחום, אילו הייתי מחוץ לקיבוץ והייתי צריך ללחום לקיומי, להתמודד עם הבירוקרטיה, לדאוג למשפחתי — אולי אז הייתי קשוח יותר וזה היה בא לידי ביטוי באמנות שלי שהיתה מהפכנית יותר.

„מה שהייתי רוצה — רוצה יותר מהכל זה זמן לציור בלבד. להכין ספר שלי, לא לעשות את המאה ואחד דברים הקטנים שאני צריך לעשות, לעשות רק דבר אחד... לצייר.

ביקשתי את שמוליק שירשום לי דיוקן שלו, ככה מהר כמו שהוא מרגיש כרגע. והנה, הוא רציני, מהורהר. איש שעושה חשבון נפש. ובכל מצב שמוליק כץ תמיד שלנו.

דרך השעם

גם זאת ישראל

80 מעצבי נעליים השתתפו בתחרות בינלאומית לעיצוב נעליים, שמקיימת מדי שנה חברת „פלקו" באיטליה. התחרות נערכה הפעם לגלות דרכים חדשות לשימוש בשעם בתעשיית הנעליים. שעם (פקק) הוא חומר קל ונעים, במיוחד לחודשי הקיץ. לא פלא שהישראליות אוהבות סוליות שעם וידועים סנדלי וקבקבי „מגון" המיוצרים בקיבוץ גונן. מעצב הסוליות אינו יליד הארץ. זהו הירו קנאי שהגיע מיפן לישראל כתייר ונודד. הוא הצטרף למפעל הנעליים בקיבוץ גונן והיום הוא חבר הקיבוץ לכל דבר. הוא זכה בתחרות היוקרתית בפרס גבוה של ציון לשבח ומיליון לירטות.

הירו מספר: „מעצבי הנעליים והמשתתפים בתחרויות כמו זאת של פלקו, נוהגים לשלוח לתצוגה דגמים בצבעים עזים, כדי לצוד את עינם של השופטים. אני בחרתי להגדיש את המתאימים לטקסטורה ולאופי של השעם". שני הדגמים, פרי יצירתו של הירו, צריכו לשבח. והתפרסמו בירחון ARS לאופנת נעליים.

אם יפלו המכנסיים

אופנה

יאיר שמש הוא המעצב הראשי ומי־בעלי חברת „סאבי ליין" מייצרי אופנת נשים, גברים וילדים, מחוץ עם טעם טוב ותחושה נכונה לנוחיות הלבוש. אני מדברת כאן על השלייקס שסוף־סוף מישהו מעז להכניס לאופנה הגברית. הנה לקח המעצב הצעיר חולצת טריקו בגזרת פולו, בשילובי צבעים שונים בשרוולים ובצווארון, ומכנסי ג'ינס אשר מוחזקים על־ידי השלייקס ואין פחד... שיקלה, נוח, רענן ואופנתי.

הנשיא דוס סאנטוס – דרישה לסיוע סובייטי

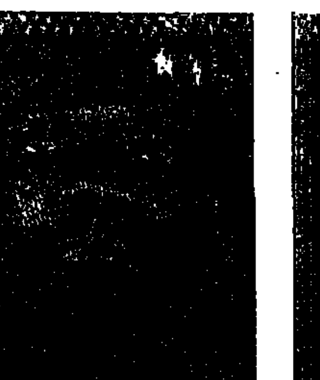

ג'ונס סוימבו – נתמך בנשק ארה"ב ודרום־אפריקה

מרחץ הדמים בעיצומו

אנגולה שטח אש

אנגולה ארץ סחופת מלחמות גרילה. שטח ניסויים ל„דוקטרינת רייגן" מזה ול„דוקטרינת ברית־המועצות" מזה. מאות אלפים הרוגים, נזקי המלחמה 171 מיליארד דולר ו... היד עוד נטויה

מאת רוברט נייט
(מתוך „יו. אס. ניוז אנד וורלד רפורט")

ש לושים וחמש שנים עובר פרנקו טומז ברכבת המובילה עפרת נחושת ארומה ממכרות בזאיר ובזמביה אל נמלי אנגולה באוקיינוס האטלנטי. למרות גאוותו על שעלה לדרגת מסקה, הוא צופה עתיד קודר לרכבת האהובה. „המפעל הזה היה צריך לפעול בתעסוקה מלאה" הוא אומר בעצבנות. „אבל למעשה אין עבודה". אין עבודה משום שאנגולה קרועה במלחמת אזרחים המתנהלת בין פלגים המושים בידי המזרח והמערב. מלחמה ההופכת ארץ עשירת־משאבים זו לאחת הדוגמאות הברורות ביותר של תחרות אמריקנית־רוסית בעולם השלישי.

הפוליטיקה והגיאוגרפיה כאחת רחפו מושבה פורטוגזית־לשעבר זו ללב ליבם של שנים מהקונפליקטים הגדולים של המאה העשרים. אנגולה מושכת את תשומת הלב הן של וושינגטון והן של מוסקווה. בריה"מ מעבירה סיוע צבאי רב לתמיכה במדינת טיפוחים המרכסיסטית, כדי להבטיח לעצמה בסיסי־ים חיוניים במרחק התקפה מנתיבי הים סביב כף התקווה הטובה. ארה"ב, לעומתה, מרגישה מחויבות ללוחמי גרילה פרו־מערבים מקומיים הפועלים להפלת המשטר הנתמך בידי ברה"מ. בדומה לניקרגואה ולאפגניסטן, משמשת אנגולה שטח ניסויים למה שמכונה „דוקטרינת רייגן" כלומר, מדיניות של תמיכה במרידות העוצרות את ההתפשטות של השפעת הקרמל.

המאבק רווי־הדמים בין לבנים לשחורים על השלטון הפוליטי בדרום־אפריקה פוגע גם באנגולה. משטר המיעוט הלבן בפרטוריה מנהל מלחמה בלתי מוצהרת נגד הממשלה המארכסיסטית של לואנדה, בניסיון לסכל תמיכה אנגולית — וסובייטית — בלאומנים השחורים, המערערים את שליטתה של פרטוריה על נמיביה (השטח הגדול בין דרום־אפריקה לאנגולה). ככל שגוברת התסיסה בדרום־אפריקה, צפויות גם כאן הפרעות רבות יותר.

תסיסה ללא סוף

ל גבי אנגולה, ריבוי קונפליקטים זה הוא הגורם למלחמת אזרחים הנמשכת מאז סיום השלטון הפורטוגזי, בשנת 1975, על־ידי המורדים. מתו כבר מאות אלפים. נזקי המלחמה נאמדים בכ־17 מיליארד דולרים. ורק מעטים מתוך 9.3 מיליון תושבי אנגולה אינם חשים בה.

כמו במלחמות גרילה רבות, עוברת התנופה מצד לצד. כעת שולטת הממשלה של התנועה העממית לשחרור אנגולה (MPLA) בחוף ובערים הגדולות, ואף שומרת על יתרון מסוים בכמה איזורים כפריים. התנועה העממית קיבלה, משנת 1984, סיוע צבאי מבריה"מ בשווי של לפחות שני מיליארד דולר. צבאה נתמך על־ידי למעלה מ־35,000 חיילים ויועצים קובניים.

נגד המשטר ניצב כוח גרילה איתן של כ־20,000 איש. מעוזו של הכוח בדרום־מזרח אנגולה. ואנשיו שייכים לאיגוד הלאומי לעצמאות שלמה של אנגולה (UNITA), שבראשו עומד ג'ונס סבימבי. התנועה זוכה לתמיכה מארה"ב ומדרום־אפריקה.

עם זאת, הניצחון אינו נראה בהישג־יד לגבי שני הצדדים. לדברי אחד משגרירי המערב בלואנדה: „אין צד שיהיה חזק דיו לפריצת דרך מכריעה, ולשני הצדדים יש בעלות־ברית חזקות מבחוץ, שתמיכתן מונעת תבוסתו".

ארה"ב וברה"מ אינן מגלות כל סימן להפסקת מעורבותן. נמל התעופה של לואנדה מלא במטוסי תובלה סובייטיים הנושאים טונות של ציוד צבאי. אניות הצי הסובייטי עוגנות בנמל. סיוע אמריקני לאנגולה נמשך, בדומה למוכה יותר, חלקית כתוצאה מביקורו של סבימבי בוושינגטון לפני שנה. כ־15 מיליון דולר סיוע אמריקני, משמש לאספקת נשק נגד מטוסים ונגד טנקים כדי לנטרל את הנשק הסובייטי המתוחכם.

למלחמה השפעה רחבה. מוקשים הטמונים על גדות נהרות מונעים מדייגים לנצל את מקור המזון השופע. השדות בלתי מעובדים, מטעי הקפה מוזנחים ורוב הכבישים נטושים. בתוך הערים החנויות ריקות או סגורות. בתי החרושת פועלים בתת־תפוסה. לפחות מיליון איש מצטופפים ב„מוסקים" מאובקים — עריי־צריפים עלובות בהן מתגוררים פליטים שנמלטו אל הביטחון היחסי של הערים. לפי המשוער מתו כ־205,000 ילדים מאז 1980 מסיבות „הקשורות במלחמה", לדברי פקידים באו"מ. רק מזון מציל אותם מלמות ברעב.

לגבי הפרט, החיים הכלכליים הם תוהו־ובוהו. חלפני השוק השחור משלמים פי 50 מהערך הרשמי עבור דולרים אמריקניים. חמישה פלפלים עולים 33 דולר. שוק קלמבה בלואנדה הוא המקום היחיד בו אפשר לקנות מלח. 2 ק"ג של מלח בשוק השחור — יעלו כמו חצי משכורת חודשית של פועל. בודדים וחברות כאחד אוגרים מיצרכים כדי לסחור בהם, ובנמל, מופרע העוצר הלילי ביריות של החיילים בגנבים.

מצב הכלכלה הלאומית אינו טוב יותר. כמושבה, יצאה אנגולה מזון ועפרת ברזל. היא היתה מגדלת הקפה השלישית בעולם והרביעית בייצוא יהלומים. היום, מחצית המזון מיובאת. כריית הברזל נפסקה, יבול הקפה הוא רק כחמישית מזה שהיה ב־1973, וכריית היהלומים ירדה בכשני שלישים.

„אור הניסיון"

ה מלחמה והיציאה ההמונית של כ־300,000 מושבים פורטוגזיים הינן חלק מן הבעיה. כך גם האידיאולוגיה המארכסיסטית והניהול הכושל של ממשלתו של חוזה דוס סנטוס. „אנחנו יודעים שעשינו טעויות," אומר איסמאל מרטינס, שר המסחר, שהוא בעל השכלה אמריקנית. „בעת קבלת העצמאות חשבנו כי פעולה קבוצתית תפתור את כל בעיותינו. עכשיו אנחנו נוטשים עמדה זו לאור הניסיון".

הדבר היחיד המונע התמוטטות הכלכלה הוא הכנסות הנפט המופק על־ידי 14 חברות זרות הפועלות באנגולה ובקבינדה — מובלעת בשטח זאיר, אך בשליטת אנגולה. התפוקה של כ־300,000 חביות ליום מהווה עלייה של שני שליש לעומת 1975, ומצפים לעלייה נוספת. חברות־נפט אמריקניות גדולות ממשיכות לפעול על אף הלחץ של הבית הלבן לחסל את עסקיהן. הכנסות הנפט של אנגולה חיוניות כל־כך, עד שחיילים קובניים שומרים על המיתקנים, המספקים 90 אחוז [illegible] המטבע הזר של המדינה.

קלושות התקוות לסיום הקונפליקט. משקיפים אחדים מצביעים על כשלון המדיניות של מימשל רייגן ל„מעורבות קונסטרוקטיבית" שתוכננה כדי לשדל את דרום־אפריקה להגיע להסדר עם לאומנים שחורים, מבלי לגרום לתוהו ובוהו במדינה, החיונית לביטחון המערב. מדיניות זו ירדה מהפרק כשביטל הקונגרס את הווטו של הנשיא רייגן על הטלת עיצומים כלכליים על דרום־אפריקה.

המצב באנגולה תקוע במבוי סתום. לפיכך אנשים כמו טומז תוהים אם עוד יזכו לרווחה. פעם, הלכה הרכבת בקו שאורכו 1,600 ק"מ, אחת לשעה. עתה, אף לעתים נדירות, עוברת בו רכבת אחת בחודש. עשב מכסה את המסילה, וקטרים וקרונות [illegible] בעצים, שנפגעו בפיגועים של יוניטה, מחכים לתיקון. הפתרון היחיד לאנגולה, אומר טומז, הוא „לסיים את המלחמה", אך פתרון זה נראה רחוק ביותר, לפי המצב שם כיום.

„א תמול היה הבבא סאלי בנתיבות. ראיתי בטלוויזיה. זה רב גדול. היה לו הילולה. חבל לא ידעתי — הייתי הולכת. מכל הרופאים אין יותר שווה כמו זה. איך אשכנזים גם כולם הולכים לשמוח. הילולה זה הדין שלו. עושים הילולה כי הוא לא נפטר, הוא לא בקבר שלו — הוא עלה, אומרים. למקום שלו. לא מצאו אותו שהוא נפטר, אתה מבין? נעלם. מקבר שלו נעלם. מה אתה חושב, דברים כאלה אני מאמינה? אמת זה אמת! אחד אמר לו: מה אני יעשה במים שלך? אתה יודע מה יש לו עכשיו? אלוהים ישמור! עכשיו רוצה ללכת לא של, קיבל קללה. כן. אמר אני לא מאמין במים זה, חרש של הבבא שלו, הלך הבן־אדם לא היה לו שום דבר — עכשיו כמו שק בבית לא יכול לזוז לא ימין לא שמאל — כבה מקלל אותו. אני מאמינה בדברים כאלה. זה יותר מאליהו הנביא, יותר משה רבנו, יותר מהכל. זה רב גדול — כולם עכשיו מתים. אתה גם יכול מתפלל בשביל עצמך והוא עוזר לך, מה תבקש הוא יתן לך. רק תבקש לבד בלב שלך, הוא מבין בשביל מה באת פה. יש לך צרות, יש לך חולי הוא יודע הוא מבין הכל."

הלב של גברת לוי עוד שם, כמו ששר קובלן, אחרי הים. עשרים ושבע שנים מתגוררת היא בשכונה הזו, בכפר גבירול, אבל ליבה עוד שם, במרוקו, בחלקתה הקטנה המשיבה את הרוח של התרבות הצרפתית. עד היום, מאז עלתה לארץ ונתקעה במוכי הבוץ האדמום של מעברת כפר גבירול, נתגלגלה והפכה לשכונה הזו, כאשר היא אומרת „אצלנו" היא עדיין מתכוונת ל„אצלנו במרוקו".

כדי להגיע לכפר גבירול עולים על הכביש היוצא מרחובות ופונה אל יבנה, וכאשר זה חוצה את פסי הרכבת סוטים ימינה אל הכביש הצר ובאים אל השכונה, שהיא מבודדת ומכותרת פרדסים ובכל זאת היא שכונה משכונותיה של רחובות. בשטח המפולש בין הפרדסים ושיכוני עמידר של פעם, על אדמת החמרה, זו שהיתה הופכת בחורף לבוץ הדביק והמייגע, עמדה המעברה. עוד מצויים כאן שני צריפים, פליטת הימים ההם, בין שיחי הנוי שהפכו לפרא, ובית כנסת ישן אף הוא צריף עץ מטולא ודהוי. במעלה גבעת החול שורדות כמה גדרות של צבר.

„לפני מלחמת השחרור היו ערבים פה גרים. אז שתפסו היהודים המדינה הם תפסו גם את זה. ועכשיו אומרים למקום הזה אבן־גבירול. לא היו בניין, לא היו שום דבר כשאני באתי עולה חדשה. שום דבר לא היה. שום דבר. היה מעברה צריפים. הכל הכל איפה שאנחנו גרים היה מעברות. פה היה מגרש כדורגל במקום שלי.

גברת לוי קנתה צלב

„בערב באנו לפה. למה הביאו אותנו באווירון עד לחיפה הסוכנות הם יביאו אותנו לפה. אנחנו לא מסכימים, אבל אין לנו איפה הולכים. אני אמרתי להם הילדים שלי בקיבוץ, אני רוצה לגור על ידהם. אמרו לי: אם תבואי לחיפה עם פתק זה תוכלי לגור על יד הקיבוץ. אבל איפה אני הולכת? אני לא יכולה, צריך מישהו ייקח אותך לשם, איפה אני הולכת? איזה קיבוץ? איפה חיפה, מה זה חיפה? מה זה ירושלים? רוצים אני הולכת שמה, לא מבינה בכלל מה זהו"

משה דיין התקלקל הגדר של הבית

ל גברת לוי, שהיא אם לשמונה, מבטא מרוקאי צרוף ונמרץ. שני בניה הבכורים יצאו ממרוקו לפניה בחסות „עליית הנוער" ואומצו בשני קיבוצים. מאוחר יותר התאלמנה גברת לוי, ומטופלת בששת ילדיה הקטנים יצאה אף היא לישראל, תוך שהיא מיטלטלת בין ארצות שונות באירופה ובין שנות העקורים.

„אמרתי לילדים שלי: אני לא רוצה להישאר בעיר. למה הייתי עוד צעירה, היה לי שלושים וחמש, ואני עוד רוצה לחיות כמו אנשים. פה הייתי ככה סגורה, לא יודעת, אני אף פעם לא רגילה לראות דברים כאלה. אבל אין לי איפה הולכת. לא יודעת איפה הולכת, אז אני פה במקום הזה.

„אני התחלתי לעבוד. מלשכת העבודה נתנו לי עבודה שלי. הלכתי פעם ראשונה לקטיף, אתה יודע מה זה קטיף? חקלאות! התחלתי לעבוד כמו הייתי בישראל ארבעים שנה! כולם מתפלאים! בעל הבית אומר: גברת לוי איך את עובדת, את יותר טוב מכולם! אמרתי לו זה השכל עובד לא הידיים. אני מבינה כל הצורות של העבודות. עבדתי בקטיף ירקות וכל דברים. אני לא נשבר. הייתי לובש שינס, כובע, הולכת בטרקטור — זה כמו גבר. בחיין ובאה בערב שחורה כמו קפה מהשמש. התרגלתי שמה. אני לא הייתי עצלנית בשביל לעבוד. אני כל עבודות אני לקחת, העיקר בשביל פרנסה של הילדים. למה אתה לא אוכל, זה עוגיות קוראים אותם: 'גריבה'. קח עוד תהו.

„אחר כך עמידר בנה פה. מי רוצה לגור יבוא לפה. עזר לי משה דיין. אני כואב לי הלב על המשה דיין, הוא היה ביד שלי כמו לחם ככה. אמרתי לו אני רוצה להישאר פה, הוא עזר לי. הוא בא אלינו למעברה בערב שבת והתקלקלה הגדר של הבית שלי, למה יש לו עתיקות על יד הבית. הוא בא, נכנס לתוך החצר. עכשיו אמרתי לו: מותק, אין דבר. אמר לי: ביום ראשון יביא פועלים. אמרתי לו: לא, אני מבקשת לא. מותק, אמר: למה? רוצה שולח לי פועלים עושה לי גדר חדש הכל. אמרתי לו: לא עכשיו, נשמה שלי. אחר כך הוא אמר לעמירה: איפה צריכה

„בערב באנו לפה, למה הביאו אותנו באווירון עד לחיפה והסוכנות יביאו אותנו לפה" – מונולוג של אשה המספרת בשפתה הציורית על חייה שהחלו במעברה

מאת אהוד דור

גברת לוי תנו לה. איך מבסוט הבן־אדם, למה הוא חבר קיבוץ גם הוא. מושב? כמו קיבוץ. גם שמה קברו אותו ליד ההורים שלו. הוא בן־אדם אי אי אי, כן, מותק משה דיין הוא עזר לי. זה נכון, ייייך לעזור גברת לוי, היא אלמנה אמא של ילדים וככה לא צריכה לשלם. ועזרו לי: מה אני צריכה אני נקבל, לא שלם שכר דירה, לא שלם שום דבר. אבל עכשיו אני צריכה לשלם למה אין, כולם הלכו לבית־קברות. נגמר הכל, אין לי ברירה."

דתיים יותר גרוע מחופשיים

ג ברת לוי מה עושה צלב אצלך על הארון?

„כן, זה טוב. פה יש לי צלב זה עוזר לי. יום אחד אני הייתי בירושלים בטיול ואני קניתי. זה טוב, אתה יודע מה עשו לי בנק־המזרחי? הדתיים ילכו לעזאזל, אני אמרתי להם. כולם היו שם בתור, אולי ארבעים אנשים היו עם הפיאות שלהם בתור, אמרתי להם: הי אתם לא יהודים בכלל דתיים! אמרו: למה? אמרתי להם: הדתיים גנבים, עשו לי בעיות! הייתי חייבת מיליון וחצי ועשו לי תשע וחצי מיליון! עשו לי משפט, עורך־דין, הכל. אמרתי להם שמה: פעם אחרונה שיש לי כסף פה אני לא יבוא אליכם. אני הולכת שמה. אמרה לי: גברת, אחתו אני שמעתי אותך, כל הכבוד, גברת.

„אני אומרת לך, הרבנים של היום זה שוחד, רוצה יעשו סדר אתה נותן להם שוחד. בחיי. אני אומר לך, ממזרים. אין להם רחמנות פה על הכל, על האשה, על הילדים. אני אומרת להם: תלכו קבינימט כולכם, ממזרים! אני רבתי איתהם פעם. רבתי איתהם כי אין להם דין כמו שצריך. אצלנו (במרוקו) לא עושים דברים כאלה. עשיתי להם מוות בבנק. אמרתי להם: הסוף שלכם, אני לא מאמינה למי יש לו כיפה. לקחתי את הכסף שלי, גמרנו. ממזרים. אני אומרת לך יהודים לא בסדר פה. דתיים יותר גרוע מחופשיים. עכשיו אני שונאת ת'דתיים, אני אומר להם בפנים שלהם: למה אתם רמאים שקרנים? למה שגנבו לאשה אלמנה תשע וחצי מיליון? זה לא יהודים. אחר כך הייתי, לפני שלוש שנים בירושלים בטיול וקניתי הצלב הזה.

„למה במרוקו אנחנו ביחד. שם יש ערבים, יהודים, צרפתים, אנגלים, ספרדים מכל עדה כמו פה. לא מכירה יהודי לא את הערבי. לא יודעים. כולם ביחד. יש לנו חוק טוב במרוקו. (חוקים טובים. אני אומר לך אמת אמת.) יש לנו בית־ספר טוב. ממשלה טובה. יוציאו לך ת'חוק ישר — לא ברמאות, לא בגניבות ולא בשום דבר. פה זה בעיה. יש לנו בית ספר מצויין לא כמו פה. אני אומר לך אמת. זה חוקים אצלנו טוב — זה הצרפתים. אנחנו גזעיים גדלנו שמה. בבוקר ילדים בכיתה נקיים, חלוקים כחולים, שותים חלב ופרוסה. לפי חוקים צריך לשתות כוס חלב ככה ופרוסה. בעשר יש הפסקה — הולך לחדר אוכל. שתיים־עשרה — יש חדר־אוכל מוכנה: צלחת נקי, שולחנות מסודרים, טבחים טובים, ככה זה. משמונה עד חמש הם בכיתה. אין! לא יצאו בחוץ כמו פה. בחופש אין תראה ילד בחוץ! אסור! זה מבין? חס וחלילה! אני אומר לך אמת. הבנות לא מסתובבות עד שתיים־עשרה בלילה. אצלנו אין! בנות בן חמש־עשרה תראה אותה בחוץ עם חבר? חס וחלילה אין! היא בבית עובדת. אין לצאת. אסור לנו. שמה לומדים מהבוקר עד הערב. אין בעיות ולא משטרה ולא פרדסים ולא זה! אין אסור! ישראל פה אין להם חינוך: עולים באוטובוס, בן חמש־עשרה שש־עשרה אומרים: כוס אמק, בן־זונה — זה טוב זה? זה לימודים, זה חינוך? למה ילדים אין להם מה לעשות, אין להם מקצוע, אין להם שום דבר. אין להם איפה הולכים ועכשיו שוברים ת'דלתות, גונבים, בעיות. פה יותר מדי חופש פה, אני אומר לך. האשה שרוצה לעלות באוטובוס, היא ראשונה, לא אתה! אצלנו זה כבוד, זה חינוך! יש לנו חינוך טוב. זה לא למדו מהיהודים, זה למדו מצרפתים. פה אי אפשר לדבר איתהם בכלל. אין חינוך.

„אצלנו איזה מותק, אנחנו במרוקו בריאים, אין לנו מחלות דברים כאלה. לא חיים על כדורים. לא שום דבר. פה כדורים כדורים — למה פה עצבים. שיגעו הבן־אדם! אומרים בית משוגעים פה. למה בן־אדם רצח אשתו, למה זה מעצבים עושה מדינה? אין סדר! אצלנו כולם בריאים שלמים. איך איפה תראה בן־אדם חולה בעצבים, בית משוגעים, אשה שותה כדורים? אין דבר כזה! אז יום אחד אני הייתי בירושלים ואני יתעצבן על ישראל, ואני קניתי הצלב הזה. והתעצבנתי עליהם בחיי!"

זה ראיון

עם זיוה פוסטאק

מאת חיים מאור

„לצלול לתוך המעמקים האפלים"

זיוה פוסטק שבה הביתה.
מקץ 25 שנים של שהייה בצרפת ועבודה אינטנסיבית במחיצת ענקי־קולנוע כמו אורסון וולס, אלאן רנה, ז'אק טאטי ומלוויל, החליטה כי מקומה בישראל. שש שנים עבודה על עריכת הסרט „שואה", סרטו של קלוד לנצמן, סליחה, סרטם המשותף. אחרי „שואה" היה ברור לה כי חייה חייבים להימשך בישראל. עתה היא איתנו ושמחה, עדיין, מכל רגע ומכל מפגש מחודש עם נופים ישנים ומוכרים.

פגשתי אותה בבוקר גשום ואפור, בדירתה השכורה, בלב תל־אביב. זיוה, בת 46, מרכיבה משקפיים עגולים, יחפה, ג'ינס וחולצת טריקו קלה, כמו סטודנטית צעירה. החדר מרוהט בטוב־טעם וכולל ספרים, תקליטים וסטנתר שהביאה עימה מפריז. „הבאתי הכל כדי שיהיה לי קשה לעזוב, ובכדי שיהיה לי ברור שבאתי על מנת להישאר" — אמרה, תוך הגשת שתייה.

זיוה, ילידת ישראל, אינה בת להורים ניצולי השואה. הוריה, ילידי הונגריה וצ'כיה, עלו לארץ ב־1933, „ביהודים דתיים וציוניים, חניכי בית"ר. חלק מן המשפחה נותר באירופה ונספה בשואה. ילדותה חלפה בבני־ברק, בבית־ספר דתי. התמונות המוחשיות ביותר בילדותה הן מראה אימה המדליקה נרות ביום שישי ובוכה. לשאלותיה, מדי שבוע, היתה אימה משיבה לה, כי היא שמחה שכולם נמצאים בבית, ביחד, לא כמו המשפחה שמתה באירופה. יותר לא הוסיפה ולא הסכימה לספר.

זיכרון שני — „אני יושבת ליד חבילת בד גדולה, קשורה, פותחת אותה ומוציאה צילומים מצהיבים של בני המשפחה, שלא הכרתי. אני שואלת את אמא מי הם והיא אומרת „דודה מרגריטה", „דודה רבקה" וכו'. כעבור שנים מצאתי שוב את התמונות וגיליתי כי כתבתי מאחוריהן בכתב־יד ילדותי, הקדשות אישיות „מדודה מרגריטה לזיוה"..."

„אני זוכרת תחושה של שתיקה וריקנות מתמדת בבית והרגשה שליוותה אותי במשך שנים של ניכור ואי־שייכות למקום. לא כמו 'הצברים האחרים'. אני זוכרת את אחד הדודים שלי שהגיע לארץ אחרי המלחמה ונהג לאכול אצלנו בבית כשהוא יושב ואוכל בצורה משונה: לועס מהר, תוך כדי הגנה על האוכל בידיו. פחדתי ממנו מאוד. הוא היה כזה מאיים. חלמתי עליו".

„זיכרון נוסף, הקשור בילדותי: הייתי בין המוציאים לאור של עלון 'חירות לנוער'. גיליתי, כעבור שנים כי הסיפורים שנהגתי לפרסם בעיתון היו על השואה, על בריחות מגטאות והסתתרות ביערות. אני הזדהיתי מאוד עם הילדים 'הסבונים' שהגיעו בסוף שנות ה־40 לארץ וכמה מהם למדו איתי בבית־הספר. אני חשבתי אז שהם 'סבונים' בגלל צבע עורם הלבן, שלא נחשף לשמש. היום, בעקבות הסרט 'שואה' אני מבינה את המשמעות הנוראה של הכינוי".

„אחר כך הדחקתי את נושא השואה ולא רציתי לדעת עליו. היו לי שאיפות אחרות — לימוד בוטניקה וכו'. בגיל 19, אחרי הצבא, הציע לי מישהו לבוא לעבוד כעוזרת־עריכה בסרט „איי לייק מייק", בבימויו של פיטר פריי. כך הגעתי לקולנוע וגיליתי שזה מעניין אותי יותר מכל".

אחר כך יצאה להשתלם בצרפת ועבדה כעורכת בטלוויזיה הצרפתית. לעולם הקולנוע שבה בעקבות הצעה מפתה לעבוד בסרט של ז'אק טאטי. בהמשך — נישואים לרובר פוסטק, במאי תיאטרון, ולידת בתה, שרה. השנים חלפו בעבודה מרתקת, במחיצת אינטלקטואלים ויוצרים צרפתיים.

ההתעוררות החלה בעקבות מרד הסטודנטים ב־1968, כשאחד מחברי קבוצת השמאל הרדיקלית, אליה השתייכה, שאל אותה: „מדוע אתם היהודים־הישראלים, צריכים להתבלט כל־כך?" „מרוב תדהמה לא יכולתי להשיב. הלא הייתי בתוכם, כצרפתיה לכל דבר..."

הערות אנטישמיות נוספות בעקבות „פעולת ביירות" הדליקו אצלה נורה אדומה. מאוחר יותר, ב־1973, פנה אליה קלוד לנצמן לערוך את סרטו „למה ישראל". הקשר עם לנצמן נמשך. לנצמן תיחקר וצילם ראיונות בנושא השואה וראה בזיוה פוסטק את „העורכת הטבעית" לסרט בנושא זה.

שילוב אסתטי של מוות עם יופי

מתי הבנת שהסרט יהיה ארוך ושאורכו האמיתי יהווה מרכיב משמעותי וחשוב?

כבר בתחילת העבודה ידעתי שהסרט יהיה ארוך. לנצמן שאל אותי ואמרתי 'בין 12 ל־15 שעות'. הוא חשב שהוא משתגע. בתחילה היינו שנינו באפלה גמורה איפה להתחיל ולמה. מדובר ב־350 שעות (!) של חומר מצולם, כשהיחס המקובל הוא 20 שעות חומר עבור סרט תיעודי של שעה וחצי. כתבנו כמה וכמה תסריטים והתברר לנו, שזו לא הדרך. אבל, הכתיבה עזרה לנו ללמוד בעל־פה את החומר, לשלוט בו ולתפקד אחרת. בסופו של דבר הסרט נבנה על שולחן העריכה ולא בתסריטים הכתובים.

כשצפיתי, במשך 4 חודשים בכל החומר המצולם הייתי המומה, הן מן התכנים והן מהיקף החומר. הייתי נרגשת מאוד, אני הזדהיתי עם כל אחד מן הניצולים. הבנתי שאם אני רוצה לעבוד על סרט, עלי לשלוט ברגשותי. יחד עם זאת הרגשתי שהקהל מוכרח לחיות את מה שאני חיה, כדי שזה יעבור. השאלה היא איך מחיים דבר כזה? בסופו של דבר היה לי המבנה וצורת העבודה. נדרשו שלוש שנים כדי שנבין מהו מבנה הסרט. החומר דרש את זה ממני. בתחילה, באופן בלתי מודע, ואחר כך השתכלל ונעשה מודע. אני זוכרת כיצד יום אחד לנצמן שאל אותי שאלה, שהיתה משמעותית ביותר לגבי הכנת הסרט: „זיוה, על מה בעצם אנחנו עושים את הסרט?" אני עניתי אוטומטית, „על המוות".

זו היתה נקודת המפנה. השאלה והתשובה נתנו לנו להבין על מה אנחנו עובדים. מאותו יום עבודתנו נעשתה מודעת יותר והתחלנו לראות את האור בקצה המנהרה האפלה. התחלנו לסנן את החומר ולומר: בזה נשתמש ובזה לא. זו היתה מלאכה הדומה לרקמת־תחרה. התחרה נתנה לנו את המבנה והמבנה נתן לנו את התחרה. משהו שהלך ביחד ולא ניתן להפרדה. אינני יכולה לומר מה עשיתי לבד ומה עם לנצמן, זו בהחלט עבודה משותפת. את הקצב של הסרט אני נתתי, כי אני ישבתי ליד מכונת העריכה ונשמתי את האנשים ואת הקצב שלהם. אני לא זוכרת, עד הרגע האחרון, יום אחד שאמרתי: „זה נפלא. זה הולך לבד". שום דבר בסרט לא הלך לבד. היה צריך לרחוף ולחשוב שוב ושוב.

אמרת שהסרט עוסק במוות. העיסוק במוות בסרט נעשה באסתטיקה המשלבת מוות עם יופי, שקט, פסטורלה, כמו ברומנטיקה הגרמנית. נופים יפים נשזרים בידיעה המצמררת של מה שהיה בהם. הכל נחשף בקצב איטי, על מי מנוחות, כמו ברומן־אמי. אתה צולל אל תוך הזוועה בטפטוף איטי. זה עובד חזק בסרט, וזה אולי מקשה על הצופים שאינם מוכנים „להתמסר" לקצב ולאורך הסרט.

נכון מאוד. גם אני צללתי בעצמי, בהדרגה, אל תוך הסרט בעת הכנתו, כי הבנתי שעלי לצלול אל תוך המעמקים האפלים בקצב איטי, אחרת אתפוצץ. באותה מידה אסור לצופה לצלול בבת־אחת. אני יודעת שפה, בארץ, השעתיים הראשונות הן קשות, בגלל הקצב הזה, האידילי, האיטי כל־כך. אבל זה היה חשוב לי. הסרט מתחיל מן האפר, מן הכלום, מן השיכחה וההשכחה, מן הקושי לדבר, וממחיקת העובדות ונע לאט־לאט אל הזיכרון הטרי ביותר והחד ביותר. הבנו שההתחלה קשה לנו ועלינו להראות את הקושי, את קושי הדיבור של כל אחד.

בדברייך את מדברת על הקצב, על המוסיקליות של הסרט. האם אפשר להשוות אותו לסוויטה או לרונדו, כשמספר מוטיבים־חוזרים מתווים את המנגינה החוזרת והקושרת את האחרות?

כן, הסרט אכן בנוי בצורה מוסיקלית. המוטיבים הם אחרים: קודם כל המוות. כל הזמן חוזרים עליו. מדברים על המוות מן ההתחלה וכל פעם בעומק אחר ובהבנה שונה. מעגלי מוות רבים, הנעים שוב ושוב, עד שמגיעים אל הגבול, אל הקצה, כאשר מולר מספר על מה שנראה לעיניו כשנפתחו דלתות תאי הגז. דבר זוועתי שכזה לא ניתן לספר בהתחלה, כי הצופים יעזבו את האולם...

כל מה שיש בחיים היה שם במוות

התיאור שלו הוא תיאור של מי שרואה את המוות פנים אל פנים, אחד לאחד.

זה להיות בתוך המוות. מולר מתאר בצורה פלסטית מה זה למות בתוך תא הגזים, כשהורים דורכים על ילדיהם, רקות הילדים מפוצצות ויש הפרשות שונות של וסת, שתן וצואה. הוא אומר משפט נוראי: „כל מה שיש בחיים היה שם במוות. הכל היה קיים". משפט נוראי. אנשים יכולים לקבל אותו ולעכל אותו רק אחרי מספר מעגלים המטפלים במוות. ובכל זאת, הנשימה נעצרת אחרי משפט כזה.

אני זוכרת, בעת העריכה ספרתי את מספר השניות הנדרשות כדי לנשום מחדש, באופן סדיר, לאחר שהנשימה נעצרת. בקטע מוטס זה, בכוונה השארתי דממה בפס־קול, כדי שהצופה יוכל להתכונן לקראת הקטע הבא. הכל בהדרגה. אותו דבר לגבי מוטיבים נוספים כמו נסיעת הרכבות, הכניסה לבירקנאו והגופים.

אפשר לטעון שלא היה לנו יותר חומר (וזה אגב נכון) אבל זה המקום, פה זה התרחש ואין יותר מה להראות. „דלות החומר", אם אפשר לומר כך, נובעת מכך שאלה המקומות ואלה השרידים. כשביקשתי מלנצמן שיצלם מראה של מקום מסוים, הוא אמר לי: „אבל יש שם רק אבנים". אמרתי: „צלם את האבנים את מה שנשאר".

הסרט, בסופו של דבר, „עובד על הדמיון": אנשים מדברים על... אתה רואה מראות של דברים שאינם... ואתה, הצופה, נדרש בדמיונך לחבר את הקולות ואת „הקטיפה החיצונית". „העכשוויות" של הנופים, בכל שלמות המעבירה ומבהירה את מה שקרה.

כן. אתה נדרש להשלים באמצעות שלושה ממדים: קול, מראה וקצב. הקצב האיטי מסייע לצופה לעכל את המידע ששמע וראה. ה„טכניקה" שבה אנו שומעים אותו טקסט מספר פעמים (פעם מפי הדובר, אחר־כך מפי המתורגמנית ואחר־כך בהרגשות ובחזרות של לנצמן) מסייעת לצופה „להתפנות" לעכל את הדברים. לכאורה מדובר באקט טכני של תרגום, אבל למעשה, גם בקטעים שלא היה צורך בתרגום, אני האטתי את קצב הדיבור.

מה קרה לך לאחר עריכת הסרט?

דיפרסיה נוראית.

מהתוכן? מן המשמעות?

מהכל. בחודשים האחרונים של העריכה היה לי פחד נוראי לגמור את הסרט. זה מוזר. אני הרי רציתי לגמור כבר את הסרט, כבר לא שקטתי ופתאום פחד נוראי לגמור אותו. לאחר 6 שנים של עבודה איתו, חששתי לגבי העתיד. מה יקרה לי? מי יקבל אותי לעבודה? אני ניתקתי את עצמי לחלוטין מחברים, מאנשים, מהחיים בכלל. בחודשים האחרונים עבדתי כמו מטורפת, 15־18 שעות ביממה. הייתי חוזרת ב־2 בלילה ולא מסוגלת להירדם. בלילות כאלה קראתי ספרים רבים על קום המדינה, על ההעפלה ועל האוניות שהביאו את פליטי השואה. אני המשכתי את הסיפור, כי לא יכולתי לגמור בשואה.

היה בזה רצון להאמין ולהבין שאחרי זה יש תקומה, שהדורות ממשיך ולא נגמר באושוויץ?

בדיוק. הבנתי שלגמור את זה כך, זה להתאבד. ואני לא מגזימה. זה היה בלתי אפשרי. לכן, באיזשהו מקום יצרתי לי פינה קטנה שאפשר לברוח אליה — התקומה. אחרי שגמרתי את הסרט, בפריז, שכבתי במשך חודשיים במיטה, תשושה לגמרי, בלי יכולת להרים אצבע, ממש חולה. באותה תקופה נמשכתי, כמו מגנט, לישראל. אחרי חודשיים הצלחתי לקנות כרטיס ולנסוע לביקור. הגעתי הנה ואמרתי לעצמי: „את לא נורמלית, מה באת לישראל, הרי זו מדינת־שואה". זאת אומרת כל האנשים שאת פוגשת פה, עברו את השואה. זה רדף אותי. חייתי פה שלושה חודשים בהרגשה קשה.

לאט־לאט, בעזרת חברים שסייעו לי להתאושש, החלטתי שכדאי לחזור ולחיות פה. את המעגל הפרטי שלי השלמתי, ועתה יש לפתוח מעגל חדש, כמו „פליטה" מסוג מיוחד.

מתי החלטת סופית שאת באה, על מנת להישאר?

זהו תהליך. התהליך היה קיים אצלי עוד לפני „שואה", אבל היה רק בגדר דיבור. החלטתי שאני רוצה לעשות סרטים שכולם קשורים בארץ. הבנתי שאי־אפשר לשבת בפריז ולעשות דברים שקשורים לארץ. צריך לחוש את הדברים. אני אוהבת את האנשים פה. אני רצה אחרי אנשים ברחוב ושומעת סיפורים. כך שרציתי להיות שלמה עם עצמי ופירושו של דבר — לחיות פה.

במה את עוסקת בעת?

אני מלמדת עריכת סרטים באוניברסיטת תל־אביב וב„בית־צבי", עורכת סרט ישראלי, ומקווה לביים בעצמי. אני עדיין מגששת.

לראות את עצמנו כיוצאי שואה

איך את מסבירה את התופעה המזורה המתרחשת סביב הסרט בארץ, תופעה הדומה ל„קתרזיס־קולקטיבי", לפתיחת „תיבת פנדורה" ולדיון גלוי בנושא השואה גם על־ידי יוצרים בני הדור השני והשלישי?

אני חושבת שישנה מודעות גדולה יותר מאשר בעבר. אני מסבירה את זה כך: אנו מרגישים שהאנשים שחיו את השואה הולכים ונגמרים, ואם לא נטפל בכך עכשיו, לא תישאר עדות. יכול להיות שגם אלה שחיו את השואה ועד עתה לא היו מסוגלים לדבר, מרגישים שהם עומדים להיגמר ויש להם צורך עצום לספר. שני הדברים הולכים ביחד. בסרט „שואה" כל ניצול שדיבר ידע שלנצמן פתח לו את הפצעים. הוא הסכים לדבר משום שידע שאם לא ידבר עכשיו, לא ישאיר עדות. אף פעם.

מהו יחסך אל גרמניה של היום ואל גרמנים?

היחס הוא די אמביוולנטי. אני חייתי בחוסר הבנה בהקשר ל„סיפור היהודי" בשואה. אחרי הסרט ההבנה שלי ברורה. אני מבינה, ואני חלק מזה. אך את הצד השני, הגרמני, אינני מסוגלת להבין. אני אולי גם לא מספיק מכירה ולא מחפשת את ההיכרות.

האם היו התנכלויות או איומים עליך או על לנצמן מצד ארגונים ניאו־נאציים או דומיהם, במהלך העבודה על הסרט?

לא, בכלל, מעט מאוד אנשים ידעו שאנחנו עובדים על הסרט.

מהו יחסך לשפיטת נאצים, כיום?

אני די אדישה. מה שנעשה — נעשה. אי אפשר לנקום. נקמה לא עוזרת.

האם את עוקבת אחר משפט דמיאניוק, מהי השפעתו עליך?

כן, אני עוקבת אחר המשפט ככל שזמני מאפשר לי. אני חיה מחדש את הדברים ושוב אני מרגישה כמו ניצולה. אני מקשיבה מרותקת לעדויות, כאילו שאינני מכירה את המירע הזה. מסתבר, כנראה, שכל אחד „מוחק" מזיכרונו את הדברים וכל פעם מגלה אותם מחדש. זה מרגש אותי. הדמיון שלנו אינו תופש את הזוועות, כאילו מוחק אותן מן התודעה ולכן צריך כל הזמן לדבר ולספר אותם, בבחינת „והגדת לבנך..." כמו הגדה של פסח.

יש למשפט הזה חשיבות רבה בעיני, גם ביחס למשפט אייכמן. אני חושבת שמשפט אייכמן פתח וסגר את נושא השואה. חשבנו ש„גמרנו את השואה", במובן של הטיפול הקולקטיבי הממלכתי והנה המשפט הזה — שבו הדברים נאמרים שוב, בפרספקטיבה של 40 שנה — מביא אותנו לכלל הבנה שזהו נושא שלא ניתן „לגמור" אותו.

אני מגלה גם שצעירים רבים בעלי מודעות גבוהה יותר נוהרים למשפט, וזה חשוב כי אסור לשכוח.

האם לסרט „שואה" היתה השפעה על המודעות הגבוהה לנושא?

אינני יודעת באם לסרט יש השפעה. הסרט הגיע לארץ בתקופה „טובה", כשהציבור היה כנראה בשל בשבילו. הסרט והמשפט עושים את שלהם. מכל מקום, אנשים שראו את הסרט מודעים יותר ומגלים שהדברים הנאמרים במשפט חוזרים במדויק על הדברים שנאמרו בסרט (והעדים במשפט לא הופיעו בסרט)?

האם יש אלמנטים דומים בין המשפט והסרט?

כן, בהחלט. קודם כל צורת המשפט, השפה שלו ואופן התיחקור, מזכירים את הראיונות של לנצמן בסרט, על החרירה שבהם לפרטי־הפרטים הטכניים. נוסף לכך העדים חיים שוב את העבר כהווה. מפתיע לשמוע שאנשים שונים אומרים אותו דבר תוך דיוק בניסוח ובמיקום. הסניגור אוקונור מנסה להוכיח שהעדים אינם זוכרים, או אינם מדייקים, אך הוא טועה — הם לא שכחו ואי־אפשר לשכוח, ולנו, שלא היינו שם פיזית, אסור לשכוח!

אישית, בעקבות ביקורי בפולין ב־1988, עברתי תהליך ששינה את התפישה עליה התחנכתי וגדלתי. תפישה שראתה בשואה קטסטרופה קוסמית, הנאצים — מפלצות והיהודים — כצאן לטבח. הביקור במקומות עצמם העמיד את הדברים בקנה מידה אנושי ובפרספקטיבה אחרת. גם הסרט, שלכם עושה את אותו דבר: ממקם את השואה במישור האנושי, בבנאלי ובטכני. הנאצי מטרבלינקה — בסרט — נתפש כמו „סבא טוב" או כמנהל עסקים מכובד...

נכון. ואם אתה זוכר, עיניו ממש נוצצות כשהוא מתאר את עבודתו במחנה המוות כחוויה המסעירה בחייו. הבנאליות וקנה המידה האנושי הם אכן מסר נוראי: אנשים של יום־יום שעסקו בתפקידים שאינם יום־יומיים.

בעמדה הרואה בנאצים — מפלצות ובשואה — אפוקליפסה, האדם מסיר מעצמו אחריות. העמדת דברים בקנה־מידה אנושי, פירושה שמחר אתה יכול לעשות זאת.

אני מסכימה אתך. כשאמרתי שזה צריך להיות חוק מוסרי לבנינו, התכוונתי לזה. אני חושבת שאצלנו, כיום, יש יותר מודעות לשואה מאשר אצל הגרמנים. כיום הגרמנים מתכחשים לשואה: בסרט כמו „היימט" („מולדת") — שהוא הצד השני של „שואה" — בקושי מזכירים את השואה. זה מוצג שם כמעט במשהו שולי...

האם ביקרת במחנות ההשמדה או יש לך עניין לבקר בהם?

לא ביקרתי. אינני יודעת אם הייתי רוצה לבקר. אני חשה כאילו הייתי שם, במובן הרוחני.

איך, לדעתך, יש ללמד את נושא השואה? על מה יש לתת את הדגש?

צריך ללמד את הנושא כמו שמלמדים את נושא יציאת מצרים בפסח, כלומר, להתייחס לזה כאילו כל אחד מאותנו היה שם. לראות את עצמנו כיוצאי־שואה.

— האדם נולד ומתנסה בחוויות שונות המכשירות אותו לקראת המשימה העיקרית והמשמעותית של חייו. עריכת הסרט „שואה" היתה, אולי, המשימה שלו.

„ההתעוררות החלה בעקבות מרד הסטודנטים. אחד מקבוצת השמאל שאל: „מדוע אתם היהודים־הישראלים צריכים להתבלט?"

„צללתי בהדרגה אל תוך הסרט, אל תוך המעמקים האפלים בקצב איטי, אחרת אתפוצץ... זה להיות בתוך המוות... כל מה שבחיים — היה במוות".

הערות אנטישמיות בצרפת הדליקו אצלה נורה אדומה. קלוד לנצמן ביקש שתערוך את סרטו „שואה". זיוה, ילידת ישראל, מספרת על שהתחולל בנפשה בזמן העריכה

„צפיתי בחומר המצולם במשך ארבעה חודשים והייתי המומה. הייתי נרגשת מאוד. הזדהיתי בכל אחד מהניצולים".

כל יום

26.3.87—20.3.87 מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

20.3.87

08.00 טלטקסט — עד כאן.
08.03 שעת כושר.
08.15 קשת וענן — והגדת לבנך (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי) — מי אני?
09.00 מוסיקה ד'—ו' — סולו.
09.20 לשון ותקשור ג'—ה' — מיון 2 (כ).
10.05 חשבון ו' — דיאגרמות וגרפים.
10.30 הגיל הרך — בבית של פיסטוק.
11.00 מדעי הטבע (יסודי).
11.15 חברה ותרבות (יסודי).
11.45 טלטקסט — עד כאן — "אתמול במשפט דמיאניוק" מדינת ישראל נגד ג'ון (איוואן) דמיאניוק — משדר מיוחד של ערב חדש (ש"ח מיום ה').
12.15 חברה ותרבות (ע"י).
12.45 מוסיקה (ע"י) — העשרה.
13.15 האוניברסיטה הפתוחה: יוון הקלאסית.
13.45 טלטקסט — עד כאן.
13.50 גברת פלפלת (ש"ח).
14.00 עולמו המשתנה של צ'ארלס דיקנס.

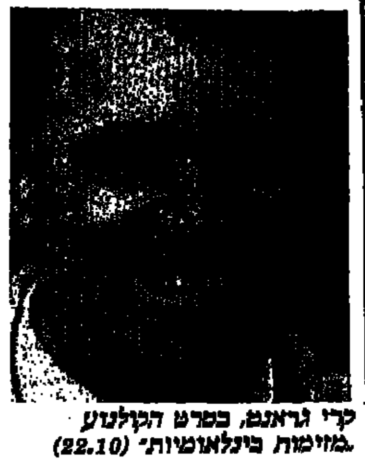

קרי גראנט, בסרט הקולנוע "מזימות בינלאומיות" (22.10)

14.30 משפחת פאליסר — פרק 10.
15.25 מפגשי בראשית — פרשת תשא.
15.45 מאה ציורים מפורסמים — גנים — עץ התפוח הפורח — מונדריאן.
16.00 ערב חדש — מוסף לשבת.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 ספינת האהבה.
17.20 לקט שירים (ערבית).
17.30 סרט ערבי.
19.20 על המרקע — סקירה של תכניות הטלוויזיה (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 שיר לשבת.
20.05 ערב שבת — סדרת שיחות של הרב שמואל אבידור הכהן.
20.15 מבט ליל שבת.
21.15 ממני — תכנית ראיונות עם מני פאר.
22.10 סרט קולנוע — מזימות בין לאומיות (ראה הפניה).
00.20 פסוקים לשבת. חדשות.

סרט קולנוע — "מזימות בינלאומיות" — סרטו של אלפרד היצ'קוק, הנחשב לאחד מסרטיו הטובים ביותר. כמקובל בסרטיו גם כאן נחשד הגיבור בפשע שלא עשה; פרסומאי מניו־יורק נחשד בטעות, שהוא איש שירות הביון האמריקני, ומכאן ואילך חייו בסכנה בלתי פוסקת. המתח הולך וגובר, כאשר הפרסומאי והצעירה היפהפיה מוצאים יחד מיקרופילם ומנסים להימלט. תסריט מקורי לסרט כתב ארנסט להמן. בתפקידי הפרסומאי והצעירה היפהפיה מופיעים קרי קראנט ואווה מארי־סיינט. ג'יימס מייסון מופיע בדמותו של בלש זר, הדולק אחר הפרסומאי. עוד שחקנים: ג'סי רויס לנדיס, לאו ג. קרול ומרטין לנדאו. שנת ההפקה: 1959. שעה 22.10

שבת טלוויזיה

21.3.87

16.00 זאב מעופף — סדרת פעולה.
16.50 קיצור החדשות (ערבית).
17.00 רגלי נא לי — הפרק האחרון.
18.00 למשפחה — 1. חולצה מרצועות טריקו — נועה מילמן תדגים הכנת חולצה או סוודר על סריגת רצועות מטריקו. 2. פיליס גלזר המוכרת בתבשיליה הצמחוניים תדגים כיצד להנביט עדשים, ומה אפשר להכין מהם. 3. כיצד להבטיח רוכשי דירות מבחינה משפטית? מה הם הליכי הרישום, על מה להקפיד בתשלום מיסים? לילה איוב מראיינת את נוהת קצב, יו"ר הרשות לצרכנות בהסתדרות. 4. כיצד אפשר להבחין בין אבני חן אמיתיות לבין סתם אבן וזכוכית המשובצת בתכשיטים על כך ועל אבני חן בכלל — כתבתו של יוסי אבישר. 5. אפנה משל אוברזון לסוף החורף והאביב. (ערבית).
18.30 בידור חוץ לארץ — תכנית בידור סוליד גולד, בהשתתפות הזמרים אנדי רביט, טינה טרנר, שינה איסטון, בילי אושן, רוד סטיוארד וסרוויור.
19.00 המסעדה הגדולה — (ראה הפניה).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 משפחת קוסבי — שם הפרק נגני זאת שוב ואנסה.
20.30 צירופים — תכנית אירוח דו שבועית.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 ספורט: משחק השבת.
22.30 המתגרים — סדרת דרמה בת 3 פרקים (משודרת ב־6 חלקים) — (ראה הפניה).

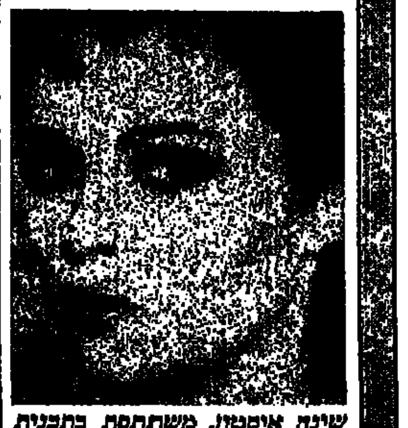

שינה איסטון, משתתפת בתכנית הבידור "סוליד גולד" (18.30)

23.45 פסוקו של מקום — מבט אל כרמל־מעון.
חדשות הלילה.

"המסעדה הגדולה" — שם הפרק: "שריפה". שריפה המתחוללת במלון שמול המסעדה באמצע הלילה מביאה אליה שלל טיפוסים שנמלטו מן השריפה. בהם אהובה ישנה של אבו ראמי איטלקיה, המסבכת שוב את יחסיו עם אשתו הקנאית. למסעדה מגיעה גם בתה של האיטלקיה, שבעקיפין כמעט גורמת לפיטוריו של המלצר עברי. שחקנים: זק כהן, בסאם זועמט, הליל האלדי, גסאן עבאס. שחקנים אורחים: מרלן, מוניקה טמלר. שעה — 19.00.

"המתגרים" — סדרת דרמה — הפרק השני (חלק ב'): מנטה פרדי פרדי מתקבל לעבודה בחנות המעדנים של הזוג האוסטרי הקשיש טרוימן. קשר מוזר לבני נוצר בינו לבין ליסה — בתו של טרוימן. שוב ושוב נחשף קיצריידן ומכבי הירדן של הדמויות השונות: הצלם פוסר הנוען לבת כלת־חוקית במראו. טרוימן המנהל תק מתרבותו ומתחבט סביב יצירה ספרותית, ואחרים. את מלחמת העולם לומדים עתה המלצים מן התקשורת, רוקים בלבב מן ה"מירדה". פרדי קץ במצוקת החיים בניו־יורק ומבקש לעבור לפנטוהסה שמעות המערבי של ארה"ב. כחובה, כי כך לא יוכל להימלט מעצמו. הוא מעריך להתגייס לצבא האמריקני ולהיות בר לאורח אמיתי. הוא הולם לשוב ולספר את הנה עיר הולדתו, בחיל אמריקני. שעה — 22.30.

ראשון טלוויזיה

22.3.87

(כ) בליווי כתוביות ללקויי שמיעה.
08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
08.03 שעת כושר.
08.15 תלמוד — שניים אוחזין — דייקא.
08.40 מסך לספרות (יסודי) — מי אני?
09.00 אנגלית ו'.
09.20 השעה שלנו — הענק וגנו (כ).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ז'.
10.30 הגיל הרך — פרפר נחמד — חורים חורים.
11.00 חשבון ה' — מוטי כופל שברים.
11.15 צרפתית.
11.30 גיאוגרפיה — מדינות המפרץ — נפט וממון.
12.00 ספרות — הזקן (שלום עליכם).
12.25 אנגלית ט'.
13.00 אנגלית י'.
13.30 מוסיקה — משולשים מוסיקליים — וילה לובוס והגיטרה.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 בלי סודות — ביניים חיריק — (מלווה בתרגום בשפת הסימנים).
14.45 Hello Israel - Unusual Occupations
15.00 האוניברסיטה הפתוחה: דמוקרטיות ודיקטטורות — סטאלין — ארם ודימוי. פסיכולוגיה חברתית — חשיבה קבוצתית. אמנות בעידן הטכנולוגי — ריכטר — סרטיו המופשטים.
16.00 רחוב סומסום (מלווה בתרגום בשפת הסימנים).

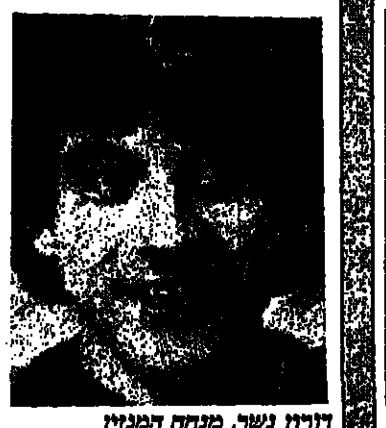

דורון נשר, מנחה המגזין "שיישאר בינינו" (17.30)

16.30 השכני מוגרה — פרק 4.
17.00 ערב חדש — מנחה: דן מרגלית.
17.30 שיישאר בינינו — התכנית הפעם מיוחדת לכל מי שמסמיק מבושה.
18.00 לאקי בר מזל — שם הפרק: אוצר הדלתונים.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 רוצה פתרון (ערבית).
18.45 חידושים והמצאות — והתרת כבלי השמש — חלק א' ערבית.
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 להיט בראש — מצעד להיטים עבריים, על פי המצעדים של רשת ג' וגלי צה"ל.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 שושלת (ראה הפניה).
22.20 כניסה חופשית — תכנית חודשית בשידור ישיר בהשתתפות קהל נושא התכנית הפעם התעשייה הישראלית — לאון מנחה: מנשה רז.
23.30 פסוקו של יום.
חדשות הלילה.

"שושלת" — הפרק ה־136: אלקסיס מתכוננת לנישואיה עם סטיל דקלבי. ניק סבור כי על קלאודיה לשוב ולהתנאשם. מאריק, אחיו של איל־הנפט ראשיד, מציע בשמו לקריגנטון זיכיונות נפט. ניק נפגש עם מאריק לשיחה על ההתאבדות של אחיו באריזונה של ראשיד. מאריק אומר לו, כי לולא סירב קריגנטון בשעתו לשלם בעד שוחד, לאחר שנתמם בחברות טמים — היה נמנע מעשה ההתאבדות. ניק ממהר לפגוש את קריגנטון ומתפתחת ביניהם תגרה. סטיל מקבל התקף־לב בביתה של אלקסיס, סמוך לשעת טכס החתונה. שעה — 21.30.

שני טלוויזיה

23.3.87

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
08.03 שעת כושר.
08.15 אזרחות — חטה"ב — בג"צ.
08.40 בלי סודות — צירה 3.
09.00 אנגלית ה'.
09.20 חשבון פשוט ד' — אומדן ועיגול (כ)
10.10 אנגלית ז'.
10.30 הגיל הרך — רגע עם דודלי.
11.00 ערבית מדוברת (ד"ה) — בדי חודה.
11.15 אנגלית ו'.
11.30 ארץ מולדת — מעפילים ולוחמים (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 תלמוד — שניים אוחזין.
13.00 מדעי הטבע (ז'־י"ב).
13.30 צרפתית — העשרה.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 קסים קסם — צללים.
14.35 הבט אלי — סרט על בעיית השתלבותם של החרשים בחברה — (ראה הפניה).
15.00 קשר משפחתי — בתוכנית הפעם משוחחת משפחת אסולין מאילת עם זוית אברמסון על אורח חייה ובעיותיה של המשפחה.
15.40 הפונדק בערוץ חמשת המייל — פרק 18: מגי.
16.30 מדינת ישראל נגד ג'ון (איוואן) דמיאניוק — משדר מיוחד של ערב חדש.
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף.
18.30 פסטיגל 86 — חלק ב'.

לאה לופטין, משתתפת ב"פסטיגל 86" (17.30)

18.15 עישון — סרטון על עישון יוקרן לרגל שבוע הבריאות הבין־לאומי, ובו: על הסיבות לעישון ועל הסיכונים הכרוכים בו.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 סקירת תכניות (ערבית).
18.35 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 הפלא ופלא סדרה אמריקנית המציגה מבצעי ראווה מיוחדים במינם, מפגני כוח נדירים, תופעות בלתי שגרתיות ברפואה, בספורט בטכנולוגיה ועוד.
20.50 בקורת חן — סדרת טיולים עם אורי דביר.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 שלושה למעלה, שניים למטה — הפרק העשירי: בסך הכול — רוקנ'רול.
22.00 זה הזמן — תכנית אירוח שבועית. מנחה: רם עברון.
22.50 ספנסר, בלש להשכיר הפרק האחרון: רמים.
23.35 פסוקו של יום.
חדשות הלילה.

הבט אלי — דרמה. סיפורו המרגש של ניק, נער צעיר שלבו נפגע קשה בתאונת דרכים. ניק חייב להזעיק עזרה, ומיד. אך הוא חרש ולכן אינו יכול להשתמש בטלפון. ניק פונה לאדם היחיד הנמצא בסביבה — גאורין בן ה־12. אך גאורין אינו מבין את ניק ואף מפחד ממנו בגלל נכותו. עקב דחיפות העניין, מתגבר גאורין על רתיעתו וחברות אמיצה נולדת בין שני הנערים. הסרט בוחן ברגישות רבה את תיסכולו של החרש במגעיו עם האוכלוסיה השומעת. שעה — 14.35.

שלישי טלוויזיה

24.3.87

08.00 טלטקסט — עד כאן.
08.03 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ד' (כ).
08.40 בלי סודות — חיריק 2.
09.00 אנגלית ח'.
09.20 בתרגום לערבית — חשבון.
10.10 אנגלית ז'.
10.30 הגיל הרך — רחוב סומסום.
11.00 צרפתית (ע"י).
11.15 חשבון ה' " המלך ואט.
11.30 גיאוגרפיה ה"ר (כ).
12.00 טלטקסט — עד כאן — אתמול במשפט דמיאניוק שידור חוזר מיום ב' 17.3.87 (כ).
12.25 ספרות (ע"י) — פוקנר — וליקה באסם.
13.00 מוסיקה (ע"י) — העשרה.
13.30 קשת וענן — והגדת לבנך (כ).
14.00 טלטקסט — עד כאן.
14.03 שעת כושר.
14.15 סרט קולנוע — הלן קלר — המשך — מלודרמה מרגשת על חייה הבוגרים של הלן קלר, מורתה אן סאליבן והיחסים האישיים ההדוקים ביניהן.
15.55 שביל באמצע שביל בצד — חגל תפן בגליל המערבי (כ).
16.05 רובוטריקים — פרק 16.
16.30 מדינת ישראל נגד ג'ון (איוואן) דמיאניוק — משדר מיוחד של ערב חדש.
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף.
17.30 זנב לחדשות — עם האריה ומו, הקוף פיפס והארנבת משי. אורח באולפן: שחקן הכדורגל אלי אוחנה.
18.00 מר בלוודר — שם הפרק: שיגעון הריקוד.

ריצ'רד צ'מברליין, בסדרת הדרמה "ציפורים מתות בסתר" (22.20)

18.25 הגיע זמן לשון — פינה שבועית לענייני לשון, בהגשת אבשלום קור הפעם: נחמקין — הבן של נחמה.
18.30 קיצור החדשות.
18.32 מקצועות מסוכנים — שם הפרק: צוללן תעשייתי (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מישהו מטפל בך? — שם הפרק: מעגל סגור.
20.30 כלבוטק — מגזין לצרכנות ולאיכות חיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 מבט שני.
22.20 ציפורים מתות בסתר סדרת דרמה אמריקנית בת 10 פרקים (ראה הפניה).
23.20 בני היל — סדרת סרטים משעשעים.
23.50 פסוקו של מקום — מבט אל רחוב. חדשות הלילה.

"ציפורים מתות בסתר" The thorn — birds — סדרת דרמה אמריקנית בת 10 פרקים. עיבוד לטלוויזיה של הרומן המצליח מאת קולין מקאלו. במרכז העלילה עומדת דמותו של הכומר השאפתני ראלף דה־בריקסאר, הנקרע בין אמונתו לרצונו לטפס מעלה בסולם הכמורה, לבין אהבתו למגי — שאליה התוודע לראשונה בהיותה ילדה בת עשר. הסיפור מתרחש באוסטרליה, ראשיתו בשנת 1900, והוא הולך ומתרחב לסאגה משפחתית, פורשת את יחסיו של הכומר עם מגי ובני משפחתה. בתפקיד הראשי: ריצ'רד צ'מברליין. שעה — 22.20.

רביעי טלוויזיה

25.3.87

08.00 טלטקסט — עד כאן.
08.03 שעת כושר.
08.15 ארץ מולדת — מעפילים ולוחמים (כ).
08.40 אנגלית ו'.
09.00 מדעי הטבע (יסודי).
09.20 אנגלית ז'.
10.10 מדעי הטבע ה"ו — לנוח ולהרגע מבלי להפגע.
10.30 הגיל הרך — פרפר נחמד — חורים חורים.
11.00 חשבון ו' — מלבן הקסם.
11.15 אנגלית (י"א־י"ב) - Hello Israel - Unusual Occupations
11.30 מושגים ביהדות — מצה זו.
12.00 טלטקסט — עד כאן — אתמול במשפט דמיאניוק שידור חוזר מיום ג' 24.3.87 (כ).
12.25 אנגלית י'.
13.00 מדעי הטבע (ע"י) — פיסיקה — רדיואקטיביות.
13.30 גיאוגרפיה — נהר הקולורדו.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: שנות חיינו הראשונות — כולו שלכם. עידן המהפכות — תור הברזל החדש. מבוא למדעי החיים — מארג המזון.
15.00 מועדון הפיקוויקים — פרק 10.
15.30 פרפר נחמד — כף כפית מזלג סכין.
16.00 פיצוחים — שעשועון טלוויזיה.
16.30 מדינת ישראל נגד ג'ון (איוואן) דמיאניוק — משדר מיוחד של ערב חדש.
17.00 ערב חדש — מנחה: גדעון רייכר.

פיל דניאלס, הוא המשרת סם וולר, ב"מועדון הפיקוויקים" (15.00)

17.30 שמיניות באוויר — מגזין שבועי בשידור ישיר מנחים: דליק ווליניץ וטוליפ.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 על ספרות ותרבות (ערבית).
19.00 נקו הבריאות — ביקור ביישובי הבדואים בנגב, על מחלות ילדים ובעיות מיוחדות בטיפול בתינוקות, נשים, ובילדים במאהל וביישוב הבדואי (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 יוסף בגון — מוגבל בזכויותיו. לרגל שחרורו של אסיר ציון יוסף בגון יספרו עליו חבריו הנמצאים בארץ, ויוקרן בשידור חוזר סרט שנעשה עליו לפני כשלוש שנים. במאי: פטר וינטרוב.
20.30 תצפית — מגזין דו־שבועי לענייני מדע, טבע ורפואה.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 מוקד.
22.05 סרט קולנוע — אחרון המאהבים הלוהטים — (ראה הפניה).
23.45 פסוקו של יום.
חדשות.

סרט קולנוע — "אחרון המאהבים הלוהטים". קומדיה משעשעת, פרי עטו של ניל סיימון. מסעדן מצליח ומאושר בנשואיו, אך מועקת גיל העמידה מציקה לו: הוא מרגיש כי חייו נדושים ומשעממים מדי. הוא מחליט להיחלץ מן השיגרה בעזרת רומנים לוהטים מן הצד. בשלושה מקרים הוא מביא אל דירתה של אמו שלוש נשים. בתפקידים: אלן ארקין, סאלי קלרמן, פולה פרנטיס, רנה טיילור ואחרים. הסרט הופק בשנת 1972. שעה — 22.05.

חמישי טלוויזיה

26.3.87

08.00 טלטקסט — עד כאן.
08.03 שעת כושר.
08.15 מושגים ביהדות — מצה זו (כ).
08.40 בלי סודות — צירה 4.
החולות (כ).
09.20 מדעי הטבע (חטה"ב).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ה'.
10.30 הגיל הרך — רחוב סומסום.
11.00 אנגלית ו'.
11.15 ערבית מדוברת (ד'־ה').
11.30 אנגלית ח'.
12.00 טלטקסט — עד כאן — אתמול במשפט דמיאניוק שידור חוזר מיום ד' 25.3.87 (כ).
12.25 אנגלית ט'.
13.00 הסטוריה (ע"י) — העשרה.
13.30 ספרות — הזקן (שלום עליכם).
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 קשר משפחתי — בשידור חוזר.
15.00 טאו טאו — הרעיון המבריק של הסנאי.
15.25 רחוב סומסום.
16.00 שעת כושר.
16.10 גברת פלפלת.
16.30 מדינת שיראל נגד ג'ון (איוואן) דמיאניוק — משדר מיוחד של ערב חדש.
17.00 ערב חדש — מנחה: אילנה דיין.
17.30 באותו עניין — סדרה שבועית. המעלה בעיות של צעירים בדרך של פסיכודרמה ומשחקי תפקידים.
18.00 משפחת קמבל — הפרק השמיני.
18.25 פסוקו של מקום.

מייקל יורק, בדרמה על פעולתו של "המוסד" הישראלי (22.20)

18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 שבועון טלוויזיה (ערבית).
19.00 מפגש (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.45 לקראת שידור.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 444 ימים בשבי האירני — סרט תעודה — חלק שני.
22.20 חרב גדעון — דרמה קנדית צרפתית על פעולתו של המוסד הישראלי, תשודר בשלושה חלקים, ומבוססת על רב־מכר של ג'ורג' ג'ונאס.
23.20 מוסיקה — סימפוניה מס' 41 יופיטר, מאת מוצרט בביצוע התזמורת הפילהרמונית של וינה, בניצוחו של קארל בוהם.
23.50 הגיע זמן לשון — פינה לענייני לשון, בהגשת אבשלום קור.
חדשות הלילה.

תכניות טלוויזיה ביום שישי 27.3.87

בשעה 21.15 — "מוכן למסיבה" — תכנית בידור בהנחיית רבקה מיכאלי.

בשעה 22.15 — סרט קולנוע — "אמא יקירה". סרט ביוגרפי המביא את סיפור חייה של כוכבת הקולנוע ההוליוודית ג'ואן קרופורד, מלכת הזוהר של עיר הסרטים בשנות ה־30. הסרט מבוסס על ספר שכתבה בתה המאומצת, החושפת אשה אנוכית, כולה שגיונות ומגבלות, הרודה בסביבתה ומאמללת את חיי הכל, גם את חיי עצמה. בתפקיד הראשי פיי דאנאווי.

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 20.3.87
13.00 וורי וורפקר. 13.30 בית חולים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 "סנטנייל" — פרק 6. 16.30 היתקליף (מצויר). 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 ובכסטר. 18.30 קשרי משפחה. 19.00 חדשות. 20.00 פולגאי. 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משמחות (ערבית).

שבת 21.3.87
13.00 הבלשים הצעירים (מצויר). 13.30 הקטנים. 14.00 דניס (מצויר). 14.30 הרפתקאות בעולם. 15.30 ימי העמק האבודים. 16.00 כדורגל אנגלי. 17.00 כדורסל נ.ב.א. 18.00 כדורסל. 19.00 כדורגל איטלקי. 20.00 האקשות. 21.00 סרט — "חיקוי לחיים". 23.00 מועדון 700.

יום ראשון 22.3.87
13.30 חיים אחרים (סדרה). 14.00 מועדון 700. 14.30 מעשיות משמחות (ערבית) 15.00 סרט (ערבית). 16.30 "אי המטמון". 17.00 הבית המעופף. 17.30 החבובות. 18.00 פאנקי. 18.30 כפיות של כסף (קומי). 19.00 ששים רקות. 20.00 תכנית מיוחדת. 21.00 סרט — "הרקדנית הצעירה". 22.30 מעשיות משמחות (ערבית).

יום שני 23.3.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 "סנטנייל" — פרק 7. 16.00 היתקליף (מצויר). 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 ימים מאושרים. 18.30 לברן ושירלי (קומי). 19.00 חדשות. 20.00 מאגנום. 21.00 סרט — "האמיץ" — עם מייקל ריי. 23.00 מועדון 700. חדשות.

יום שלישי 24.3.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט — "סנטנייל" — פרק 8. 16.30 היתקליף. 17.00 הבית המעופף (מצויר). 17.30 החבובות — עם קני רוג'רס. 18.00 נסיעה בחלל. 19.00 חדשות. 20.00 צוות לעניין. 21.00 מקגיוור (בלש). 22.00 זאבאוויר (מתח). חדשות.

יום רביעי 25.3.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 "סנטנייל" — פרק 9. 16.30 היתקליף. 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 זוהי הוליבוד. 18.30 משפחת קמבל. 19.00 חדשות. 20.00 סיימון את סיימון (בלש). 21.00 כדורגל. 22.00 קגני ולייסי (סדרה משטרתית). 23.00 מועדון 700. חדשות.

יום חמישי 26.3.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 "סנטנייל" — פרק 10. 16.00 היתקליף. 17.00 הבית המעופף. 17.30 החבובות. 18.00 משפחת ג'פרסון. 18.30 רוק פילוט. 19.00 חדשות. 20.00 הרויקסל ומקורמיק (פעולה). (ערבית). 21.00 עובדות החיים (קומי). 21.30 ניו הארט (קומי). 22.00 לאור הירח (בלש). 23.00 מועדון 700.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 20.3.2.87
13.30 כדורגל וספורט כללי (רק בערוץ 1). 14.30 תן לי שהות (רק בערוץ 1). 15.00 המופע של דין נוט (רק בערוץ 1). 15.45 גוף האדם (רק בערוץ 1). 16.00 ג'יין אייר (רק בערוץ 1). 16.50 סרט עלילתי (רק בערוץ 1). 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 17.50 נשים קטנות (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 לחיות עם סרטן (דוקומנטרי). 20.30 טרוב (קומדיה אמריקנית). 21.10 פלקון קרסט. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 בן־עדן רחוי (סידרה אנגלית).

שבת 21.3.2.87
17.30 צדקי (רק בערוץ 1). 18.00 תכנית בצרפתית. 18.15 ילדי רחוב ד'־ג'יסי. (רק בערוץ 1). 18.30 אשנב לעולם (צרפתית). 18.40 החיים בשנות האלפיים (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 תיבת המוסיקה (מיטב הלהקות החדשות). 21.10 הצבא של אבא (קומדיה אנגלית). 21.10 אישים ומאורעות סידרה דוקומנטרית (רק בערוץ 1). 21.30 הצבא של אבא (קומדיה אנגלית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 22.3.87
17.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.30 מצלמה נסתרת (רק בערוץ 1). 18.00 כפר בין הענים (תכנית בצרפתית לילדים). 18.30 קתרין (סידרה בצרפתית). 18.00 חדשות בצרפתית. 18.40 ההיסטוריה של הלבוש (רק בערוץ 1) 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 מי הבוס? 21.10 היום בו השתנה היקום (דוקומנטרי). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 כתו של סקיפילד (סידרה אוסטרלית).

יום שני 23.3.87
15.30 מועדון מיקי מאוס (רק בערוץ 1). 17.00 הגמדים (רק בערוץ 1). 17.10 על טעם ועל ריח (רק בערוץ 1). 17.40 ישן מול חדש (רק בערוץ 1). 18.00 סיפורי ג'רה מופסאן (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 תפקוד מנהלי (קומדיה אנגלית). 21.10 ויליאם הכובש (דרמה אנגלית היסטורית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 פרונר (סאגה משפחתית אמריקנית).

יום שלישי 24.3.87
15.30 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.30 פסטיבלים והגיגות (רק בערוץ 1). 18.00 חייו של אומברטו דה לורנצ'ו (סידרה בצרפתית). 18.10 עולמו של וולט דיסני (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 20.30 מעגלים (סרטים קומדיה אנגלית). 21.10 תכנית בידור. 21.30 כן אדוני ראש הממשלה. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 החזית הרביעית (על מלחה"ע ה־2).

יום רביעי 25.3.87
18.00 מספר ראות (צרפתית). 18.20 פנקי רוסטר (רק בערוץ 1). 18.30 קתרין (סידרה בצרפתית). 18.40 מסע בחלל (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 ירדן היום (צרפתית). 19.30 חדשות בעברית. 20.30 שלושה בבית (קומדיה). 21.10 המלחמה בסרטן — סידרה דוקומנטרית אנגלית. 21.30 ברט מראה (אנגלית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.00 האבקות חופשית (בערוץ 1). 22.10 מלכים ומנסיכים (על שושלות אירופה בדורכם לאוחדי).

יום חמישי 26.3.87
17.30 מלאש גוודון (רק בערוץ 1). 18.00 שאנן אליוט תכנית בידור. 18.00 תכנית לנוקלאר (באנגלית רק בערוץ 1). 18.20 תאומות האגדות (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 משפחת הקסטים של הרל דניאלס. 21.10 רשינגטון (סיל) (בלשי). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

20.3.1987

קול המוסיקה

06.02 "צלילי בוקר".
07.09 "בהאזנה נינוחה" — ברוניני: הפתיחה "עלי באבא"; פטר קורנליוס: "הספר מבגדד": פתיחה ומערכה ראשונה; יוהאן שטראוס: אינטרמצו וולס מתוך "אלף לילה ולילה"; ראבל: "שחרזדה". מחזור שירים: רימסקי־קורסקוב: "שחרזדה", סויטה סימפונית (על פי "אלף לילה ולילה").
09.00 "קונצרט בוקר" ארתור בליס: "תרועה"; ברליוז: פתיחה אופוס 4 ל"מלך ליר"; דביוסי: הקדמה ושנתו של ליר; הנדל: "יוליוס קיסר", מערכה ראשונה ותמונה ראשונה ושניה; פורה: "הסוחר מונציה"; אלגר: "פלסטאף". כרו מינור; ברהמס: שיר מאת שקספיר מתוך "4 שירים אופוס 17"; וולטון: 2 קטעים מתוך "הנרי החמישי"; שוברט: אל סילביה; סמטנה: מקבת והמכשפות "ריצ'ארד השלישי", פואמה סימפונית; בליני: רצ'יטאטיב ואריה מתוך "רומאו ויוליה"; ברליוז רומאו ויוליה, סימפוניה דרמטית (קטעים).
11.57 "מגישים שיר".
12.00 "מן הסרטיה" — מיצוקו שיראי — סופרן/הרטמוט הל — פסנתר וולף: 5 שירים; מאהלר: 3 שירים; א. ברג: 7 שירים מוקדמים; שנברג: שירי קבארט.
13.05 "בהאזנה נינוחה" — מוצרט קונצ'רטו לפסנתר ברה מג'ור, ק. 503; בטהובן: הסימפוניה השניה ברה מג'ור; שופן: עשרים וארבעה פרלודים.
15.00 "לקראת שבת" — יצחק ברום.

דריגל בן־אשר, "מגירות הלב" (19.05)

"אהבתה של תרזה דימון" למלים מאת לאה גולדברג.
16.00 "לבקשתכם" — ברהמס: סימפוניה מס' 2 ברה מג'ור; מוצרט קונצ'רטו מס' 1 ברה־מג'ור לקרן ולתז; בטהובן: סימפוניה מס' 9 ברה־מינור, "כוראלית".
18.00 "רוח הזהב" — אמנים גדולים הסטוריות אלפרד קורטו ועותמיו — תכנית שלישית דביסי: סונטה לכנור ופסנתר בסול; בטהובן: שלישיית "הארכידוכס"; פורה: "שיר ערש".
19.00 "מוסיקה קאמרית" — מוצרט: רביעיית כלי קשת בסי במול מג'ור ק. 159; שוברט: שלישיה במי במול מג'ור.
20.05 "מוזרת הארץ".
20.27 "מגישים שיר".
20.30 "קונצרט ליל־השבת" — ברוח עממית ברהמס: פתיחה אקדמית חגיגית, אופוס 80; קודאי: דיאנציות על שיר עם הונגרי; גרנדוס: מחול ספרדי מס' 5; בריון: שירי עם; ליאדוב: שמונה שירי עם רוסיים; בריטן: סוויטה על נעימות עם אנגליות; לאלו: רפסודיה נורבגית; קוסלגוי: אמינו בוזרי האסלאציה; אלפן: רפסודיה שודדית; שבריאה אספניה.
23.00 "ברק הברוק" — ורסיסי רנסנס.

רשת א'

07.30 "הדוידקל" — תכנית יומית בעברית קלה.
07.58 רגע של עברית.
08.05 "פעמי המזרח" — מבצעי פזמונים בסגנון מזרחי.
10.05 "והאר עינינו" — שירים וניגונים.
11.10 השידור היומי לבתי"ס "לקראת שבת" — לכתות הביניים והגבוהות. רון יוסף נשיא.
11.30 "שירי עמים".
12.05 "מעורב ים־תיכוני" — עם גל עמי.
13.05 "חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 "בראש צעיר" — מגזין לילדים ולבני נוער.
15.00 "קבלת שבת" — פרשת "כי תשא".
16.05 "נושא לעיון" — דוד שפירא — "החיפוש אחרי חסידי אומות העולם".
17.10 "שיר לליל־שבת" — שירים עבריים.
18.06 "מוסף רדיו לספרות".
19.05 "זמר לשבת".
22.05 "כי טוב הזמר" — מופע טומבי בשידור חוזר. "עוד עומד ביתי למול עיני" — משירי מרדכי גבירטיג — חלק שני.

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה".
08.05 "כל צבעי הרשת" — מגזין יומי — עם יוסי גרבר.
12.10 "שריקת פתיחה" — לקראת משחקי הכדורגל בשבת.
13.05 "בחצי היום" — חדשות וזמונים.
14.06 "הזמנות והנחות בטלוזי" — עם יובל מסקין.
16.05 "עובר ושב" — עם דוד מרגלית.
17.05 "מאחורי הכותרות" — מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעתונות. עורך ומנחה: אברהם מרון.
18.06 "האיזון הקדוש" — עם מאיר שליו.
19.05 "הטור השבועי".
20.05 "ואני תפילתי".
21.05 "שיר לדרך".
22.05 "עוד לא ויקרתי די" — ריקורד"עם.
23.05 "בין שישי לשבת" — שיחה בשניים — בין יצחק לבני לבין העתונאי דן מרגלית.
00.10 "שיר אינו רק מנגינה" — שירים עבריים בנושא אחד.

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר — שירים עבריים
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום — עם מירב אופיר.
07.07 תוספת בוקר — צביקה שפירא ועיתוני סוף השבוע.
08.00 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 בילוי נעים — עם מולי שפירא.
11.05 קולה של אמא — עם אלכס אנסקי.
12.05 סנדלים — שעתיים עם דורי בן־זאב.
14.05 עוד לא שבת — עם שלמה ארצי.
15.05 הירדן — ליאור ייני בהופעה בבית אלון — בגבעתיים, שירים משיריו הידועים וביניהם ברומיה, בואי לאילת, השמלה הכחולה ועוד, ומארח את ישראל יצחקי וגילה תסיר (ש"ח).
16.05 שיר בשקט בשקט
17.05 ראיון מיוחד עם המשורר והחוקר פרופ' עזרא פליישר לרגל הענקת פרס ביאליק. מראיין: זיסי סתוי.
18.05 בראש גדול — עם הרצל בן אשר, דיקן הסטודנטים במכללת תל־חי. מראיין: צבי שפירא.
19.05 מגירות הלב — ערנה עברון משוחחת עם ח"כ יאיר צבן (חלק א').
20.05 לא על הלוף לבדו — שעתיים של מוסיקה ומשחקי רדיו נושאי פרסים.
22.05 עשן בעיניך — שעתיים של שירים עם גרי לכנה.
00.05 מופע הרדיו והטרנזיסטור של יואב קוטנר.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

רשת ג'

06.05 "יום שישי חזר" — שירים עבריים.
08.05 "להיות שם" — שעה אחת, שפה אחת.
09.05 "אגן הים התיכון".
11.05 "משהו משהו".
13.05 "צפיחית בדבש" עם דן כנר.
15.05 "לפנות ערב" — שירים עבריים.
17.05 "כאן, שם ובכל מקום".
19.05 "זמר שכוח" — שירים עבריים.
20.05 "צלילי שבת" — עם לאון ליאור.
22.05 "טיול לילי" — שירים עבריים.
23.05 "איזה לילה" — מסיבת ריקודים.

שבת רדיו

21.3.1987

קול המוסיקה

07.09 „שחרית לשבת" — ק. סטמיץ: חמישיה במי־במול מג'ור לכלי־נשיפה וכלי קשת. מנדלסון: הפתיחה ל„חלום ליל־קיץ" י.ב. באך: סימפוניה קונצרטית ברה־מג'ור, לחליל, אבוב, כנור, צ'לו ותזמורת. הנדל: „הימנון הכתרה" היידן: קונצ'רטו ברה־מג'ור לפסנתר ולתזמורת. בטהובן: שמיניה לכלי־נשיפה, אופוס 103.
09.00 „למי סירורה? — לה פה סול".
10.00 „קונצרט השבת" — מהקלטות התזמורת הסימפונית ימ רשה"ש מנצח: יאנוש פירסט/סולן: דוד בר־אילן א.א. בוסקוביץ': „שרשרת הזהב" מנדלסון: קונצ'רטו מס' 1 לפסנתר ותזמורת נילסן: סימפוניה מס' 4 „הבלתי נכחדת" הדרן: עם דוד בר־אילן ל. ברנשטיין: „מסיכה" וכו: סונטה מס' 2 אופוס 39 ליסט: בלדה מס' 2.
11.57 מגישים שיר.
12.00 במחיצת אמן גדול.
13.05 „קונצרט לצהרי שבת" — באך: סוויטה מס' 2 בסי מינור לחליל ולת. מוצארט: קונצ'רטו מס' 6 בי במול מג'ור לפסנתר ולתזמורת, ק. 238 גוסטב מאהלר: סימפוניה מס' 5 בדו־דיאז מינור.
15.00 „אינטרלודים" — רצף מוסיקלי.
16.00 „ריוקנה של קתי" — קווים לדמותה של הזמרת קתי ברבריאן, במלאת 4 שנים למותה.
17.00 „פגוש את האמן הישראלי" — נורית סילבר — צ'לו/אמנון סילבר — פסנתר מיאסקובסקי:

אילן שיינפלד. „ציפורי לילה מארח" (גל"צ 00.05)

סונטה מס' 2 אופוס 81 בדחיים: „הרי יהודה" מתוך „שתי תמונות נוף" סטרווינסקי: סוויטה איטלקית.
18.00 „רדיו דרמה" — „אוריגאמי" מאת: ג'יל הימס משתתפים: ששון גבאי, יפה גבאי, יהודה אפרוני, תחיה דנון וטינה טולין.
19.05 „הקונצרט שלי" — פרופסור ראובן ירון.
20.35 „אופרה" — גרשווין: „פורגי ובס" וה. ריי אלברט/ק. דייל/ האופרה של יוסטון/ג'. דה מיין)

רשת א'

09.05 „עולם המדע".
09.30 „דעת־קול" — תיבת דואר בעניני מדע.
10.05 „מילים שמנסות לגעת".
11.00 „רדיודרמה" — „עלייתו ונפילתו של המן" פורים. שפיל עיבוד וביום: שמואל בונים (ש.ח.)
12.05 „מישרד תעורה" — „הכבוד האבוד" — הקורבן, העתונות והחוק.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" — מגזין משולב בקטעים נבחרים מתכניות השבוע.
15.05 „רוכי ארס" — עם רחל חלפי.
16.05 „מושגים" — „מוקפשים שורשים" — עם פרופ' יואב רייזל, אלעזר שטורם וניסים קריספל.
17.10 „סיפורדיו" — „מעשה בשובך" — מאת יצחק בבל מגיש: שלמה בר־שביט.
17.40 שירים עבריים.
18.06 „מסביב לעולם בשעה קלה" — עורך ומגיש: יצחק נוי.
18.55 „מגישים שיר".
19.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „מוסף רדיו לספרות" (ש"ח).
23.05 „דבר זמר".

רשת ב'

08.05 „מי ישן" — אגדות, סיפורים ופינות הומור.
09.05 „שאלה של טעם" — עם חיים קינן.
09.35 עוריה אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 „הקשר המוסיקלי של שלמה ארצי" מארח: אהוד מנור.
12.05 „האמת, כל האמת ורק האמת" — משחק רדיו במופע פומבי.
13.05 „תמונות בשחור לבן".
14.11 „שירים מחייכים".
14.30 „כדור בראש" — טדי פרויס וחברים על משחקי הכדורגל.
15.05 „שירים ושערים" — דיווחים על השערים שיובקעו במשחקי הליגה הלאומית בכדורגל.
17.05 „ארץ חמרת".
18.06 „מסיק ודי" — עם ולית אורמיאן.
18.30 ממגרש הספורט.
19.05 „הקול קולנוע".
20.05 יומן השבוע (ש"ח).
21.08 „פרח בגני" — תכנית בבקשתך לשירים מזרחיים.
22.10 „מלווה מלכה".
23.05 „פסקול".
00.10 „לילה טוב" — עם אלכס סלמור.

גלי צה"ל

06.10 צלילי בוקר — שירים עבריים.
07.05 יופי של שירים — שירים עבריים.
08.05 מעל ומתחת לשמיכה.
09.05 מקהלה עליזה — שירים וסיפורים לילדים עם שרה דורון.
10.05 טוב לשמוע — תוכנית שבועית לבידור וזמר עברי.
11.05 במצב הנוכחי — עם יוסי עבאדי ודני וסלי.
12.05 מוכרח לשיר, מוכרח לרקוד - סדרת תוכניות על שיאים בתולדות המחזמר. פרק שני: הכוכבות הגדולות של המחזמר. עורך ומגיש: אבי קורן.
13.05 שאלות אישיות — יעקב אגמון משוחח עם ח"כ אליהו בן־אלישר.
14.05 הכל זורם — עם דובי לנץ.
15.45 „841 נוסע צפונה צפונה" — רומנרדיו.
16.05 סינמה שבת — תוכנית בענייני קולנוע. עורך ומגיש: גידי אורשר.
17.05 קלאסי כאן — מגאזין כלי־צה"ל על הנעשה בארץ במוסיקה הקלאסית.
18.05 משלנו — מצעד הפזמונים העבריים.
19.05 מצעד הפזמונים הלועזי.
20.05 מסורת מסורית — במוצאי יום מנוחה.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 קוקטייל שבת — עורכת: עמליה רזון.
23.05 עושים מרינה - עורך ומגיש: דורו דיין.
00.05 ציפורי לילה מארח — קובי מידן מארח את המשורר והעיתונאי אילן שיינפלד המגיש את השירים האהובים עליו.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

רשת ג'

07.05 „צלילים למזכרת" — שירי העבר.
08.05 „גוונים" — שירים עבריים.
10.05 „על בטוח" — להיטי כל הזמנים.
12.05 „להיטים לוהטים".
14.05 „כוכבים".
15.05 „אתם זוכרים את השירים?".
17.05 „שיר בין ערביים".
19.05 „זמר שכזה" — שירים עבריים.
20.05 „פזמונהמון".
22.05 „טיול לילי" — שירים עבריים.
23.05 „רדיוטק" — פזמונים בשפר קצב.

ראשון רדיו

22.3.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — קורלי: קונצ'רטו גרוסו מס' 10 בדו מג'ור; מוצרט: קונצ'רטו ברה מג'ור לפסנתר ולתזמורת ההכתרה, ק. 537. שומאן: שלישייה ברה מינור לפסנתר, כנור וצ'לו: פורה: הסוויטה דולי — מילואים: פורה: פאבאן.
09.00 קונצרט בוקר — ראבל: מבוא ואלגרו לחליל, נבל, וכלי קשת; ברהמס: סונטה במי במול מג'ור לוויולה ולפסנתר; ברהמס: שני שירים לזמרת אלט, ויולה ופסנתר; בטהובן: סונטה לפסנתר מס' 18 במי במול מג'ור; מוצרט: שלישייה במי במול מג'ור, לקלרנית, ויולה ופסנתר; קופרן: קונצרט מס' 6 לאבוב ולקונטינואו; ובר: רביעייה בסי במול מג'ור לפסנתר וכלי־קשת; מנדלסון: המוסיקה למחזה של שקספיר חלום ליל קיץ.
11.57 מגישים שיר.
12.00 אמנים באולפן — צציליה פרנצ'סקיני — חליל: יונתן זק — פסנתר: מוצרט: סונטה במי מינור, ק. 304; רביאן: סונטה במי במול מג'ור; האלפטר: דבלה לחליל סולה ח. בהם: פנטסיה על נושא של שוברט אופוס 21.
13.05 בהאזנה נינוחה — הנדל: קונצ'רטו אופוס 4 מס' 1 בסול מינור, לעוגב ותזמורת; היידן: סימפוניה מס' 102; ראבל: קונצ'רטו לפסנתר ותזמורת בסול מג'ור.
15.00 מוסיקה כאן ועכשיו — תאודור הולדהיים: שקונה לכלי מיתר; יאן רדז'ינסקי: קריש; יעקב

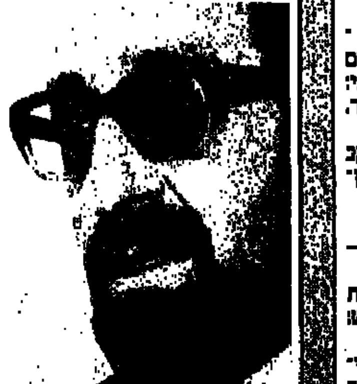

אפרים סטן, עורך „לראות או לא לראות" (רשת ב' 14.06)

דרוקמן: למיה: יהודה והלל: גשם קל, סוויטה.
16.00 מוסיקה ליום ראשון — י.ס. באך: קנטטה מס' 22; פאני מנדלסון/הנסל: אורטוריה לפי ספורי המקרא: אלסנדרו סקארלטי: מיסה אר אוום: ביזה: טה דאום.
18.00 למי סירורה — לה פה סול.
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 ימי המוסיקה הקאמרית בגליל העליון (כפר בלום — הקלטה 3.8.86). — באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 3; ערן פרטוש: אגרה; בטהובן: רביעייה ברה מג'ור לכלי קשת אופוס 18 מס' 3; מוצרט: חמישייה בלה מג'ור לקלרנית וכלי קשת ק. 581.
22.30 מן המקורות — סגנונות של מוסיקה מסורתית ביוגוסלביה; ה.
23.00 מחזורי יצירות — מנדלסון: שירים ללא מלים.

רשת א'

07.30 רדירקל — תכנית יומית בעברית קלה.
08.05 חוגה — עם בני הגרל.
09.05 טלרדיו — שירות מידע למאזינים.
10.05 פניני בוקר.
11.10 השידור היומי לבתי"ס — ספור וצליל — תכנית לגיל הרך: סבא מאיר — מאת ישראל חנני.
11.30 שירי עמים.
12.05 מעורב ירושלמי — עם חופני כהן.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר — מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 השכלה ודעת לכל — צרפתית למתחילים.
16.05 רדיורשת — מגזין נוער — כתבי נוער מדווחים.
17.10 שירים עבריים.
17.20 האוניברסיטה המשודרת — מעבר מהרומן של המאה ה־19 לרומן של המאה ה־20: הור — חלק ראשון — ד"ר נורית גרץ.
19.05 מחשבת ישראל.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 תפוח ועץ — תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם עורכת ומנחה: רבקה מיכאלי. יועץ לתכנית: ד"ר עמירם רביב — פסיכולוג חינוכי־קליני. והפעם: כאשר אחד ההורים נתון לחקירה, מעצר או מאסר.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף ב־בית — עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות — יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 מסיבת עתונאים — עורך ומנחה: יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עם ישראל — מוסף לעניינים יהודיים בעולם.
20.05 שלום לבן דודי — פיוט ובדיחה בשידור חי.
22.05 צמוקים ושירים — מבחר שירים ביידיש: שירים על הנושא בין אבו לבנו.
23.05 שירים עבריים.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — פסיכולוגיה של הקריאה והבנת הנקרא. הבנת הטקסט. מרצה: ד"ר יוסף שימרון.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום — עם מירב אופיר.
07.00 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם לאה עוז.
10.05 הפסקת 10 — עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 מקום טוב באמצע — עם יצחק בן נר ואורלי יניב.
14.05 דו רה יומי — עם דובי לנץ ודני קרפל.
15.05 טעם של פעם.
16.05 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 שעה קלה על כלכלה — עם שמואל נחושתן.
18.45 משולש — עימות יומי בענייני השעה. מנחה: יוסי עורר.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 רדיו ספורט — מגאזין ספורט.
20.05 עושים מרינה — עורך ומגיש: דורו דיין (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — פסיכולוגיה של הקריאה והבנת הנקרא (ש"ח).
22.05 על הדבש ועל העוקץ — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם שאול לילך — מנכ"ל החברה למתנס"ים.
00.05 ציפורי לילה — עם רותי קומן. תוכנית מוסיקלית בנימה אישית.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

שידורי צה"ל ב־FM

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צער וחצי — ריווחים ושירים ממשחקי גמר הפליי־אוף בכדורסל, עם אלי ישראלי.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 קול הג'אז הזה — עורך ומגיש: דני קרפל.

שני רדיו

23.3.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — מוצרט: דיברטימנטו ברה מג'ור ק. 334, סלבאדור בקאריס: קונצ'רטו בלה מינור לגיטרה ותזמ. צ'ייקובסקי: קטעים מתוך הבלט היפהפיה הנמה.
09.00 קונצרט בוקר — פרוקופייב: פתיחה על פי נושאים יהודיים, קורנגולד: קונצ'רטו ברה מג'ור לכנור ותזמורת, סמטנה: רביעיית כלי קשת במי מינור מחיי, ראדל: רפסודיה ספרדית, לאלו: קונצ'רטו לצ'לו ולתזמורת, סרסנס: שביעייה אופוס 65 לחצוצרה, שני כנורות, ויולה, צ'לו, קונטרבס ופסנתר, ברהמס: סימפוניה מס' 1 בדו מינור.
11.57 מגישים שיר.
12.00 מן הסרטיה — באך: סונטה מס' 4 לחליל וצ'מבלו, ראבל: קברו של קופרן, ארנסט בלוך: סוויטה מס' 2 לצ'לו סולו (1956), סקרלטי: מנאט ואריה, ברהמס: פריחות החודר מאת פרטוריוס, נושא ווריאציות, באך/קינג: קונטרפונקטוס מס' 1 מתוך אמנות הפוגה.
13.05 בהאזנה נינוחה — ויואלדי: קונצ'רטו בפה מג'ור, חליל, כלי קשת וקונטינואו, פלייאל: סימפוניה מס' 6 בפה מג'ור, מוצרט: סונטה לפסנתר בפה מג'ור ק. 533, מנדלסון: סונטה ברה מג'ור לצ'לו ולפסנתר, דבוז'אק: סויטה צ'כית.
15.00 הסברה מוסיקלית — צלילים מספרים — פרקים במוסיקה תכניתית: חגיגות.
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם —

מולי שפירא, בתכנית „מקום טוב באמצע" (גל"צ 13.05)

פסטיבל לוצרן 1986, התזמורת הפילהרמונית הצ'כית/וסלב נוי־מן, ליסט: פואמה סימפונית אורפאוס, ובר: קונצ'רטו מס' 1 בדו מג'ור, לפסנתר ותזמורת, דבוז'אק: סימפוניה מס' 6 ברה מג'ור.
18.00 דגש על הביצוע — כתת אמן.
19.00 תזמורות כלי נשיפה — מיצירות: רזיברא, ג'וזף וואגנר, ווה, סימפסון, בנטוק.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.30 מאולמי הקונצרטים בעולם — התזמורת הסימפונית של דרום מערב גרמניה — כריסטופר הוגווד: פרגולזי: סטאבט מאטר, סטרווינסקי: פולצ'ינלה.
22.30 פעם ועוד — לוציה דלוגוביסקי (מלחינה אמריקנית) מעופן השביר של הלהבות.
23.00 מחזורי יצירות — מנדלסון: שירים ללא מלים.

רשת א'

07.30 רדיו קל — תכנית יומית בעברית קלה.
08.05 חוגה — עם בני הגרל.
08.27 משפט דמיאניוק — שידור חי מבניני האומה בירושלים.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר — מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.27 השכלה ודעת לכל — תקשורת המונים — בהדרכת ד"ר אסתר ברוזל: התקשורת והמימשל — יוסי גוטליו.
15.57 משפט דמיאניוק — שידור חי מבניני האומה בירושלים.
19.05 עיונים בפרשת השבוע.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 לכל אדם כוכב — עם האסטרולוג אילן עקר.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף בבית — עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות — יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 שעה חופשית — מגזין שבועי לענייני חנוך.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 דין ודברים — מגזין לענייני חוק ומשפט.
20.05 סולם הזמירות — מצעד הפזמונים המסורתיים.
22.05 פינת הג'אז.
23.05 משחקי לילה.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — פרקים באתיקה יהודית. הדרך האמצע. מרצה: פרופ' שלום רוזנברג.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום. עם מירב אופיר.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 הפסקת 10 — עם לאה עוז.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 מקום טוב באמצע — עם מולי שפירא וגבי אלדור.
14.05 דו רה יומי — עם דובי לנץ ודני קרפל.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 ראיון מיוחד עם יוסי פלד אלוף פיקוד צפון. מראיין נחמן ש'.
18.45 משולש — עימות יומי בענייני השעה. מנחה: יוסי עורר.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 שירים מכאן, שירים עבריים — עם שירה גרא.
19.50 תיק פלילי 373/86 — מדינת ישראל נגד ג'ון איוואן דמיאניוק — יומן מיוחד לסיקור ארועי המשפט.
20.05 ראיון מיוחד עם המשורר והחוקר פרופ' עזרא פליישר לרגל הענקת פרס ביאליק. מראיין: יוסי סתוי (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — פרקים באתיקה יהודית (ש"ח).
22.05 על הרבש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם הסופר יוסי בירנשטיין.
00.05 ציפורי לילה — עם גילה מואב. תוכנית מוסיקלית בנימה אישית.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

שידורי צה"ל ב־FM

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צער וחצי — ריווחים ושירים ממשחקי הפלייאוף בכדורסל. עם אלי ישראלי.
22.05 על הרבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 קול הג'אז הזה — עורך ומגיש דני קרפל.

רשת ג'

06.05 בחורה לאושר — להיטים ותיקים.
07.05 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 מה כבר תשעז עם אבי אתגר.
10.05 שבעים מי יודע.
11.05 אהבה יומיומית עם יוסי סיאס.
12.05 רק מוסיקה.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.05 פזמון חוזר.
15.05 חדש, חדיש ומחודש עם שוש עטרי.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.05 היה חיו — מצעד [illegible]
20.05 לי ולך — שיר וברכה.
21.05 קצת אחרת עם [illegible]
23.05 הלילה הוא שירים.

שלישי רדיו

24.3.1987

קול המוסיקה

06.02 צליל בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — קורלי: וריאציות על נושא לה פוליה בסול מינור, תומס אוגוסטין ארן: סימפוניה מס' 8 בסול מינור, היידן: קונצ'רטו לצ'לו ותזמורת בדו מג'ור, שוברט: שמיניה לכלי קשת וכלי נשיפה.
09.00 קונצרט בוקר — וילה לובוס: 5 פרלודים, פולנק: קונצ'רטו ברה מינור לשני פסנתרים ותז. מנדלסון: רביעיית פסנתר אופוס 1 בדו מינור, בראהמס: שבעה שירים א־קפלה, פרוקופייב: קטעים נבחרים מתוך מוסיקת הבלט רומיאו ויוליה.
11.57 מגישים שיר.
12.00 מן הסרטיה — עמנואל גרובר — צ'לו/מיכאל בוגוסלבסקי — פסנתר. באך: סונטה בסול מינור. ברטוק: סונטה לצ'לו ולפסנתר. קודאי: 2 קטעים בסגנון עממי.
13.05 בהאזנה נינוחה — מיצירות גתה. הלצה מוסיקלית שיר גתה, טובבי את ראשך היפה. דיברטימנטו במי במול מג'ור לכנור, ויולה וצ'לו ק. 563. סימפוניה מס' 41 בדו מג'ור ק. 551 יופיטר.
15.00 מוסיקה צעירה.
16.00 אתנחתא — שידור חוזר (22.1.87) רביעיית תל־אביב. י. טל: רביעייה מס' 1, מוצרט: רביעייה בסי במול מג'ור, ק. 458 (הציד), ברטוק: רביעייה מס' 1 אופוס 70.
17.30 קולות — שנסונים של קלמנט ז'נקן — עם זמרי אנסמבל קלמנט ז'נקן.
18.00 [illegible]

אליהו ענבל, „מאולמי הקונצרטים שלנו" (מ' 20.30)

18.00 פניני אופרה — לקט מתוך אצרות של פונקיאלי, פוצ'יני, לוהרי, צ'ילאה וורדי מפי הומר יוסי בירלינג/מקהלות מתוך פאוסט של גונו, נבוקו ואותלו מאת ורדי מפי מקהלת רוברט שו וכו'.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 מאולמי הקונצרטים שלנו — התזמורת הפילהרמונית הישראלית. מנצח: אליהו ענבל/סולנים: אנטוניו מנסס — צ'לו ובאן רונלדס — סופרן, פרטוש: שמאן: קונצ'רטו בלה מינור לצ'לו ותזמורת אופוס 29, מאהלר: סימפוניה רביעית בסול מג'ור.
23.00 גן קלסי.
23.00 מחזורי יצירות — מנדלסון: שירים ללא מלים.

רשת א'

07.30 רדיו קל — תכנית יומית בעברית קלה.
08.05 חוגה — עם בני הגרל.
08.27 משפט דמיאניוק — שידור חי מבניני האומה בירושלים.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר — מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.27 השכלה ודעת לכל — [illegible] אמצעי מניעה — ד"ר שינא וקסלר.
15.57 משפט דמיאניוק — שידור חי מבניני האומה בירושלים.
19.05 שער בתלמוד.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 שיגעון יותר וכל אחד לחוד — עורך ומנחה יובב כץ.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף בבית — עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום.
14.06 לראות או לא לראות — יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.10 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 אצבע על הדופק — שבועון בעניני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עולם חדש — מגזין חדשותי לעניני האדם וסביבתו.
20.05 פרקי חזנות כבקשתך.
22.05 עוד פעם אחת — תכניות בשידור חוזר: אויר זה שאנו נושמים — על בעיות זיהום אויר.
23.05 קפה ראשו — חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — שלוש עשרה שיחות על שחקן. וולצ'נינוב בהבעל הנצחי של פידור דוסטויבסקי. מרצה: השחקן ניסים עזיקרי.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום — עם מירב אופיר.
07.07 שבע אפס שבע — עם איתן ליפשיץ.
08.00 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם לאה עוז.
10.05 הפסקת 10 — עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 מקום טוב באמצע — עם יצחק בן נר ואורלי יניב.
14.05 דו רה יומי.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 841 נוסע צפונה צפונה — רומנרדיו.
16.15 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 שעה קלה על כלכלה — עם שמואל נחושתן.
18.45 משולש — עימות יומי בענייני השעה. מנחה: יוסי עורר.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 שירים מכאן, שירים עבריים — עם שירה גרא.
19.50 תיק פלילי 373/86 — מדינת ישראל נגד ג'ון איוואן דמיאניוק — יומן מיוחד לסיקור ארועי המשפט.
20.05 ראיון מיוחד עם יוסי פלד אלוף פיקוד צפון. מראיין: נחמן שי (ש"ח).
20.40 שירי להקות צבאיות.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — שלוש עשרה שיחות על שחקן (ש"ח).
22.05 על הרבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם שמואל ברנר — ראש המכון לחקר בריאות הסביבה.
00.05 ציפורי לילה — עם עזרא לוי.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

שידורי צה"ל ב־FM

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 סבבסים — אינפורמציה, דרשי"ם, משחקי רדיו ומוסיקה לחיילים שנשארו בתורנות. עם לאה עוז.
22.05 על הרבש ועל הכיפאק.
23.05 קול הג'אז הזה — עורך ומגיש דני קרפל.

רשת ג'

06.11 בחורה לאושר — להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר — שירים ופזמונים ישראליים.
09.05 מה כבר תשעז
10.05 שבעים מי יודע.
11.05 אהבה יומיומית — עם יוסי סיאס.
12.05 רק מוסיקה.
13.05 רק בימי חול — עם מנחם פרי.
14.06 פזמון חוזר.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית — עם יקיר אביב.
18.06 מקום בצמרת.
21.05 אדום עתיק.
23.05 מניני ג'אז — עם לאה לזאר.

רביעי רדיו

25.3.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — טיטון חרניקוב: ארבעה מחולות מתוך רב מהומה על לא מאומה; צ'ייקובסקי: סימפוניה מס' 2 אופוס 17 בדו מינור הרוסית הקטנה; ביזה: הסוויטה הראשונה העלמה מארל; היידן: קונצ'רטו לצ'לו ברה מג'ור; וגרל: הסויטה זיקוקין דינור מלכותיים.
09.00 קונצרט בוקר — כרוביני: הפתיחה אנאקריאון; ברהמס: וריאציות על נושא של היידן; סיבליוס: הסימפוניה הראשונה אופוס 39 במי מינור; היידן: בריאת העולם, אורטוריה.
11.57 מגישים שיר.
12.00 אמנים באולפן — רמי בר־ניב — מנדלסון: רונדו קפריצ'וזו, אופוס 14; מוצרט: סונטה בפה מג'ור, ק. 332; בן־חיים: נוקטורן, אופוס 20/ב; לקואונה: מלגניה; דה פאייה: מחול האש; גרשווין: רפסודיה בנוסח כלו.
13.05 בהאזנה נינוחה — ובר: הפתיחה פרציוזה; ובר: רצ'יטאטיב ואריה של אגאטה מתוך קלע הבשפים; גרטרי: מוסיקה לבלט; הנדל: סונטה לחליל, צ'מבלו וויולה דה־גמבה; פרסל: פנטסיה לחמישייה ברה מג'ור; שומאן: קטע קונצרטי ל־4 קרנות ותזמורת; שופן: נוקטורן במי במול אופוס 9 מס' 2; קסטלנואובו־טדסקו: קונצ'רטו מס' 1 לגיטרה ולתז; ליסט: פנטסיה הונגרית לפסנתר ולתזמורת.
15.00 מוסיקה ויוה — ניקולו

רמי בר־ניב, פסנתר, „אמנים באולפן" (קול המוסיקה 12.00)

קסטיליוני — סינפוניה על מלחמה ואהבה.
16.00 מהקלטות התזמורת הסימפונית ימ רשה"ש: היידן: סימפוניה מס' 83, בסול מינור התרנגולת; מוצרט: אנדנטה לחליל ותזמורת; משה גסנר: קליירוסקופ; בטהובן: קונצ'רטו מס' 3 לפסנתר ותזמורת.
17.30 מן העבר הרחוק.
18.00 ריוקן.
19.00 מוסיקה אהובה עליכם — רכוואק: רומנסה בפה־מינור אופוס 11, לכנור ותזמורת; וילה לובוס: בכיאנאס ברזילרס מס' 5; ש. וה־הבריו: קונצ'רטו מס' 7 בסול מג'ור לכנור ולתזמורת; קרלוס שאבז: סימפוניה אינדיה.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 אופרה של יום רביעי, מרטינו: הפסיון היווני.
23.00 מחזורי יצירות — מנדלסון: שירים ללא מלים פנטסיות אופוס 16.

רשת א'

07.30 רדירקל — תכנית יומית בעברית קלה
08.05 חוגה — עם בני הגרל.
08.27 משפט דמיאניוק — שידור חי מבניני האומה בירושלים.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר — מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15:27 השכלה ודעת לכל — גיל ההתבגרות.
15.57 משפט דמיאניוק — שידור חי מבניני האומה בירושלים.
19.05 שואל כעניין.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 חבר מאתמו מכבר — תכניות היסטוריות וריוקציות בשידור חי.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף ב־בית — עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות — יומן החדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 יש שאלות — עורך ומנחה: איתן אלמוג.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 מוסף לעניני צבא ובטחון.
20.15 שידור משחק כדורגל בין נבחרת ישראל לבין נבחרת מערב־גרמניה — מאיצטדיון רמת־גן.
22.05 מחפשים את המטמון — מנחה: משה טימור.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — האנוסים — בין נצרות ליהדות. קיום מצוות. מרצה: ד"ר יוסף קפלן.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי
08.00 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם לאה עוז.
10.05 הפסקת 10 — עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 מקום טוב באמצע — עם יצחק בן נר ואורלי יניב.
14.05 דו רה יומי — עם דובי לנץ ודני קרפל.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 יעד משודר — מגאזין לענייני צבא וביטחון.
18.45 משולש — עימות יומי בענייני שעה. מנחה: יוסי עורר.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 שירים מכאן שירים עבריים — עם שירה גרא.
19.50 תיק פלילי 373/86 — מדינת ישראל נגד ג'ון איוואן דמיאניוק — יומן מיוחד לסיקור ארועי המשפט.
20.05 שאלות אישיות — יעקב אגמון משוחח עם הד"ר לספרות ניסים קלדרון (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — האנוסים — בין נצרות ליהדות (ש"ח).
22.05 על הרבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה.
23.55 שיחת חצות — עם המשפטנית רות גביזון.
00.05 צפורי לילה קלאסיות — עם ארי ערנקל.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

שידורי צה"ל ב־FM

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צער וחצי — ריווחים ושירים ממשחקי גמר הפלייאוף בכדורסל. עם אלי ישראלי.
22.05 על הרבש ועל הכיפאק.
23.05 קול הג'אז הזה — עורך ומגיש דני קרפל.

רשת ג'

06.11 בחורה לאושר — להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר — שירים ופזמונים ישראליים.
09.05 מה כבר תשעז — עם אבי אתגר.
10.05 שבעים מי יודע.
11.05 אהבה יומיומית — עם יוסי סיאס.
12.05 רק מוסיקה.
13.05 רק בימי חול — עם מנחם פרי.
14.06 פזמון חוזר.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית — עם יקיר אביב.
18.06 הצעקה האחרונה — עם יגאל רביד.
20.05 לי ולך — שיר וברכה.
21.05 צלילי מכוון.
23.05 הלילה הוא שירים.

חמישי רדיו

26.3.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — שבריה: מרש עליז; פאול בן חיים: סוויטה מתוך „גבעה 24 אינה עונה"; דבוז'ק: „בחיק הטבע"; סיניגליה: רומנסה אופ. 3; גריג: קונצ'רטו בלה מינור לפסנתר אופ. 16; הובנס: רפסודיה ארמנית; חצ'טוריאן: סוויטה מתוך גאיאנה.
09.00 קונצרט בוקר אלגר: הפתיחה קוקיין אופ. 40; אלגר: מבוא ואלגרו לכלי קשת אופ. 47; מקדוגלר: מילדות; פרידריך ויט: חמישייה במי במול מג'ור; יאנאצ'ק: טאראס בולבה; ברוך: קונצ'רטו ל־2 פסנתרים; רספיגי: אורני רומא; מנדלסון: קנטטה לכו נרננה.
11.57 מגישים שיר.
12.00 מאוצר הסרטיה — בטהובן: סונטה במי במול מג'ור אופוס 7; הינדמית: רביעייה לקלרנית, כנור, צ'לו ופסנתר.
13.05 בהאזנה נינוחה — באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 5 ברה מג'ור; רייכה: חמישיית כלי נשיפה בלה מג'ור; מנדלסון: קונצ'רטו במי מינור לכנור ותזמורת; ובר: סימפוניה מס' 1 בדו מג'ור.
15.00 מפגשים.
16.00 אתנחתא — שידורי חי מאולם ימק"א בטהובן: שלש הסונטות האחרונות (אופוס 111, 110, 109) (במלאת 160 שנה למותו 26.3.87).
17.30 קשת של צלילים — מגוון מוסיקלי יוהאן אדם רייינקן: סונטה בלה מינור למיתרים וקונטינואו; באך: סונטה בלה

יעל דיין, „ספרים הם חברים" (רשת א' 16.05)

מינור לצ'מבלו.
18.03 „אנתולוגיה בצליל — פוליפוניה חילונית באיטליה של המאה ה־16".
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 קונצרט התזמורת הסימפונית ירושלים רשה"ש (הסדרה הירוקה — 5) שידור ישיר מאולם הנרי קראון; מנצח: דור שלון/ סולנית: הגר הארטר (סופראן) נועם שריף: אקדמות למועד לאותר ברנשטיין: סימפוניית ירמיהו הפסקה: אנתולוגיה קטנה לשירה ארנסט שוסון: פואמת האהבה והים, אופוס 19 ראבל: בולרו.
23.00 דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות.

רשת א'

07.30 רדירקל — תכנית יומית בעברית קלה.
08.05 חוגה — עם בני הגרל.
08.27 משפט דמיאניוק — שידור חי מבניני האומה בירושלים.
14.30 בראש צעיר — מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 השכלה ודעת לכל — תולדות כוח המגן העברי — ד"ר מאיר פעיל: שנות ה־20.
16.05 ספרים הם חברים — עם יעל דיין.
17.00 חדשות ותכנית באנגלית.
17.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
18.06 מינחת ערב.
19.05 שעור בתניא.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 יש לי חלום — עורך ומגיש: יובב כץ.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף ב־בית — עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות — יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 ורקור — עורך ומנחה: יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 השבוע בכנסת.
20.10 שירים עבריים.
20.30 שידור משחק גמר אליפות הארץ בכדורסל העברה מ„היכל הספורט ביד־אליהו".

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — פילוסופיה של הטכנולוגיה. פילוסופיה מעשית מרצה: פרופ' יוסף אגסי.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום. עם מירב אופיר.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם לאה עוז.
10.05 הפסקת 10 — עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם יוסי עבאדי.
13.05 מקום טוב באמצע — עם יצחק בן־נר ואורלי יניב.
14.05 דו רה יומי - עם דובי לנץ ודני קרפל.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 שעה קלה על כלכלה — עם שמואל נחושתן.
18.45 משולש — עימות יומי בענייני השעה. מנחה: יוסי עורר.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 שירים מכאן, שירים עבריים — עם שירה גרא.
19.50 תיק פלילי 373/86 — מדינת ישראל נגד ג'ון איוואן דמיאניוק — יומן מיוחד לסיקור ארועי המשפט.
20.05 יעד משודר — מגזין לענייני צבא וביטחון (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — פילוסופיה של הטכנולוגיה. (ש"ח).
22.05 על הרבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם פרופ' ברוך מודן — ראש המחלקה לאפידמיולוגיה קלינית בתה"ש.
00.05 ציפורי לילה — עם ענת דולב.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

שידורי צה"ל ב־FM

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צער וחצי — ריווחים ושירים ממשחקי הפלייאוף בכדורסל.
22.05 על הרבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 קול הג'אז הזה — עורך ומגיש: דני קרפל.

רשת ג'

06.11 בחורה לאושר — להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר — שירים ופזמונים ישראליים.
09.05 „מה כבר תשעז" — עם אבי אתגר.
10.05 שבעים מי יודע.
11.05 אהבה יומיומית — עם יוסי סיאס.
12.05 רק מוסיקה.
13.05 רק בימי חול — עם מנחם פרי.
14.06 פזמון חוזר.
15.06 חדש, חדיש ומחודש — שוש עטרי.
16.05 הצגה יומית — עם יקיר אביב.
18.06 קולנוע — שבועון [illegible]
20.05 לי ולך — שיר וברכה.
21.05 [illegible] — עם דליה כהן.
23.05 הלילה הוא שירים.

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

הבעיה שלי השתתפה ללא הצלחה בתחרות תמאטית, בה נדרשו בעיות עם חצי־כפיתות, עם חילוף מקומות של הכלים החצי־כפותים (5380).

במט־עזר התרות הרמוניות של הכלים הכפותים (5381).

5380. יוסי רטר
ירושלים
מקורית

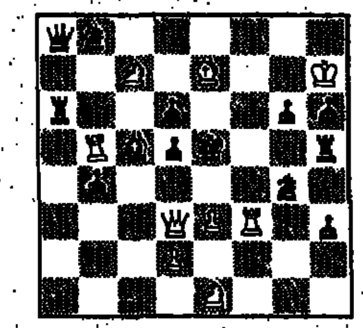

13 + 9 מט בשני מסעים, תאומים
א. דיאגרמה. ב. רץ ג5 ורגלי ד5 מחליפים מקומות.

5381. מרדכי שורק
תל־אביב
מקורית

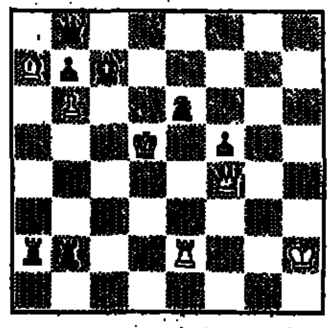

8 + 5 מט עזר בשני מסעים, שני פתרונים

פתרונים אל העורך, רח' רמת הגולן 43, ירושלים 97703.

אחת שהיא שתיים

קצת באיחור, בעיה המתאימה אולי לפורים. בעיות תאומים הינן שכיחות מאוד כיום. אלו הן צמד בעיות (או יותר), כאשר השוני בין התאומים נגרם על־ידי הזזת כלי. אולם בעיות בהן העמדה נשארת זהה, ורק תנאי הבעיה משתנים, הינן נדירות למדי. כזו היא הבעיה שלפנינו.

סלוו רויוס
דה פרובלמיסט 1972

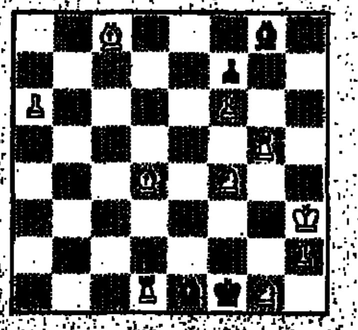

4 + 10 א. מט לדעת בשני מסעים.
ב. רפלקס־מט בשני מסעים.

בבעיית מט־לדעת מכריח הלבן את השחור לתת מט בעל־כורחו. הפתרון: 1. צג5, רח7. 2. מה6+, ר:ה6#. גם בבעיות רפלקס־מט כופה הלבן על השחור מתן מט. אולם השוני הוא, שכל צד חייב לתת מט כאשר הדבר אפשרי. בתנאי הפלקס, הפתרון הקודם אינו אפשרי מאחר ואחרי 1. צג5, רח7, חייב לבן להקדים במתן המט [illegible]

תחרות פתרונים

במסגרת פסטיבל השחמט הבינלאומי שיערך בתל־אביב בחודש אפריל, תערך גם אליפות תל־אביב הפתוחה לפתרון בעיות שחמט. האירוע יתקיים ביום רביעי 8.4.87 במרכז ביכורי העתים, רח' הפטמן 6 (מול בית מעל המים), תל־אביב. ההרשמה תחל בשעה 17.00 והמשך שלוש שעות. מנהל התחרות יהיה [illegible] קוממי. אלופי העולם לשעבר למתחילים יחולקו מגינים [illegible] דמי השתתפות 10 ש"ח.

פתרונים

5373 [illegible]

5372 [illegible]

קרבות ותחרויות

תחרות בינלאומית בבאר־שבע

ביום רביעי הקרוב – 25 במרס, תחל במועדון השחמט בבאר שבע תחרות בינלאומית בהרכב המשתתפים החזק ביותר, שנערכה אי־פעם בארץ. מחו"ל אמורים לבוא ויקטור קורצ'נוי, יונתן ספילמן אלוף אנגליה, ג'ון ארנסון מאיסלנד, איוואן פאראגו מהונגריה ודימיטרי גורביץ' מארה"ב. כל אלה רבי־אמנים וכן האמנים הבינלאומיים ווטסון מאנגליה ווויד לייבר מארה"ב. לכל אלה וכן לאלון גרינפלד, למעלה מ־2500 נקודות במד הכושר. מישראל ישתתפו גם נתן בירנבוים, אליהו שווידלר, גדי רכליס ושחקן נוסף. משחקי התחרות ייערכו מדי יום (מלבד ב־3 וב־4 באפריל) ויסתיימו ב־6 באפריל.

באר־שבע בראש

באר שבע א' ניצחה 2:3 את בל"ל ת"א בסבוב השביעי בליגה הלאומית בשחמט. היתה זו הפעם הראשונה בתולדותיה, שקבוצת באר שבע א' הופיעה עם ארבעה שחקנים בלבד. ליד הלוח הראשון ניצח אלון גרינפלד את הרשנג משיאן. ליד הלוח החמישי הפסיד האמן שלמה גיטרמן מבאר שבע לנח סגל. אס"א טכניון חיפה ניצחה את הפועל הוד השרון/פתח תקוה 1:4. יעקב בליימן ניצח את רונן לב, אילן מנור הפסיד לעמיקם בלשן. אס"א אוניברסיטת תל אביב הביסה את "הפועל פלדקליין" ראשון לציון 0.5:4.5. נתן בירנבוים – יצחק ויינגר – תיקו, שמעון כגן ניצח את בוריס גוטקין. בתיקו 2.5:2.5 הסתיים המפגש בין הפועל רחובות ל"רובינשטיין" ירושלים. מרדכי טבאדידאשבילי – שאול דודקוב – תיקו, צבי גל ניצח את אברהם גוטצייט מירושלים. המפגש בין הפועל חדרה לביכורי העתים יוערך השבת.

הדרוג: באר שבע 26.5, טכניון 22, אוניברסיטה 21.5, הוד השרון 20, "פלדקליין" 18, ביכורי העתים 17.5 (5), רחובות 13, חדרה 11 (5), בל"ל 10.5, "רובינשטיין" 10.

דרמת בזק

25 דקות משחק, לשחקן, אינן מאפשרות, אולי, ביצועים להם אנו רגילים במשחק רגיל ובכל זאת כאשר המתמודדים הם שניים מטובי השחמטאים בעולם, הרי בהחלט יש מה לראות ואף ליהנות, במיוחד. נכונים הדברים לגבי המשחק הראשון בדו קרב הבזק שנערך לאחרונה בלונדון, כפי שנראה להלן.

הגנה הולנדית לונדון 1987
לבן: קספרוב שחור: שורט

1. ד4, ת6; 2. פ־ו3, ו5; 3. ג4, פ־ו6; 4. ר־ג3, [illegible] 14. ב:ה5? התקדמות שאפתנית. זו היא משגה. בניתוח שלאחר הקרב אמר קספרוב שהוא היה צריך לשחק כאן 14. פ־ג2. [illegible] 22. [illegible]

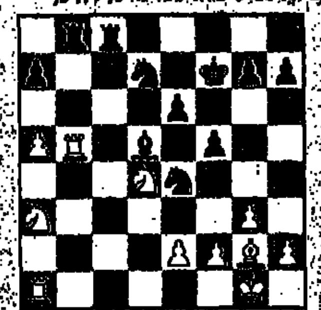

23. [illegible]

תשבצים

תשבץ 176

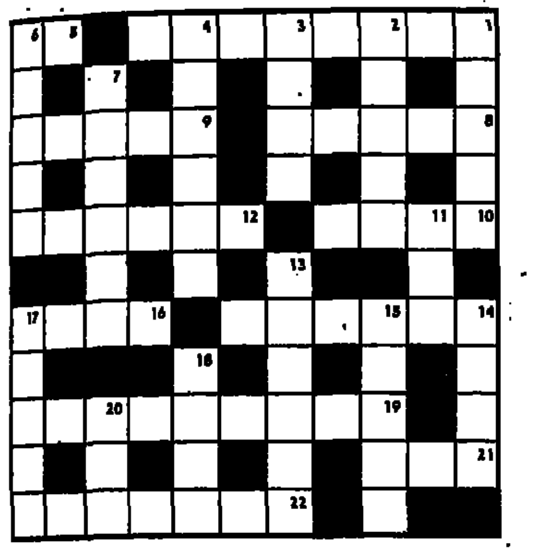

אפקי:

1. יונק מתקופת הפלייסטוקן הגדול בסדרת הדלשיניים (כ"מ). 5. מדינאי בריטי (1850־1947), ממיסדי האגודה הפביאנית, מיניסטר המושבות (1929־1931). 8. מחוז בצפ"מז' פרו, תפוקתו העיקרית: גומי. 9. לורד שתרם חרבה לפתוח הישוב בארץ. 10. נהר באנגליה. 12. מין עגלה המוסעת על פסים. 14. ממלכת על תיאוקרטית שהוקמה במאות ל"8 באיזור הים התיכון. 16. אוסף ומעביר מידע. 19. כנוי לעומדים בראש העולם התחתון. 21. אגם (ונהר) בסקוטלנד. 22. אצה או בקטריה החיה ב־טמפ' גבוהות.

אנכי:

1. גוש גדול, אבן גדולה שהשתמש בה האדם הקדמון למצבות זכרון וכד'. 2. עיר צרפתית חדשות הספורט אצלנו. 3. יפה ל... 4. עיר נמל פינית. 6. מין קישור לרגל. 7. מושב בשרון. 11. בגידה. 13. עיר נמל יוונית. 14. צורה הנדסית מחודדת קצה. 15. בעלי חיים הרריים. 17. כנוי למי שאינו מקשיב (לזעקת אחרים הנזקקים). 18. רזה מאוד. 20. כנוי לאפיפיור.

אגוזן 176

אפקי:

1. טוב בחרף גם למהדרין בכשרות (4,4). 5. איזה תואר אפשר לקבל בלי אנגליתו (2). 8. אחד מאבותינו שנעשה ראש ממשלה קבל חמר המתאים לכסוי (5). 9. ומבור יוצא המפלץ (5). 10. חוזר הצליל ומזמר לפרידה (4). 12. עפ"י עדות ההסטוריון היווני ברח מסדום מעבודה קשה (6) (עפ"י יגאל קם). 14. מקבל שכר לא קבוע עדיין (3,3). 16. (יחד עם 22 אפקי) לא יגידו עוד שזה חדש (7,4). 19. הכדורסלן השחום לעיר החוף שינה את כל התחזיות לפורים (4,5). 21. לא ברור לו לגמרי אז הוא בוכה על כך (3). 22. ראה 16 אפקי.

אנכי:

1. להשוואה בלבד גבו מאיתנו את מה שהיה בעבר (5). 2. מחירו לא קטן אבל קשה לתפוס אותו (5). 3. סופר ממהר לקחת ולברוח (4). 4. עיר פולנית עם אות ליוונים ואות לנוצרים (6). 6. זה יקרה כשהמפלגה הימנית תיעלם מן המפה הפוליטית (2,3). 7. מחקה תוצאות מן המחשב לראשים (6). 11. מן הדלת בקצה המפתח קשה לעצרו (3). 13. שמענו שמצא מטבע במערוך (6). 14. בעל ניב עסיסי לא יבש כך הוא יכול להדריך שתקנים (4). 15. קיים רק רגע אחרי שהוא יפעל כבר לא יהיה (5). 17. עדוד החדש לתפוס את מקומו בלוח (5). 18. חותם על קפיצו (4). 20. עונה ומחסס תוך כדי כך (3).

פתרונות

תשבץ 175

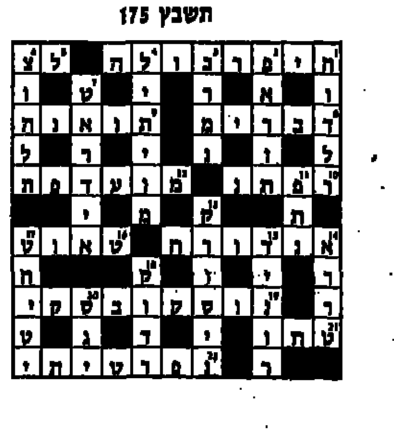

אגוזן 175

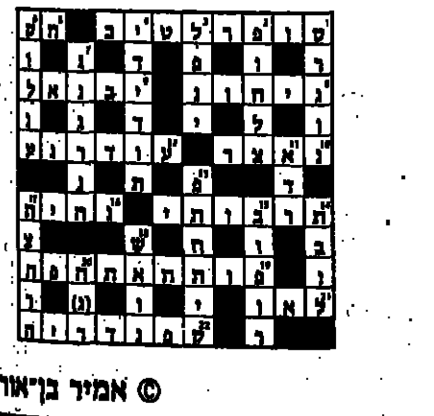

© אמיר בן־אור

ברידג'

משחק בטוח

אחד השיקולים של הכרוז בעת תכנון ביצוע החוזה, הוא מידת הבטיחות ומקדם הזהירות, הטמונים בתכנון. במצב קלפים מסוים, יש חלוקת קלפים בה נוח לכרוז "ליפול" לידו של מערב ואילו בחלוקה אחרת נוח לו "ליפול" לידו של מזרח. הכרוז חייב לקחת גורם זה בשיקוליו, משום שגורם זה יכול להוות את ההבדל בין כשלון להצלחה.

	צפון	
	♠AQ 3	
	♥A 8 3	
	♦Q 10 5 2	
	♣Q 10 4	
מערב		**מזרח**
♠J 9 5 2		♠K 8 7 4
♥J 10 9 7		♥K Q 5 4 2
♦A J 9		♦7
♣8 3		♣9 7 6
	דרום	
	♠10 6	
	♥6	
	♦K 8 6 4 3	
	♣A K J 5 2	

מחלק: דרום
פגיעים: צפון־דרום
ההכרזה:

דרום	מערב	צפון	מזרח
1 דיאמונד	---	2 בלי שליט	---
3 קלאב	---	4 דיאמונד	---
5 דיאמונד	---	---	---

מערב הוביל בנסיך הארט, הכרוז זכה באלוף, המשיך בדיאמונד לעבר המלך ומערב זכה באלוף וחזר בספייד, הכרוז ניסה עקיפה עם המלכה, מזרח זכה במלך, הכרוז נאלץ למסור עוד לקיחה בדיאמונד, לאחר שלא ניחש את חלוקת הקלפים בסידרה זו, ונכשל בביצוע החוזה.

האם כישלון זה מחוייב המציאות? בוודאי שלא. אם הכרוז היה קורא את המאמר הזה היה יודע (לאחר שמערב הוביל בהארט ולא בספייד) כיצד מבצעים את החוזה ב־100%.

לאחר שהכרוז זכה באלוף הארט, הוא חשב שיוכל להפטר מהמפסיד בספייד בכך שישליך את הספיידים מהדומם על הקלאבים שבידי הכרוז (וזאת בתנאי שסידרת הדיאמונד אינה מחולקת 4:0, משום שאז לא יוכל גם להוציא את הדיאמונדים וגם להתוך ספייד בדומם). הבעייה היא לא לתת למערב להכנס לידו בטרם עת, משום שאם מזרח נכנס לידו אין כל סכנה בחוזה בספייד מצד זה. לכן, על הכרוז להמשיך בהארט, להתוך בידו ולשחק דיאמונד לעבר הדומם. אם מערב ישחק דיאמונד קטן, ישחק הכרוז את העשיריה, משום שלא איכפת לו להפסיד שתי לקיחות בדיאמונד כאשר מזרח זוכה בלקיחה הראשונה. אם מערב "קופץ" עם האלוף ומשחק ספייד, יוכל הכרוז לזכות בלקיחה עם האלוף משום שעכשיו יוכל "למשוך" את השליטים, להמשיך בסידרת הקלאב ולהשליך את הספיידים ולבצע את החוזה ללא חשש.

נמסר לנו שהשנה יהיה הברידג' עוד תחרות במסגרת משחקי הפועל. המשחקים יתקיימו באילת בין 6־9 לחודש מאי. על המעוניינים לפנות לרכזי הספורט במקומות העבודה או אל לאותן לוי (ת.ד. 429 אילת, 059־76666).

ארנונה שמאי

מהפרות הקולנוע

לאורה דרן וטריט וויליאמס, בסרט "שכנוע עדין"

ללא רחמים

אדי ג'ילט (ריצ'ארד גיר מ"ג'יגולו אמריקני") הוא שוטר קשוח במשטרת שיקאגו המתחזה לרוצח שכיר כדי לפתור תעלומת סמים. כשחותנו נרצח בעקבות הפרשה הסבוכה עליה עבדו בצוותא, יוצא ג'ילט לניו אורליאנס בעקבות הרוצח, אחד סאדיסט צוחתי ואלגנטי בשם לוסאנדו שנהנה לשסע את מעי חבריו. בפרשה מעורבת גם יפהפייה מנומנמת (קים באסינגר) השייכת ללוסאדו מאז וסטה לו בילדותה (ומי יודע, אולי היא היא "הילדה היפה" שהתבגרה מסרטו של לואי מאל).

ג'ילט חוטף אותה ונשבע לנקום בסאדיסט וגם לשחרר את הנערה מידיו. קים באסינגר חוזרת שוב לתפקיד הקורבן הנשי הנצחי של הגבר, כמו בסרטיה הקודמים "תשעה וחצי שבועות" של שכרון חושים" ו"אהבה מטורפת". בסרט זה אינה מסתפקת, כתמיד, בעדות גוף ארוטיות והיא אפילו אנאלפבתית מסכנה. סיפור חייה הקורע לבבות מגביר את רחמיו ותשוקתו של ריצ'ארד גיר, המגיר ריר למראה תמוקיה ומשנס את מותניו כאביר כדי להציל את גבירתו המוכה. מרדפים בנופיה היפים של ניו אורליאנס, ונופים יפים אפילו יותר מגופה החטוב של באסינגר, במותחן האירועי המטומטם של הבמאי ריצ'ארד פירס ("קאונטרי"). בקולנוע "פאר" בת"א.

שכנוע עדין

סרטה הראשון של הבמאית האמריקנית ג'ויס צ'ופרה, מבוסס על סיפור קצר של הסופרת ג'ויס קארול אוטס ועוקב אחר נפתולי התבגרותה הכואבת של נערה צעירה, בת למשפחה ממוצעת שגרה בעיירה נידחת. קוני (לאורה דרן מ"קטיפה כחולה"), בת עשרה טיפוסית, היא נערה חולמנית ורגישה השוגה בדמיונות רומנטיים, ואת ימי הפגרה מבזבזת על מריבות־סרק עם אמה ובילוי אין סופי עם חברותיה בקניון המקומי. ראשיתו של הסרט במישור המציאותי שמזכיר עד מאוד סרטי התבגרות העוסקים בכאבי גידול, בנוסח הסרט "קדמת עדן". בהמשכו מצאה הבמאית פתרון מעניין לתאר את הגבול הדק שבין החוויות האירוטיות של הנערה, המתרחשות ספק במציאות ספק בדמיון, והסרט מקבל תפנית סימבולית כשגבר מסתורי ומבוגר (טריט וויליאמס מ"שיער") צר על ביתה של קוני ומפתה אותה כנחש חלקלק לבוא לזרועותיו ולהגשים איתו את המעבר לבגרות המבטיחה.

צ'ופרה מטפלת ברגישות בגיל ההתבגרות המכאיב ובחוויות האהבה הראשונה של נערה ובחלק השני מוסיפה סמלים שהופכים את הסרט לאלגוריה אנושית. סרט צנוע ועדין, עמוס מדי בסמלים ובהקשרים שקופים. בקולנוע "בית ציוני אמריקה" בת"א.

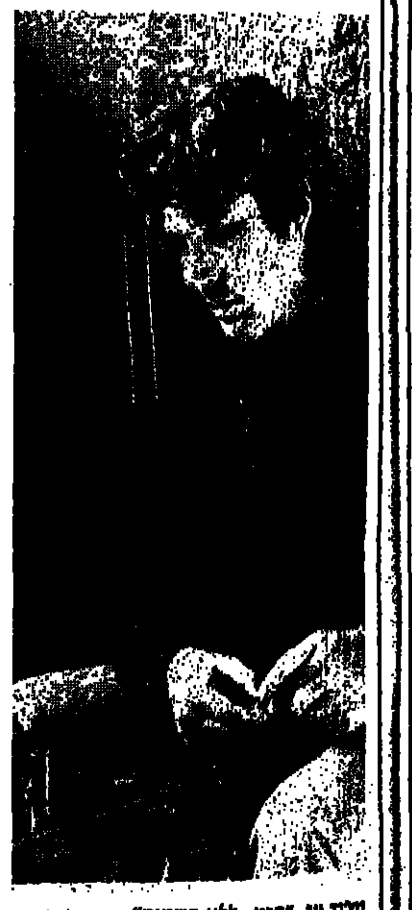

ריצ'רד גיר, בסרט "ללא רחמים"

● בראשית החודש החלו צילומי הסרט "המרגל הבלתי אפשרי" (שם זמני) – דרמה דוקומנטרית על המרגל אלי כהן, הוא "האיש שלנו בדמשק": ההפקה היא קו־פרודוקציה עם הבי.בי.סי. הסרט מצולם במתקנים ביפו ומשתתפים בו ג'ון שיי (שזה עתה סיים את השתתפותו בצילומי הסרט "החולמים" של אורי ברבש) בתפקיד אלי כהן; אלי וולף הוותיק מופיע בתפקיד ראש המוסד; דמי דגן ("לחם") בתפקיד סגנו, מיכל בת אדם בתפקיד נדיה כהן, ואחרים. הבמאי הוא ג'ים גודארד הבריטי, והמפיק הישראלי הוא דב גולשטיין. על התסריט והתחקיר עבדו בבריטניה במשך שנתיים וחצי.

אל תקרא לי לבן

כמעט טוב

סיפור קולג' שגרתי מקבל תפנית סאטירית כאשר הגיבור הראשי, נער שמנת שאביו החליט לחסוך ממנו את כספי האוניברסיטה, "נאלץ" להפוך לשחור כדי לקבל מילגה לבית הספר למשפטים של אוניברסיטת הרווארד. מסתבר שבמירוץ אחר הגלימה כל הטוריקים כשרים. הרמאי הקטן (סי.תומס. הוואל, מ"מעריץ אלמוני") אמנם נראה כמו אל ג'ונסון היהודי צבוע במשחת נעליים מהסרט "זמר הג'ז", אבל זה לא מפריע לו להשתמש בזהותו החדשה כדי לסחוט הקלות בלימודים אצל הפרופסור השחור שלו (ג'יימס ארל ג'ונס הותיק מ"התקווה הלבנה הגדולה"), ולשבור את ליבה של חברתו השחורה והיפה לספסל הלימודים, (ריי דאון צ'ונג מ"קומנדו").

מהר מאוד הוא מגלה שזה לא תענוג גדול להיות כושי, גם לא באמריקה הנאורה שמקצה מישרות שמורות לאוכלוסיית השחורים. במיקרה הטוב, חבריו הלבנים מספרים בדיחות על כושים כשהוא בסביבה, ובמיקרה הרע שוטר תמהוני עוצר אותו על עבירת תנועה פעוטה וקבוצת בריונים לבנים מתנפלים עליו במכות בתא המעצר.

בתקופת זהותו השחורה הוא מתחיל לראות את העולם מהצד המדוכא והלבנים באמת נראים לו מטומטמים עם כל הסטריאוטיפים הגזעניים שלהם: החל מקבוצת הכדורסל שמתעקשת לצרפו לשורותיה מפני שיצא שימעם של שחורים ככדורסלנים מעולים, ועד הנערה הסנובית שמתה להכניס אותו למיטתה כדי לאמת לעצמה את האגדה על גודל איבר מינם של הגברים השחורים.

קצת סאטירה, קצת רומנסה, וקצת השתפכות דביקה נגד גזענות ובעד אחוות נוער שבעצם אינה אלא התחסדות של "לבנים נאורים". בקומדיה של הבמאי סטיב מינר והמפיק סטיב טיש, בקולנוע "רב־חן" ת"א.

בטי בלו

כמעט טוב

אחרי שני סרטים: "דיווה" שהצליח אצל הקהל, ו"ירח בביבים" שנכשל, שב הבמאי הצרפתי ז'אן ז'אק ביינקס עם סיפור אהבה אובססיווית, והשוט במיסטיפיקציה של דמות האשה: אלוהית, הרסנית, נערצת, נפלאה, אשה־ילדה היא בטי (ביאטריס דל), שהקנות אלמנית שהיא [illegible] חשנה בצרפת) שנאספה לביתו של זורג (ז'אן הוג אנגלד) יתומן שנואש מהחיים (מסתתר לו בבקתה רעועה על שפת הים.

בטי, תאוות חיים, נפש זוהמה, שלא התפשר עם העולם, לפעמים קצת אלימה, לרוב רכה ואוהבת, מבואה שמחה לעולמו המשמים של זורג האומר "רוצה אני" ואוספה בזרועות פתוחות. בטי מגלה שזורג הוא בעצם סופר גאון ושבאמתחתו כתב יד ראשון שהוא יצירת מופת. בדרכה הנלהבת היא אורזת את הספר ואת החבר הנדהם ויוצאת לכבוש את העיר הגדולה בתמימות של בת 20. היא נכשלת בזה, וגם לא מצליחה להיכנס להריון, והתקפי האלימות שלה גוברים.

לזורג מסתבר שאהובתו היא סכיזופרנית חשוכת מרפא, אך אין בכוחו לעזור לה. כשהיא שוקעת לסופה האיום הוא מתחיל להיבנות, ספרו יוצא לאור והוא כותב רומן חדש, ובליבו נוצר את זכרה של האשה־ילדה הנפלאה, שבזכותה התפרסם.

ביינקס נופל במקום בו ניסה להכניס לעלילה את אלמנט השיגעון, וסרטו הופך לעוד סרט של שיגעון בסגנון "בגידות בטרייסטה" שהוקרן לפני שנתיים. כמו במאים גברים רבים הוא מתעקש להתעסק בדמות האשה־האלילה שיש בדמותה פן של שיגעון ותמיד יש גבר שינסה לעזור לה, למסכנה. סרט מבטיח ומשעשע בראשיתו, ומעצבן, ריקני ומשעמם בסופו.

בקולנוע "פריז" ת"א.

הזבוב

כמעט טוב

סרט אימה שכבר היו לנו כמה גירסאות קולנועיות בעבר. הקומיקאי ג'ף גולדבלום מגלם את דמותו של מדען מטורף ותתיך שהמציא מכונה שתהפוך אנשים לבני אלמוות. השחקנית ג'ינה דייוס היא עיתונאית שאפתנית שרוצה לעשות סקופ על המצאתו וגם לשבור את ליבו. המדען מזמין אותה לחזות בניסוי בעת שהוא משגר את גופו אל עתידו האיוסופי. בטעות חודר למכונה זבוב, והמדען שיוצא אחרי הניסוי הוא הכלאה בין גנים של זבוב לאלו של בן־אדם. לא הכי נעים. מטמורפוזה של אדם ההופך לחרק ענק היא המצאתו הבלעדית של קאפקא. בסרטו של דיוויד קרוננברג לא התיימרו ליותר מדי ובסך הכל רוצים להבהיל ולהגעיל אתכם עם מיני מפלצות מגעילות. בקולנוע "אסתר", ת"א.

איכות איכות

טובים:

בחר בי – "לב" ת"א
ג'ושוע אתמול והיום – "חן" ת"א
דקה לחצות – "תכלת" ת"א
וברזומה אהבת מפוזצת – "דיזנגוף" ת"א
מלקולם – "חן" ת"א
מפרץ מוסקיטו – "לב" ת"א
צבע הכסף – "חן" ת"א
קרוקודיל דנדי – "דקל" ת"א

טובים מאוד:

חנה ואחיותיה – "סינמה 2" ת"א
סיפורים מהחיים – "מוזיאון ת"א"
קין – "לב" ת"א
שואה – "מוזיאון ת"א"

יעל ישראל

מסרטי אלן רנה:

● מלו – סרטו החדש של רנה. עיבוד למחזה השומר לגמרי על היסודות התיאטרליים. הסרט יוקרן בקרוב בהקרנה מסחרית. בסינמטק חיפה, יום א', 21.30; בסינמטק י־ם, יום ב', 21.30; בסינמטק ת"א, יום ו', 27.3, 14.00. לפני הסרט יתקיים דיון על יצירתו של רנה בהשתתפות ד"ר יגאל משיח, ד"ר מיכל פרידמן ואחרים. בקולנוע "לב" בת"א, יום ה', 22.00, בנוכחות התסריטאי שהגיע במיוחד מצרפת, מר ז'ורז' סאמפרון.

● המלחמה נגמרה – סרטו של רנה משנת 66, אודות לוחם מחתרת הממשיך בפעילותו הרבה אחרי שמלחמת האזרחים בספרד נגמרה. את התסריט כתב ז'ורז' סאמפרון שאף כתב את התסריט לסרטו של קוסטא גאווראס "Z". שני הסרטים יוקרנו בסינמטק ת"א, יום א', בשעה 19.00 בנוכחות סאמפרון שיענה על שאלות הקהל, בסינמטק י־ם, יום ג', 21.30 בנוכחות התסריטאי, במכון הצרפתי בת"א, יום ג', 19.30.

● פרשת סטאוויסקי – סרטו של רנה ע"פ תסריט של סאמפרון עוקב אחר השערוריה הפיננסית שהסעירה את צרפת בשנות ה־30. במרכזה עמד יהודי אלגנטי ורמאי בקנה מידה ענק. בסינמטק י־ם, יום ה', 21.30; בסינמטק חיפה, יום ב', 21.30, בנוכחות התסריטאי סאמפרון; במכון הצרפתי בת"א, במוצ"ש, 19.30 בנוכחות התסריטאי.

סרטים אחרים:

● מצעד האהבה – סרטו המדבר הראשון של הבמאי ארנסט לוביטש. סאטירה שנונה ומתוחכמת, שניכר בה המגע הלוביטשי המיוחד. סינמטק חיפה, יום ד', 21.30.

● הנץ ממלטה – סרטו של ג'ון יוסטון משנת 41. המפרי בוגרט מופיע בפעם הראשונה בנעלי הבלש סאם ספייד, גיבור ספריו של דשיל האמט. סינמטק י־ם, יום ב', 19.00.

● פריז הישנה – סרטו הראשון של רנה קלר משנת 23 ובו הרבה טריקים ואפקטים קולנועיים חדשניים.

● כובע הקש האיטלקי – סאטירה אילמת של קלר ע"פ המחזה הידוע. שני הסרטים יוקרנו בסינמטק י־ם, יום ג', 19.30.

● אושר גדפרי – קומדיה מטורפת ומקסימה משנת 36, של גרגורי לה קאווה, גדול יוצרי הקומדיות המטורפות בשנות ה־30 בהוליווד. המעמד הבורגני האמריקני הוא מטרה לחיצי לעגו האנרכיסטי של קאווה. סינמטק י־ם, יום ה', 21.30.

● ערב סרטים ישראליים קצרים – יוקרנו הסרטים: "אחותו של הנויק" של דוחי פרס; "חתונתה של גליה" של ימי קימחי; ו"הקסם האחרון של סבא" של שמי זרחין. הסרט האחרון הוא הבולט במיוחד. מתרחש במהלך "השבעה" בבית משפחה ישראלית מצויה: בני המשפחה מנהלים מלחמות ירושה קטנוניות ומגחכות בעוד הנכד הרגיש שבוי בעולם הדמיון ומחייה את זכר סבו האהוב שהיה קוסם במקצועו, באמצעות קסמים וסרטים אליהם הוא בורח. הומור, ילדות וסאטירה עוקצנית. כדאי לראות. בסינמטק ת"א, יום ב', 21.30.